משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה תרומות

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה תרומות

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-תרומות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה ג 6
משנה ד 7
משנה ה 9
משנה ו 10
משנה ז 11
משנה ח 11
משנה ט 12
משנה י 12
פרק ב 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 17
משנה ו 18
פרק ג 18
משנה א 18
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 22
משנה ה 23
משנה ו 24
משנה ז 24
משנה ח 24
משנה ט 25
פרק ד 27
משנה א 27
משנה ב 27
משנה ג 28
משנה ד 28
משנה ה 29
משנה ו 30
משנה ז 31
משנה ט 31
משנה י 32
משנה יא 32
משנה יב 33
משנה יג 34
פרק ה 34
משנה א 34
משנה ב 37
משנה ג 39
משנה ד 39
משנה ה 39
משנה ו 40
משנה ז 41
משנה ח 41
משנה ט 43
פרק ו 44
משנה א 44
משנה ב 46
משנה ג 46
משנה ד 47
משנה ה 47
משנה ו 48
פרק ז 49
משנה א 49
משנה ב 49
משנה ג 50

משנה ד 50
משנה ה 50
משנה ו 51
משנה ז 52
פרק ח 52
משנה א 52
משנה ב 53
משנה ג 54
משנה ד 56
משנה ה 56
משנה ו 57
משנה ז 58
משנה ח 58
משנה ט 59
משנה י 60
משנה יא 60
משנה יב 61
פרק ט 61
משנה א 61
משנה ב 62
משנה ג 62
משנה ד 63
משנה ה 64
משנה ו 64
משנה ז 65
פרק י 66
משנה א 66
משנה ב 67
משנה ג 67
משנה ד 67
משנה ה 68
משנה ו 68
משנה ז 69
משנה ח 69
משנה ט 74
משנה י 75
משנה יא 75
משנה יב 77
פרק יא 78
משנה א 78
משנה ב 79
משנה ג 80
משנה ד 81
משנה ה 81
משנה ו 82
משנה ז 82
משנה ח 82
משנה ט 84
משנה י 85

פרק א

משנה א

לא יתרומו. כתב הרמב"ם ז"ל אמרם בכל המשנה תרם כו' (הובא בתי"ט). וז"ל רבינו דוד קמחי ז"ל בשרש כסס רז"ל נשתמשו הרבה בלשון מכס באמרם הי' עובר על בית המכס וזולת זה הרבה עד שמרוב שמושם בו קבעו המ"ם שרשית וקראו ללוקחי המכס שהוא לשון מנין מן במכסת נפשות ע"ש שלוקחין במנין חמשית או ששית או עשירית קראוהו מוכס במקומות הרבה באמרם אין פורטין מתיבת המוכסין כמו שקבעו תי"ו תחילה ואמרו מתחיל מתחילין ותי"ו תרומה ואמרו תורם תורמין ע"כ:

ואם תרמו אין תרומתן תרומה. כל עיקר ואסירא בין לכהנים בין לזרים ואם קדש בה אשה אינה מקודשת מטעם טבל. ומתני' דקתני אין תרומתן תרומה דלא כר' אליעזר דאמר התם בשבת תרומת חרש לא תצא לחולין מפני שהוא ספק אי דעתו צלולה היא אי לא והויא תרומה ליאסר לזרים ויחזור ויתרום הפקח אחרת:

בפי' ר"ע ז"ל. מניינא למעוטי הא דא"ר יהודה וכו' וכן לק' במניינא דבסי' ו' וכ"ה בפי' הרמב"ם ז"ל. ואני ההדיוט נלע"ד דיתכן דמניינא דהאי מתני' הוי למעוטי חמשה דבמתני' דלק' בסי' ו' דקתני ואם תרמו תרומתן תרומה וההוא מניינא דהתם ג"כ למעוטי הני דתנן הכא דאפי' בדיעבד אין תרומתן תרומה ע"כ:

החרש כו'. בירושל' מאן תנא חרש דלא כר' יהודה דתניא אמר ר' יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו כולן חרשים והיו כל טהרות של ירושלים נעשין על גביהן א"ל משם ראיה שהטהרות אין צריכין מחשבה. סימני שוטה היוצא בלילה והלן בבית הקברות והמקרע כסיתו והמאבד מה שנותנין לו א"ר הונא והוא שיהו כולן בו ור' יוחנן אמר אפילו אין בו אלא אחת מהם מאן תנא קטן דלא כר' יהודה דתניא קטן שהניחו אביו במקשה והי' תורם ואביו מוכר על ידו תרומתו תרומה דברי ר' יהודה וה"נ תנינן בסמוך קטן שלא הביא שתי שערות ר' יהודה אומר תרומתו תרומה אלא ר"מ היא. וחש"ו לא הוי תרומתן תרומה לא לפירותיהן ולא בשליחות בן דעת לתרום פירות שולחיהן. ופריך בירושלמי ויוכיח מעשה חש"ו על מחשבתן דתנינן במכשירין שיש להן מעשה ואין להן מחשבה ומשני ונחשב לכם כתיב את שכתוב בו מחשבה אין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו ושאין כתוב בו מחשבה מעשה שלו מוכיח על מחשבתו פירש תוס' ז"ל בחולין פ"ק דף י"ג כיון שעיקר תרומה במחשבה וחש"ו אין להם מחשבה לא מסתבר שיוכיח המעשה על מחשבתו. והדר פריך והרי גיטין שאין כתוב בו מחשבה ואין מעשה שלו מוכיח על מחשבתו דתנינן בפ' שני דגיטין הכל כשרין לכתוב את הגט אפי' חש"ו

ואמר רב הונא והוא שיהא פקח עומד על גביו ומתרץ תמן זה כותב וזה מגרש פי' ואין המחשבה של קטן מהני לגירושין דבן דעת. הכא הוא החושב והוא התורם פי' ואי לאו קרא דונחשב מהני. תו בעא למידק בירוש' מדקתני מתני' והתורם את שאינו שלו ולא קתני והתורם את של חבירו שאם תרם כרי שהוקדש או הופקר נמי לא הוי תרומה אע"ג דהוי אחר מירוח ופליגי אמוראי עלה:

משנה ב

חרש וכו'. ומסיק בגמ' ברכות פ"ב ד' ט"ו דמתני' ר' יהודה היא דבדיעבד אין לכתחלה לא ודלא כר"מ דמכשר בתוספתא בגמ' אפי' לכתחלה דתני ר' יהודה בריה דר"ש בן פזי חרש המדבר ואינו שומע תורם לכתחלה ומוקמי' לה התם כר"מ דאמר גבי ק"ש כתיב אשר אנכי מצוך היום על לבבך אחר כוונת הלב הן הן הדברים ואפי' לכתחלה נמי אין צריך ואע"ג שק"ש מדאורי' וכ"ש ברכות דמדרבנן. ובירוש' גרסינן למי נצרכה מתני' דקתני תרומתו תרומה אלא לר' יוסי דאע"ג דאמר ר' יוסי בפ' היה קורא גבי ק"ש אם לא השמיע לאזנו לא יצא קמ"ל הכא דיצא ותרומתו תרומה אע"פ שלא השמיע לאזנו הברכה דשאני התם דכתיב שמע השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך ומשום שתבין ותדע ותשכיל מעצמך דלא נצרכה רק איחידאה לא ערבה רבי בכלל הני חמשה דתנן בסמוך דתרומתן תרומה וה"נ קאמר רב חסדא התם בבבלי בברכות דף ט"ו:

משנה ג

קטן שלא הביא וכו'. כתבו הר"ש והרא"ש ז"ל בכל הספרים כתוב בשלהי פ' יוצא דופן אין תרומתו תרומה וגי' דהכא עיקר כדאי' בירוש' מאן תנא קטן דלא כר' יהודה והא דמייתי התם ראיה מברייתא דמקשה ולא מייתי ממתני' דהכא משום דהו"א מדנקט ר' יהודה קטן שלא הביא שתי שערות משמע דבסמיך להבאת שתי שערות איירי אלא שעדיין לא הביא ור' יוסי לפרושי דברי ר' יהודה קאתי אבל בריי' דמקשה קתני קטן סתם משמע כל קטן ובירושלמי דיבמות פ' בית שמאי מוכח נמי דלר' יהודה תרומתו תרומה דגרסי' התם תמן תנינן קטן שלא הביא שתי שערות ר' יהודה אומר תרומתו תרומה תני בשם ר"מ לעולם אין תרומתו תרומה עד שיביא שתי שערות ושלש מחלוקת בדבר עכ"ל ז"ל ועיין תו בה"ר שמשון ז"ל. וכתב ה"ר שלמה ז"ל מדקאמר ר' יוסי אומר אם עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה משמע דר' יהודה סבר דאפי' קמי עונת נדרים הוי תרומה ואפי' דליכא שערות בו. ותימה דאפילו אית ביה שערות שומא הוו ונ"ל דר' יהודה ס"ל כבריה דאמר בפ' יוצא דופן דמתשעה ואילך הוי סימן וכיון דתרומה קילא דלנדר דמיא הלכך אפי' ליכא שערות מרבינן לה ואפילו קמי עונת נדרים:

משנה ד

בפי' ר"ע ז"ל. דכתיב כדגן מן הגורן מן הגמור על הגמור וכו' כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דהא תנן לקמן אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו וכו' ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו וכו' ואם תרמו תרומתן תרומה ובכאן כ"ע ס"ל דאינה תרומה ומה שתירץ הוא לקמן מהיין צריך ראיה ויותר הי' נראה דהטעם הוא דזיתים ושמן הוו כתרי מינין כגון חומץ ויין דלקמן רפ"ג אך שמן על זיתים לאכילה תורמין בתחלה דזה השמן כבר הי' זיתים ולא הוי ממין על שאינו מינו אלא מן היפה על הרע וצ"ע בירושלמי דבירוש' משמע כפירושו שהטעם הוי משום גזל השבט והוי גזרת חכמים וצ"ל שיש כח ביד חכמים לעשות התרומה טבל. ואפשר לומר שהטעם הוא משום שכל התורם על דעת רבנן הוא תורם וצ"ע ע"כ. וכתבו הר"ש והרא"ש ז"ל בירושלמי פריך תמן תנינן אין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ומשנה היא בסוף פרקין ומסיים בה ואם תרם תרומתו תרומה והכא אמרי בית הלל אין תרומתו תרומה דזיתים על שמן היינו מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו ומשני ר' אילא בשם ר' יוחנן מפני גזל השבט מהו מפני גזל השבט מפני הטורח שצריך הכהן לדורכן ולעשות מהם יין ושמן ר' מנא לא אמר כן אלא שהוא מבקש לתרום לפי השמן ואינו תורם אלא לפי הזיתים. כלומר אם ארבע סאים דזיתים עושין סאתים דשמן הי' ראוי לתרום ד' סאים על תשעים ושמונה סאין שמן והוא אינו תורם אלא סאתים ופריך הגע עצמך שתרם לפי השמן ומשני כדין הוא עביד הכין וזמן חורן לא עביד כן כלומר גזרינן דילמא לא עביד כן זימנא אחריתי עוד משני חמי תבריה לי' ואמר זה מתכוין לרבות ואני איני מתכוין לרבות ותימה מאי קמשני במתני' דשילהי פרקין נמי ניחוש לגזל ואין לומר דדוקא בזיתים ובענבים שצריך לעצרן בגת ובבד ויש טורח גדול שייך גזל השבט ולא בשאר דברים דהא פלוגתא היא בירוש' חזקי' אמר לא שנו אלא זיתים על שמן וענבים על יין הא שאר כל הדברים לא ר' יוחנן אמר לא שניא היא זיתים על שמן וענבים על יין היא שאר כל הדברים אלמא דר' יוחנן גופיה דמשני משום גזל השבט לא מפליג. עוד תנן לקמן בפרקין אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין ולא יין על ענבים הנדרכין ואם תרם תרומה ויחזור ויתרום ופריך עלה ממתני' דסוף פרקין דקתני מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו דהיינו משמן על זיתים תרומתו תרומה ולא קתני תרומה ויחזור ויתרום ומשני נמי ר' אילא בשם ר' יוחנן משום גדר מי חטאת שלא יהו מי חטאת בטלים ותימה מאי קמשני ההיא דשלהי פרקין נמי נימא דיחזור ויתרום משום גדר מי חטאת והשתא הני תלת מתני' קשיין אהדדי. דמתני' דהכא קתני דזיתים על שמן וענבים

על יין אין תרומתו תרומה ולקמן גבי שמן על זיתים ויין על ענבים קתני תרומה ויחזור ויתרום ובסוף פרקין קתני בכולהו תרומתו תרומה ואין צריך לחזור ולתרום ויש לתרץ כולם דהא דתנן בזיתים על השמן אין תרומתו תרומה בתורם זיתים וענבים שלא מדעת הכהן מפני גזל השבט אבל אם מדעת הכהן (לא). דזימנין דניחא לי' לכהן בזיתים וענבים תרומתו תרומה ולכתחלה לא שמא פעם אחרת יעשה כך שלא מדעת הכהן ור' מנא דמפרש טעמא משום דמבקש לתרום לפי השמן ואינו תורם אלא לפי הזיתים לטעמי' דאיהו אמר לקמן [הגה"ה לשון ה"ר שמשון ז"ל לטעמיה דלקמן בההיא ברייתא ואמתני' דעדיות לית כאן וכו':] אמתני' א"ר מנא לית כאן זיתים על שמן אלא שמן על זיתים. וההיא דמדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר על דבר שנגמרה מלאכתו בשאר פירות מיירי אבל בזיתים וענבים אין תרומתו תרומה דהפסד גדול יש לכהן אם הוא תורם לפי הזיתים והענבים והא דקשה ממציעתא אסוף פרקין ומשני משום גדר מי חטאת ר' אילא מוקי למציעתא כשאין הראשונה קיימת ואמרו חכמים שיחזור ויתרום משום גדר מי חטאת דעיקר טהרה שהיו עושין בגבולין היא משום סרך תרומה הלכך כשתרם מדבר שלא הי' ראוי לתרום ונאבדה הראשונה הזקיקוהו לתרום אחרת כדי שיצטרך הכהן ליטהר ולאכלה בטהרה וסיפא כשהתרומה קיימת:

בית שמאי אומרים תרומת עצמן יש בהן. פי' קדשו מדומעין והוו הזיתים חולין ותרומה מעורבין זה בזה וימכרו לכהן בדמי תרומה. ובה"א אינה תרומה כלל וטבל גמור הוי ואפילו לכהן אסור ויכול לעשותם תרומה ומעשר על מקום אחר עכ"ל ז"ל עוד הקשה ה"ר שמשון ז"ל וא"ת לר' מנא דמפרש טעמא דזיתים על שמן משום דתורם לפי הזיתים זיתים על זיתים לישתרי ואמאי תנן אין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו ועוד תני ר' אושעיא זיתים על זיתים ועתיד לכותשן ענבים על ענבים ועתיד לדורכן תרומה ויחזור ויתרום וצריך לומר דבהני מודה ר' מנא לטעמא דגזל השבט ע"כ:

ואם תרמו בש"א וכו'. במס' עדיות פ"ה שנינו תורמין זיתים על שמן וענבים על יין כדברי ב"ש ובה"א אין תורמין וקשיא אמתני' דממתניתין משמע דפלוגתייהו בדיעבד ומהתם שמעי' דפלוגתייהו בלכתחילה וליכא למימר דההיא דהתם [פי' דמשנה דעדיות מתחלת ר' יוסי אומר ששה דברים וכו'] ר' יוסי היא ומתני' אליבא דתנא אחרינא דה"נ משמע בירושלמי דר' מאיר אית לי' סברא אחרינא דזה לשון הברייתא וכנוסח שכתב החכם ה"ר אליעזר אזכרי ז"ל אין תורמין זיתים על שמן ולא ענבים על יין ואם תרם תרומתו תרומה דברי ר"מ ר' יוסי אומר בש"א תרומת עצמן בהן ובה"א אין תרומתן תרומה וה"נ אמרי'

בהדיא בירוש' אשכח תני בש"ר יוסי בש"א תרומת עצמן בהן ובה"א אין תרומתן תרומה. דא"כ קשה דר' יוסי אדר' יוסי ונלאו. רעיוני למצוא תשובה שלימה לדבר ומ"מ ראה זה מצאתי בירושלמי שר' מנא הגיה ההיא דעדיות ולא גרס תורמין זיתים על שמן וכו' רק תורמין שמן על זיתים דגבי גזל השבט מחמיר ר' יוסי וגבי גדר מי חטאת הוא דמיקל ופריך עליה דר' מנא ור' יוסי האמר תרומה ויחזור ויתרום דתניא ר' יוסי אומר בש"א תורמין שמן על זיתים ויין על ענבים ובה"א אין תורמין שאם תרם צריך לחזור ולתרום שנייה ומשני התם כשאין הראשונה קיימת שנאבדה והזקיקוהו לחזור ולתרום שנייה כיון שהראשונה תרמה שלא כרצון חכמים ונתנו טעם לדבריהם מפני חשש טומאה כדי שיחזור ויטהר פעם שנית ויזה עליו מטומאת מת ומתני' דעדיות מיירי כשהראשונה קיימת קורא לה שם ודיו ע"כ מצאתי מן הירוש' עם פי' החכם ה"ר שלמה ז"ל ומ"מ הקושיא עדיין במקומה עומדת דר' מנא קאי בין אמתני' דעדיות בין [כבר כתב בהג"ה דלעיל בשם הר"ש ז"ל דר' מנא מגיה רק הברייתא המבואר לעיל לא המתני' דהכא וא"כ אין כאן מקום לתמיהתו כלל ודו"ק.] אמתני' דהכא וכמו שלראה מתוך פי' ה"ר שמשון ז"ל והרא"ש ז"ל שהעתקתי לעיל ואפשר לומר דלאו דוקא נקט התם לשון לכתחלה אלא איידי דתנא רישא דהתם לשון לכתחילה נקט נמי סיפא לשון לכתחילה:

משנה ה

שניטלה תרומתו. הרמב"ם ז"ל גריס שלא ניטלה תרומתו [הגה"ה גם ה"ר יהוסף ז"ל הגיה שלא ניטלה תרומתו וכו' וכתב כן מצאתי וצ"ע על הברייי' דספרי אם סובר שצריך שיהא טבול לתרומה גדולה כשרוצים לעשותו תרומה גדולה על מקום אחר דאי היה כן לא הוי קשה מידי כי המשנה הסוברת אין תורמין רוצה לומר שניטלה ממנו תרומה גדולה והברייתא שאמרה תורמין מדברת שלא ניטלה ממנו תרומה גדול ודו"ק אך נ"ל דמשנה זו אינה מדבר' בתורם מהם על מקום אחר כי זה נזכר לקמן לא מן הפטור על החיוב אלא מדברת בתורם מהן על עצמן שאינה תרומה כלל כי פטורים הם לגמרי וכן משמע בירושלמי וצ"ע עכ"ל ז"ל:]. וז"ל ואמרם ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו כשיהי' לוי ויהי' לו זרע מאדמתו הוא חייב בתרומה בלי ספק וג"כ יש לו ללוי מעשר שלקחו מן ישראל אין ראוי לו להוציא ממנו שיעור התרומה החייבת לזרעו ושיתננה לכהן לפי שיש לכהן באותו מעשר חוק וזכות והיא תרומת מעשר אבל יוציא תרומת מעשר ואח"כ יוציא ממנו התרומה החייבת לזרעו ע"כ אבל מצאתי לשונו ז"ל מוגה כך ושיתננה לכהן שזה המעשר אע"פ שהוא חייב בתרומת מעשר ויש לכהן באותו מעשר חוק וזכות והיא תרומת מעשר אינו חייב בתרומה גדולה וכן ג"כ גורס הוא ז"ל

ולא ממעשר שני והקדש שלא נפדו. והראב"ד ז"ל השיגו בפ"ה דה' תרומות סימן י"ג ושם כתב מהרי"ק ז"ל דלרבותא נקט שלא ניטלה תרומתו שאע"פ שהוא טבול לתרומה גדולה [הגהה נלע"ד לתרומת מעשר. צ"ל] אין תורמין ממנו וכ"ש היכא דניטלה תרומתו דאין תורמין ממנו ועל דרך זה יתפרש מעשר שני והקדש שלא נפדו וכל שכן אם נפדו דפשיטא דחולין גמורין הם ע"כ ותוס' יום טוב יישב פי' הרמב"ם ז"ל וגירסתו בדרך אחרת ע"ש ורמזתי קצת מדבריו לקמן פרק שני סי' ב':

לא מן החייב על הפטור ולא מן הפטור על החייב. פי' דהמפרישׁ מן הפיטור על החיוב אוכל טבל שהרי אין שם מעשר חל על מעשרותיו שאינו ראוי לכך ונמצא שלא נתקן זה שהפרישׁ עליו והמפרישׁ מן החיוב על הפיטור מאכיל ג"כ טבל לכהן שהרי אין שם תרומה חלה עליו כיון שזה שהוא מפרישׁ עליו אין צריך לכך נמצא שנותן לו מטבל זה החייב בתרומה ומאכילו לכהן על חנם וטבל במיתה אף לכהן כדאמרי' באלו הן הנשרפין:

ולא מן התלוש על המחובר. פי' רש"י ז"ל מחובר אינו חייב בתרומה דראשית דגנך כתיב מידי דמידגן דנאסף בכרי הלכך לא חל שם תרומה על התלוש שהופרש עליו וטבל הוא ביד כהן ויכול לתרום עליה ממקום אחר והמחובר שהופרש עליו לא נתקן וכשיתלש צריך לתרום ע"כ:

ואם תרמו אין תרומתן תרומה. ירושלמי על דעתיה דחזקיה במחלוקת שנויה דאיכא תנא דס"ל דבדיעבד תרומתו תרומה על דעתיה דר' יוחנן דברי הכל:

משנה ו

האלם. שומע ואינו מדבר כדכתיב וכאלם לא יפתח פיו:

לא יתרומו וכו'. מצאתי שפי' ה"ר משה פיזנטי ז"ל וז"ל ונראה דהא דהדר וקאמר לא יתרומו דה"א דהא דקתני לכתחלה לא לא מהדר אלא אהנהו דלא יכלי לברוכי אבל אידך אפי' לכתחל' ואגב אידך נקטינהו להכי הדר תנא לאשמועי' דבכולהו דיעבד אין לכתחלה לא ע"כ. ולי הדיוט נראה דמצינא לתרוצי אפכא דאי לאו דהדר ותנא בסיפא לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה ה"א דהא דקתני ברישא דבדיעבד תרומתן תרומה דוקא בהנהו דלא מצו לברוכי ומשום טעמא דברכות אינם מעכבות ואגב אינך נקטינהו לכולהו אבל לעולם דשכור וסומא דמקרא ילפי' שיהא תורם מן היפה והני אינם יודעין לתרום מן היפה ה"א דאפי' דיעבד נמי לא קמ"ל יתורא דסיפא דאפי' שכור וסומא בדיעבד תרומתן תרומה כך נלע"ד. ומ"מ צריך לדקדק דה"ל לתנא למנקט אלם ועורם ובעל קרי דכולהו תלתא מחד טעמא בהדי הדדי ואפשר משום דבעל קרי היא דעת

ר' מאיר ודלא כר' יהודה וכמו שכתבתי בפ"ג דברכות סי' ד' להכי שבקיה לאחרונה ועדיין צ"ע:

משנה ז

לא במדה וכו'. דמצוה לתרום מאומד כדי שיתרום בעין יפה וילפי' לה מקרא דונחשב וכדפי' ר"ע ז"ל. והא דתנן לקמן פ"ד המונה משובח והמודד משובח ממנו מיירי בתרומת מעשר:

חציין או שלישן. מצאתי במשניות מדוייקות כתיבת יד כתוב בהן או שלישיתן: בפי' ר"ע ז"ל. שהרואה אומר במדה הוא תורם. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דמה אנו צריכין לטעם דרואה הרי הוא תורם במדה ממש וכן לקמן גבי סאה שחציה מדה אין הטעם משום גזירה אלא דהוי מדה ממש ע"כ:

משנה ח

אין תורמין שמן על זיתים הנכתשין. פי' ה"ר יהוסף ז"ל הנכתשין. פי' שעתיד לכותשן ולדורכן כן משמע בירוש' וקנס זה כדי שיצטרך לעשות את השמן בטהרה בעבור התרומה. ע"כ:

הראשונה מדמעת בפני עצמה. הא דקתני בפני עצמה קל להבין כשתעיין במתני' דלקמן רפ"ג:

בפי' ר"ע ז"ל. לפיכך אינה נאכלת עד שיפרישו עליה תרומה ומעשרות ממקום אחר. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דלמה יצטרך להפריש תרומה כיון שהראשונה תרומה ולקמן פ"ה דתנן חזר והוסיף חייב במעשרות לא תנן שחייב בתרומה ע"כ נראה דטעות סופר הוא ול"ג תרומה וגם מה שאמר ממקום אחר אינו נראה דלמה לא יפריש ממנה מעשרות עכ"ל ז"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. דפירש אלא דרבנן הוא דגזיר דיחזור ויתרום ע"כ. אמר המלקט פי' משום גדר מי חטאת שלא יהו מי חטאת בטלין והכא מיירי בשאין תרומה הראשונה קיימת אבל קיימת קורא לה שם ודיו והיינו טעמא דכשאין הראשונה [קיימת] שייך גדר מי חטאת משום דעיקר מי חטאת לטהרה שהיו עושין בגבולין משום סרך תרומה ובשאין הראשונה קיימת חייבוהו לחזור ולתרום דמחמת התרומה על כרחו יטהר ויזה עליו כדי לאכלה בטהרה ומתני' דסוף פרקין דקתני תרומתו תרומה בשתרומה הראשונה קיימת וכבר כתבתי זה לעיל בסימן ד' באורך [בשם] ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל. והאי טעמא דמי חטאת קאמר לי' רשב"ג גבי כלי מתכת דחוזרין לטומאתן הישנה בטומאת הנפש בריש פי"א דמס' כלים וכדאי' בפ"ק דשבת דף ט"ו:

משנה ט

ותורמין שמן על זיתים הנכבשים וכו'. פי' ה"ר יהוסף ז"ל הנכבשין שרוצה לכובשן אע"פ שעדיין לא כבשן עדיין ע"כ:

ויין על ענבים לעשותן צמוקים. דכיון דעומדין לצמוקים חשיב מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שנגמרה מלאכתו. ובירוש' פריך אם תרצה לתרץ כי הייכי דלא תיקשי האי מתני' אמתני' דבסמוך דצמוקים הוי דבר שנגמרה מלאכתו והא תנן בפ"ק דמעשרות הפרד והצמוקים והחרובין משיעמיד ערימה. ומשני ר' יוסי בשם ר' יצחק בן אלעזר אין אסור לתרום מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו אלא גורן ויקב בלבד כלומר יין על הענבים הנדרכות הוא דאסור הא יין על צמוקים לא דלאו יקב נינהו הר"ש ז"ל:

הרי שתרם. יש גורסין מי שתרם:

ונמלך לדורכן אינו צריך לחזור ולתרום. הא לא נמלך תרום' ויחזור ויתרו' הכי איתא בירושל'. וצ"ע לע"ד אם אינו טעות ולא הובא בהר"ש ז"ל ושמא דבתמיה בעלמא הוא. וראיתי שגם החכם הר"ס ז"ל העתיק במשנתו הירושלמי הזה כלשונו. וכתב עוד ונמלך לדורכן משמע דענבים לדורכן חשבינן להו לא נגמרה מלאכתן והכי משמע פ"ג דמעשר שני דקתני ושלא נגמרה מלאכתן סלי ענבים לגת ונפקא מינה ללוקח סלי ענבים לגת מן העובדי כוכבים קרו להו נגמרה מלאכתן ביד ישראל עכ"ל ז"ל:

משנה י

אין תורמין מדבר וכו' ואם תרמו תרומתן תרומה. וא"ת מדבר שלא נגמרה מלאכתו היאך תרומתן תרומה. מ"ש ממפריש חלה מן הקמח דתנן בפ' שני דחלה דאינה חלה וי"ל דשאני הכא דרבינהו קרא כדדרשי' מקראי בפ' כל שעה מעשר ראשון שהקדימו בשבלין פטור מתרומה גדולה ה"ר שמשון ז"ל. ופי' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל מדבר שנגמרה על דבר שלא נגמרה. בשאר פירות דליכא גדר מי חטאת דאילו ביין על ענבים ושמן על זיתים תרומה ויחזור ויתרום הוא. מדבר שלא נגמרה על דבר שנגמרה. לר' יוחנן אפי' בזיתים על שמן אלא שהוא בדעת כהן ולר' מנא ולר' חזקיה בשאר פירות דוקא ולר' חנניה הכא בתרומת מעשר עסקינן עכ"ל ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. ודוקא בשאר פירות וכו'. כתב עליו ה"ר יוסף ז"ל בירושלמי אינו אומר כן אלא דוקא בגורן ויקב אסור מדבר שלא נגמרה על דבר שנגמרה או מדבר שנגמרה וכו' ודבר שלא ננמרה מלאכתו ר"ל יין שלא קפה אבל שאר כל הפירות מותרים בתחלה כדתנן גבי ענבים לעשותן צמוקים עכ"ל ז"ל:

פרק ב

משנה א

אין תורמין מן הטהור וכו'. בתרומה גדולה מיירי אבל תמ"ע לכתחלה תורמין מן הטהור על הטמא שנא' את מקדשו ממנו טול מן המוקדש שבו כך פסק שם הרמב"ם ז"ל והוא בירושלמי והכי תנן נמי בפ"ב דבכורים סי' ה' דנתרמת שלא מן המוקף ומן הטהור על הטמא ומדקתני אין תורמין מן הטהור על הטמא ולא מן הטמא על הטהור שמעי' שפיר דמצי לתרום מן הטמא על הטמא:

ואם תרמו תרומתן תרומה. גרסינן הכא ולקמן גרסינן ואם תרם שוגג וכו' לשון יחיד וכך העיד ג"כ ה"ר יהוסף ז"ל שמצא בספרים מדוייקים:

העיגול של דבלה שנטמא מקצתו. בירוש' פריך ומכיון שנטמא מקצתו אין כולו טמא ומשני במחובר במי פירות היא מתני' דקיימא לן מי פירות כשם שאין מכשירין את האוכל לקבל טומאה כך אין מחברין וכותיה דר' עקיבא פ"ג דטבול יום ומיירי שקרא שם תרומה לתרי ממאה שבזוית העיגול בעודן מחוברין בעיגול ואח"כ מפרידן מן העיגול ונותנם לכהן. וכן אגודה כשנטמאת והיא אגודה אבל נטמאת והיא קלחים כיון שנאסר אז לתרום מן הקלח הטהור עליו ואע"פ שאח"כ עשאן אגד אחד לא הותר לתרום ממנו על הטמא והכא נמי מיירי שקרא שם תרומה במחובר. וכן נמי ה"ה גבי עגול שאם חצי העגול נטמא ואח"כ חבר לו חצי עגול אחר ועשה הכל גוף אחד כמופרד הוא ואין מפרישין ממנו על הטמא. וכן בערימה א"ר חייא בר אבא ולא תימא דהאי ערימה דקתני במתני' דוקא ערימת חטים או שעורים משום דאין דרך אדם ליקח חטה אחת או שעורה אחת אלא קבוץ חטים או שעורים יחד מלא קומצו הלכך אפי' צבור גדול הוי חבור אלא מתני' אפי' בצבור גדול של קשואין או דלועין וכיוצא בהן שדרך אדם ליקח כל אחד בידו אפ"ה הוי חבור כן פי' הירוש' החכם ה"ר אלעזר אזכרי ז"ל:

שתי ערימות אחת טהורה וא' טמאה לא יתרום מזה על זה. כ' ה"ר יהוסף ז"ל כך מצאתי והפי' מן הטהור על הטמא ע"כ:

ר' אליעזר אומר תורמין מן הטהור על הטמא. והכי נמי אמר גבי חלה ס"פ שני דחלה וחכמים פליגי עליה. ובתוספתא ספ"ג תניא ר' אליעזר אומר תורמין מן הטהור על הטמא א"ר אליעזר מעשה שנפלה דליקה בגרנית של כפר סגנא ותרמו מן הטהור על הטמא א"ל משם ראיה לא אלא שתרמו מהן עליהן ר' אלעאי אומר משום ר' אליעזר תורמין מן הטהור על הטמא אף בלח כיצד וכו':

משנה ב

אין תורמין מן הטמא וכו'. פסק שם הרמב"ם ז"ל הכא כפשטא דמתני' דמיירי בין בתרומה גדולה בין בתרומת מעשר. ואיתא ביבמות פ' האשה רבה (יבמות ד' פ"ט) ובמנחות פ' הקומץ רבה (מנחות ד' כ"ה) ברייתא ושם פליגי ר' אליעזר ור' יוסי דבין בשוגג בין במזיד תרומתו תרומה גם בירוש' דפרקין ודפ"ק דמכלתין סי' ד' וגם לקמן ר"פ ששי ומשמע קצת התם דסתם מתני' סומכוס היא. ומה שפי' ר"ע ז"ל הוא פי' הרמב"ם ז"ל והיא סברת ר' נחמן בר יצחק בפסחים פ' שני דף ל"ג אבל בפ"ה מה' תרומות לא חילק כלל בין קודם שתגיע לעונ' המעשר ללאחר שתגיע. נראה מדבריו ז"ל דאפי' נטמא הטבל קודם גמר מלאכה או אפי' במחובר כשהי' יבש והוכשר ונטמא כשתרם מאותו טבל על הטהור הויא תרומה דבר תורה והחכם ה"ר אלעזר אזכרי ז"ל תירץ ונתן טעם למה חזר בו ולא ראיתי פה להאריך. ושם ג"כ פסק הלכה כר' יהודה:

שהי' לו מעשר טבל. כ' ה"ר יהוסף ז"ל י"ס דל"ג מלת טבל ע"כ. וכ' עוד על מה שפי' ר"ע ז"ל מעשר טבל מעשר ראשון שלא נטלה ממנו תרומת מעשר כתב פי' זה קשה מאוד דאין זה נקרא טבל. ותו וכי מה עשה זה הלוי שהפריש ממנו חרומת מעשר ע"י אחר או אפי' אם פשע במה שהוא מפריש מדבר החייב בתרומת מעשר על החייב הלא אילו לא הי' טבל לא היה רשאי להפריש ממנו שהרי הי' מן הפטור על החיוב ע"כ נראה דמעשר טבל מיירי שלא ניטלה ממנו גם תרומה גדולה והקדימו לוי לכהן בכרי אך לספרים דל"ג טבל צריך לפרש דקאי אטמא דלעיל וה"ק וכן בן לוי שהי' לו מעשר והי' מפריש עליו ממעשר אחר שהוא טמא שוגג מה שעשוי עשוי וכו' ובזה מיושב לשון עליו וצ"ע עכ"ל ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל. אם הי' יודע בו מתחלה שהוא טבל או שהוא טמא אע"פ שבשעה שתרם הי' שוגג ששכח שהוא טבל או שהוא טמא וכו'. אמר המלקט הי' נראה שצריך למחוק שלש מלות אלה והן טבל או שהוא משני המקומות שהן כתובות בו. וכך הי' נראה שצריך להיות אם הי' יודע בו מתחלה שהוא טמא אע"פ שבשעה שתרם הי' שוגג ששכח שהוא טמא הוי שוגג קרוב למזיד. וכן ג"כ הי' נראה [הגהה וכן מצאתי אחר זמן רב שהגיה החכם ה"ר סולימן ז"ל במשנתו בין בפי' הרמב"ם ז"ל בין בפי' ר"ע ז"ל:] שצריך לכתוב טמא במקום טבל שהוא כתוב בפי' הרמב"ם ז"ל בסוף פי' משנה זו בכל המקומות שכתוב טבל מדברי ר' יהודה והלאה וז"ל וא"ר יהודה לא יהי' בכאן שוגג אלא כשלא ידע כלל כי זה המעשר טבל עד שיפריש ממנו אבל אם ידע שהוא טבל ואח"כ שכח והוציא ממנו התרומה וכונתו שלא הי' טבל ואח"כ נזכר שהוא טבל לא עשה כלום ע"כ.

או לכל הפחות הי' נראה שצ"ל בפי' ר"ע ז"ל שהוא טבל טמא ולמחוק מלות או שהוא והר"ש שירילי"ו ז"ל פי' מעשר טבל טהור שלא הוציא ממנו תרומת מעשר והי' מפריש עליו ממקום אחר ונמצא שהטבל האחר הי' טמא. אם הי' יודע בו מתחלה. מפ' ר' יהודה לשוגג דת"ק דהיינו שלא ידע בטומאה אבל אם ידע בה מתחלה ושגג ששכח והי' סבור שטהורים הן ובירוש' מפרש דאם שגג שחשב שמותר לתרום מן הטמא על הטהור הרי הוא קרוב למזיד ולא עשה ולא כלום בין בתרומה גדולה בין בתרומת מעשר עכ"ל ז"ל: ולפירושו ז"ל אתי שפיר לישנא דוהיה מפריש עליו דלפירוש שהעתיק ר"ע ז"ל ה"ל למתני והיה מפריש ממנו והולך ומ"מ נלע"ד דאינה כ"כ קושיא דדכותה אשכחן בפ' המוכר פירות וברפ"ק דנדה בברייתא דהי' בודק את החבית להיות מפריש עליה והולך וכמו שכתבתי בפ' שני דמקואות סי' ב' בשם רש"י ז"ל ע"ש. ואפשר ליישב בדוחק לשון טבל הכתוב בפי' הרמב"ם ז"ל דה"פ וכן בן לוי שהיה לו מעשר טבל שהופרש ממנו תרומה גדולה אבל הלוי עדיין לא הפריש ממנו תרומת מעשר והי' מפריש עליו פי' מטבל גמור אחר היה מפריש על זה שאינו טבול רק לתרומת מעשר שוגג מה שעשוי עשוי דלגבי שוגג חשבינן ליה מן החיוב על החיוב מזיד לא עשה כלום דלגבי מזיד חשבינן ליה מן החיוב על הפטור ר' יהודה אומר אם הי' יודע מתחל' שאותו הוא טבל גמור ושזה אינו טבל גמור אע"פ שהוא שוגג לא עשה כלום דהוי שוגג קרוב למזיד והרי תרם מן החיוב על הפיטור ואתי שפיר גם לפי' זה מלת עליו ומ"מ ממה שלא פי' דבריו הרמב"ם ז"ל בחבורו בפ"ה דה' תרומות גבי מעשר טבל דבן לוי אי הוי טעמא משום טבל משמע דמעשר טבל נמי הוי משום לתא דאין תורמין מן הטמא על הטהור או משום שזה טמא ושאר מעשרותיו טהורין או שזה טהור ושאר מעשרותיו שהפריש מהן על זה טמאין. וא"ת מה לו לתנא דמתני' לאשמועי' דאין תורמין מן הטמא על הטהור תרי זימני איכא למימר דלא זו אף זו קתני לא מבעיא טבל גמור דאם תרם מן הטמא על הטהור מזיד לא עשה כלום דאיכא נמי טעמא דפסידא דכהן מלבד טעמא דגזרה שמא יתרום שלא מן המוקף אבל גבי מעשר טבל שאינו טבול רק לתרומת מעשר דליכא טעמא דשמא יתרום שלא מן המוקף דהא שרי להפריש תרומת מעשר שלא מן המוקף ה"א דמזיד נמי מה שעשה עשוי קמ"ל. ועוד להודיעך כחו דר' יהודה דאפי' גבי טבל טבול לתרומת מעשר לבד ס"ל דאם תרם מן הטמא על הטהור והי' יודע בו מתחלה הוי שוגג קרוב למזיד מה ששכח אח"כ ולא עשה כלום כך נלע"ד. אע"פ שלכאורה יש לומר דמה דקאמר ר"ע ז"ל שהוא טבל או שהוא טמא מלות שהוא טבל קאי אסיפא אבן לוי ומלות או שהוא טמא קאי אריש דאין תורמין מן הטמא על הטהור ואתא לאשמועי' בקיצור

דבריו ז"ל דאתרווייהו פליג ר' יהודה. ולשון הרמב"ם ז"ל שהעתקתי לעיל משמע שדרך אחרת יש לו יובן למעיין:

משנה ג

המטביל כלים בשבת שוגג ישתמש בהן במזיד לא ישתמש בהן. כצ"ל. במזיד לא ישתמש בהן. טעמא לאו משום דהוי מוקצין מע"ש דההוא מוקצה משום גזרה דרבנן ואזיל ליה ועוד דחזו להשתמש בהן לדברים טמאים או לאשתו נדה אלא טעמא משום דאפשר ליה בשאלה שישאל כלים ומשתמש והכי מוקמינן לה בפ' שני דביצה ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ובירושלמי מתני' בכלים גדולים אבל בכלים קטנים כגון קערות כוסות וצלוחיות מערים להשתמש בהן ומטבילן דבכל אלו הרואה אומר לשאוב מים בהן הוא צריך או להשתמש בהן להדיחן:

המעשר והמבשל בשבת. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל המעשר במזיד לא יאכל אסיקנא בפ"ב דביצה דמתני' מיירי דאית ליה פירי אחרינא לשבת דאי לית לי' אלא הני לא מדחייא עונג מקמי גזרה דרבנן ואפי' במזיד נמי יאכל: המבשל בשבת בשוגג יאכל הוא בעצמו בו ביום ואע"ג דר' מאיר אית ליה מוקצה בפ' כירה שאני הכא דמערב שבת חזי לכוס. במזיד לא יאכל. דבשול אב מלאכה הוא ואיסור סקילה וסתמא כר' מאיר כדאיתא בירוש' ע"כ. ור"ע ז"ל העתיק לפרש אליבא דהלכתא מפי' הרמב"ם ז"ל. והרש"ש ז"ל כתב דבירושלמי מפרש אמאי ערבינהו מבשל בהדי מעשר לאשמועי' דמה מעשר דקעביד מעשה בשבת אף מבשל דקעביד מעשה בשבת ולמעוטי שכח קדירה ע"ג כירה שאינה גרופה וקטומה ונתבשלה בשבת. ומזיד היינו שהשהה בכוונה ע"ג כירה וכוליה מבעוד יום דבההיא לא שנא מזיד ולא שנא שוגג איכא מ"ד בפרק כירה דתרווייהו להיתרא ואיכא מ"ד דתרווייהו לאיסורא מ"ד להיתרא דמדרבנן הוא ומ"ד לאיסורא דטעמא דמבשל בשוגג יאכל הוא דלא אתי לאיערומי ולעשות מזיד ולומר שוגג הייתי דלא נחשדו ישראל על השבתות אבל האי דאתי לאיערומי דקיל ליה איסור דרבנן ואתי לשהויי מזיד ויאמר שכחתי בשוגג אפי' בשוגג לא יאכל ע"כ. ובשבת ובכתובות בברייתא פליגי בהא מילתא ר' מאיר ור' יהודה ור' יוחנן הסנדלר:

הנוטע בשבת. בברייתא בירושלמי ובפ' הנזקין בבבלי מסיים עלה דברי ר"מ ר' יהודה אומר חילוף הדברים בשביעית בשוגג יקיים במזיד יעקור בשבת בין בשוגג בין במזיד יעקור מפני שהניית שבת עליו והתם מפרש טעמייהו וקרי התם לר"מ רבנן משום דסתם מתני' כותיה:

שוגג יקיים. ז"ל ה"ר יהוסף ז"ל שוגג יקיים פי' כי אינו ניכר שנטעוהו בשבת אבל נטיעה של שביעית ניכרת כן נ"ל ע"כ:

משנה ד

אין תורמין ממין על שאינו מינו. לא תרומה גדולה ולא תרומת מעשר ולא מעשרות. ומסיים בה הרמב"ם ז"ל שם רפ"ה שנאמר כדגן מן הגורן ע"כ. ובס' הפרפראות סוף פ' קרח והרמותם ממנו קרי ביה ממינו שאין תורמין ממין על שאינו מינו ולא מן החדש על הישן ע"כ. ובבכורות ר"פ מעשר בהמה (בכורות דף נ"ג) ילפינן לה מקרא דכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן אמרה תורה תן חלב לזה וחלב לזה וחלב היינו תרומה ומעשר כדכתיב בהרימכם את חלבו ופרכינן אשכחן תירוש ויצהר. תירוש ודגן. דגן ודגן. קל וחומר ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה אין מתעשרין מזה על זה. תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים זה בזה אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה. ולר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היכי מייתי לה הכי מייתי לה ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה אפי' ע"י דבר אחר אין מתעשרין מזה על זה תירוש ודגן דגן ודגן שהם כלאים זה בזה ע"י דבר אחר אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה. ובעינן תו ושני מינים בעלמא מנלן ומשני הני דרבנן וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון מה דאורייתא שני מינין אין מתעשרין מזה על זה דרבנן נמי:

כל מין חטין אחד וכו'. ברייתא בפ' ראשית הגז תניא היו לו שני מיני תאנים שחורות ולבנות וכן שני מיני חיטין אין תורמין ומעשרין מזה על זה ר' יצחק אומר משום ר' אלעאי בש"א אין תורמין ובה"א תורמין ופי' רש"י ז"ל שם ות"ק דפליג אדר' יצחק ס"ל דלא נחלקו ב"ה בדבר זה דתרי מיני נינהו ע"כ א"כ סתם מתני' ב"ה אליבא דר' יצחק משום ר' אלעאי:

משנה ה

תורמין בצל קטן. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דזה חוזר אפילו ארישא דמתני' שדוקא בשאר דברים הוי הדין כן שכשיש כהן תורם מן היפה אבל לענין חצי בצל אפי' במקום שיש כהן לא יתרום חצי בצל כי שמא לא יצטרך לו הכהן בו ביום ויופסד תיכף עכ"ל ז"ל:

אבל לא חצי בצל גדול. ואפילו שהוא טוב לאכילה יותר מהקטן ובמקום שאין שם כהן מיירי ומשום הפסד כהן חששו אבל יש שם כהן תורמין מן היפה אע"פ שהוא חצי כיון שעומד לאכילה מיד מפי' החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל ופשוט הוא שם בברכות במסקנא אכן הרמב"ם ז"ל פי' דבהא פליגי דר' יהודה סבר חשוב עדיף ות"ק סבר שלם עדיף

כדקס"ד התם בגמ'. ולכן בין בפי' המשנה בין שם בחבורו כתב בכל מקום בין שיש שם כהן בין שאין שם כהן ע"ש ופסק כת"ק. אבל ה"ר יונה ז"ל פסק הלכה כר' יהודה:

משנה ו

תורמין זיתי שמן. העומדין להוציא שמנן וכו' לשון ר"ע ז"ל. וכתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דהא הזיתי שמן לא נגמרה מלאכתן ונראה דזיתי שמן גם הם רגילות לכובשם והם יותר משובחין מזיתי כבש כיון שהם שמנים ע"כ וי"ס שכתוב בהן אין תורמין זיתי שמן וכו' ופשיטא שהוא טעות גמור:

ויין שאינו מבושל וכו' אבל מבושל מתקיים יותר. ובירושלמי א"ר יוחנן מחלפא שיטתיה דר' יהודה דבריש פרק בתרא דמכילתין תנן אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו משמע דמבושל יפה מן מה שאינו מבושל לר' יהודה ותירץ ר' אלעזר לא מחלפא תמן תנינן בכהן וכאן בבעלים כלומר שאינו מבושל יפה לשתיה אלא דלכהן התירו לבשל שמשביחו דמתקיים לו אבל בעלים דצריכין לתרום מן היפה לא חיישינן במתקיים יותר. ה"ר שמשון ז"ל. ועי' עוד במ"ש לקמן ריש פ' בתרא. ומצאתי שכתב הר"ר יהוסף ז"ל נ"ל לתרץ קושיא זו הכי דמתני' מיירי ביין שנתבשל מגתו דזה לא הוי משובח משום דהוי כמו דבש שאינו משובח כמו היין אבל משנה דהתם מיירי בכהן שיש לו יין ישן שהוא תרומה ורוצה לבשלו שאז נשאר בטעמו והוי משובח כן נ"ל לפרש עכ"ל ז"ל:

זה הכלל כל שהוא כלאים בחבירו. סימנא יהב תנא למאי דקאמר לעיל כל מין חטים אחד ולהכי קאמר כל שהוא כלאים בחבירו כדמפורש בפ"ק דכלאים. לא יתרום מן הרע על היפה. דתרומה קרויה חלב כדכתיב כל חלב יצהר וגו' לך נתתים ותורם מן היפה על הרע דכתיב בהרימכם את חלבו ומתרגמינן שופריה. הר"ש שירליו ז"ל:

חוץ מן הזונין על החטין שאינם אוכל. פי' מפני שאינם אוכל ובירושל' דייק הא דבר שהוא אוכל הויא תרומה מתני' ר' ישמעאל בר' יוסי דתניא ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו תורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין עבר ותרם תרומתו תרומה רבי אומר יין וחומץ שני מינין הן אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה:

פרק ג

משנה א

התורם קישות וכו'. ראיתי כתוב שם בקידושין בשם המאירי ז"ל שמא תאמר מה בין קישות מרה שאתה מחייבו בתרומה לשקדים המרים שהן פטורין יראה הטעם ששקדים

המרים מין בפני עצמו שתולדתו בכך אבל קישות שתולדתה מתוקה אלא שלאיזה סיבה נתחדש בה מרירות והראיה מה חבר עמו אבטיח ונמצא סרוח ולפיכך חייבין ואינו מן הפיטור על החיוב אלא שהוא מן הרע על היפה ותרומתו תרומה אלא שחוזר ותורם ואע"פ שדרך כלל אמרו במס' תרומות התורם מן הרע על היפה תרומתו תרומה ולא אמרו שיחזור ויתרום פירשו בו שכל שהוא מתכוון לכך תרומתו תרומה ואין צריך לחזור ולתרום אבל כל שדעתו לתרום מן היפה ונמצאת רעה הואיל ובטעות הופרש צריך לחזור ולתרום וזהו לשון ונמצאת מרה אלא שמ"מ תרומתו תרומה שהרי כשידע בכך ג"כ תרומתו תרומה ויש שואלין א"כ היאך אמרו במס' תרומות בתורם חבית של יין ונמצאת חומץ שאם ידע שהיתה חומץ עד שלא נתרמה אינה תרומה והלא יין וחומץ אחד הוא וא"ת שיין וחומץ שני מינין הן כמו שבארנו לענין תערובת יין נסך ומה תאמר לדעת גדולי המחברים שעשאוהו לענין יין נסך שני מינין ולענין תורם מזה על זה כתבו הם בפירוש שהן מין אחד ואעפ"כ פסקו שאם היתה חומץ בשעת הפרשה אינה תרומה ואין זה אלא מן הרע על היפה ונראין הדברים שהיין כבר בדקו ומצאו יין והיה סבור שבשעת הפרשה היה יין ומאחר שבדק וגילה דעתו שאינו רוצה אלא ביפה וטעה ונזדמן לו רע אינה תרומה אבל קישות אע"פ שמ"מ הוא היה סבור בה שאינה מרה מ"מ לא גלה דעתו בכך. עכ"ל המאירי ז"ל:

קישות ונמצאת מרה אבטיח ונמצא סרוח. בירושל' פריך ניחא אבטיח ונמצא סרוח אלא קישות ונמצאת מרה ולאו מעיקרא מרה היא שדרך הקישות כך. והוה ליה למימר אינה תרומה כלל כמו גבי יין ונמצא חומץ. ומסיק ר' יונה לכל דבר עשו אותה כספק אוכל דמטמאה טומאת אוכלין ושורפין אותה בטומאה וחייבין עליה חומש ולוקין עליה מרדות אם אכלה חוץ לחומה אם הוא מעשר שני עירב בה נעשה חמר גמל ע"כ. אבל לפי שיטה דיבמות משמע דלא עשו אותה אוכל אלא בתורם בטעות ולא בתורם במזיד דאי במזיד הוי כתורם מן הטמא על הטהור דבמזיד אין תרומתו תרומה. ה"ר שמשון ז"ל. ובכסף משנה שם כתב ואפשר לומר עוד דנעשית מרה מחמת עיפוש שאירע בה ואינה סרוחה או שהסריחה ואינה מרה ע"כ:

תרומה ויחזור ויתרום. כתב ה"ר יהוסף ז"ל נ"ל דתרומה הראשונה הויא תרומה מן התורה דלא דמי לזונין על החטים שאינם אוכל כלל אבל הא אוכל הוא ע"י הדחק אבל חומץ אינו כן דמין אחר הוא אך בירושלמי אינו אומר כן ולפי זה צריך לתרץ דהא דתנן הראשונה אינה מדמעת קאי אשנייה עכ"ל ז"ל:

אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה. רבי הוא דסבר יין וחומץ שני מינין אבל לר' ישמעאל בר' יוסי אפי' עבר במזיד ותרם מן החומץ על היין הויא תרומה ופסק הירושלמי בהא הלכה כרבי אע"ג דר' יוסי דנמוקו עמו פלי"ג עליה וכן נמי רבנן סבירא ליה בתוספתא פ"ג דיין וחומץ מין אחד אלא ששם נפלה טעות ששם כתוב דברי ר' יוסי שר' יוסי אומר יין וחומץ שני מינים וצריך להגיה דברי רבי שרבי אומר וכו'. ועיין בה"ר שמשון ז"ל שהקשה מ"ש תורם חומץ על יין לרבנן מתורם מטמא על הטהור ומאבטיח ונמצא סרוח דמשמע בהאשה רבה דבשוגג תרומתו תרומה ובמזיד אין תרומתו תרומה והכא לרבנן איפכא דמחומץ על יין במזיד תרומתו תרומה בשוגג אין תרומתו תרומה כדמפ' איהו ז"ל להיא ברייתא דקתני תרומה ויחזור ויתרום וכו' ומשני להו ז"ל שפיר וז"ל וי"ל דלא דמי דטמא ואבטיח תקון רבנן דלא תהא תרומה במזיד משום דלא חזו לאכילה ויש כח בידם לעקור דבר מן התורה כדאמרי' בהאשה רבה או כמאן דאמר לא אמר כלום לתקן השיריים אבל חומץ חזי לאכילה ואיכא דניחא ליה בחלא כדאמרי' בהמוכר את הספינה והוי כמן הרע על היפה דל"ש שוגג ול"ש מזיד תרומתו תרומה חוץ מהיה בלבו דהוי כמפרש שלא יהא תרומה ע"כ:

אם ספק תרומה. דספיקא דאורייתא לחומרא וכ"ש דאיסורא:

ויחזור ויתרום. קישות אחרת מתוקה כמשקלה. ובירוש' תני בשם ר' יוסי אין לך מר בקשות אלא תוכו כיצד הוא עושה מוסיף על החיצון שלה ותורם. ותנא דמתני' ס"ל דגם בחיצון יש בו טעם מרירות:

משנה ב

נפלה אחת מהן וכו'. לפרש מאי דקתני ברישא דבין ראשונה בין שנייה אינה מדמעת בפני עצמה קאתי השתא וכן אם אכל זר שתיהן משלם כקטנה שבשתיהן וחומשה וכיצד הוא עושה בשתיהן נותנן לכהן אחד ונוטל מן הכהן דמי הגדולה כך כתוב שם בפ"ה דהל' תרומות ויש ממנו בירושל':

נפלה שנייה למקום אחר. כך צריך להיות:

אינה מדמעתן. כ' ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גרסי' מדמעתן בנו"ן וצ"ל דקאי אחולין שנזכרו לעיל וה"ק אינה מדמעתן לאותן חולין ויש ס"א דגרסי' מדמעת ע"כ:

משנה ג

השותפין שתרמו וכו'. פי' שלא ידע השני שהראשון תרם. ובירושל' רפ"ק דמכלתין גרסי' אתם פרט לשותפין ופריך והא תנן השותפין שתרמו זה אחר זה וכו' ומסיק כאן להלכה כאן למעשה כלומר דיעבד אם תרמו תרומתן תרומה דשותפים לא קפדי אהדדי

וחשוב כאילו תרם מדעת חבירו אבל לכתחלה לא יתרום גזרה שותף דלא קפיד אטו שותף דקפיד:

וחכמים אומרים תרומת הראשון תרומה. כלומר ולא תרומת השני. ואית דגרסי וחכ"א אין תרומת השני תרומה. ובירוש' מפרש דהיכא דבא השני לשאול ורוצה שתהא תרומתו קיימת לחצי חלק הכרי דהיינו חלקו ואומר דהסאה שתרם תרומה בטעות דבהא כ"ע מודו דחצי סאה השנייה טבל טבול לכל הוא וכן ה"ה אם בא הראשון ופירש דבריו. כי פליגי בסתמא דכיון דלא באו לשאול מסתמא אינם ממחין. וחכמים סברי תרומת הראשון תרומה אבל לא תרומת השני דסתמייהו ממתין הן שאינו רוצה שיפסיד חבירו התבואה ע"כ. ובתמורה פ"ק גמרא דאין תרומה אחר תרומה גרסי' מתני' מני ר"ע דתנן השותפים שתרמו זה אחר זה ר' אליעזר אומר תרומת שניהם תרומה ר' עקיבא אומר אין תרומת שניהם תרומה וחכמים אומרים אם תרם הראשון כשיעור אין תרומת השני תרומ' ואם לא תרם הראשון כשיעור תרומת השני תרומה והקשו שם תוס' ז"ל דהכא בפרקין קאמר ר"ע תרומת שניהם תרומה וא"כ קשיא דר' עקיבא אדר' עקיבא ותירץ ר"י דבשמעתא דהתם מיירי כשנתנו רשות זה לזה לתרום ומש"ה תרומת הראשון תרומה לר"ע שהרי מדעת חבירו תרם ומאי דקאמר אין תרומת שניהם תרומה ר"ל אלא תרומת הראשון דומיא דולא תמורה אחר תמורה דהתם דהראשון תמורה והשני אינו תמורה והשני מה שתרם אינה כלום דכיון דנתן לחבירו רשות לתרום כבר תרם ור' אליעזר סבר דתרומת שניהם תרומה דגלי אדעתייהו דכל חד לא ניחא ליה בתרומת חבירו אבל הכא במתני' בשלא נתנו רשות זה לזה לתרום הלכך כל חד אדעתא דנפשיה תרם חלקו לפיכך תרומת שניהם תרומה מקצת ע"כ. ורבינו שמשון ז"ל כתב דעל כרחך גירסא דהתם משובשת. ובירושלמי במה אנן קיימין אי בשמוחין זה על זה אף ר' עקיבא מודה ואי בשאינם מוחין אף רבנן מודו אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ע אומר סתמא אין מוחין ורבנן אמרי סתמא מוחין. אכן הר"ש ז"ל נראה דגריס בירוש' מומחין שפי' מומחין פי' בקיאין לתרום דניחא ליה לשותף חבירו שיתרום כיון שהוא בקי אבל אם אינו בקי ודאי לא ניחא ליה וה"ל תורם שלא ברשות ומסיק דבסתם פליגי עכ"ל ז"ל. וברמב"ם פ"ד דהל' תרומות פסק אם היו ממחין זה על זה תרומת השני אינה תרומה ואם לא היו ממחין זה על זה ותרם הראשון כשיעור מה שתרם חבירו אין תרומת השני תרומה ואם לא תרם הראשון כשיעור תרומת שניהם תרומה פי' מהרי"ק ז"ל שהוא מפ' דמאי דקאמר ר' יוסי בסיפא דתרומת השני תרומה היינו לומר דאף תרומת השני תרומה:

משנה ד

אבל אם הרשה את בן ביתו. וה"ה לשותפו ומשמע דלמאי שכתבתי במתני' דלעיל בשם תוס' ז"ל דהאי מתני' דלא כר' אליעזר. דו"ק. ולשון ה"ר יהוסף ז"ל פי' אפי' בן ביתו ואין צ"ל שותפו ע"כ. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל והאי עבדו ושפחתו דתנן הכא עבריים נינהו דאי' בהו שליחות ואע"ג דשפחה לא שייכא אלא בדלא אית לה שתי שערות דאי מייתא שתי שערות מאי בעיא גביה ואי אית (לית נראה דצ"ל) בה שתי שערות קטנה היא ולית בה שליחות איכא לאוקומי בתרומת ירק דמדרבנן היא והכי אוקימנא בפ' התקבל מתני' טובא דכוותה ולמאי דא"ר ינאי בפ' המביא תניין דדוקא עובד כוכבים הוא דממעטינן דאין לו שליחות משום דלא בא בברית מצות אבל עבד כנעני לא ממעטינן דכתיב גביה קבלת תורה מחוטב עציך א"כ בר ברית הוא לדידיה מתני' אתיא כפשטה בעבד כנעני גדול דמצי לתרום בשבילו עכ"ל ז"ל:

הדרוכות. י"מ דקאי אענבים וי"מ דקאי אפועלים הדורכים וכן פי' בערוך ודוקא יין מפני שטומאתו מצויה לפי שהוא ראוי לשתיה אבל שמן לא הכי מוכח בירושלמי. וז"ל הרמב"ם ז"ל שם פ"ד הפועלים אין להם רשות לתרום שלא מדעת בעל הבית חוץ מן הדורכין בגת שאם ירצו לטמא את היין הרי הן מטמאין אותו מיד ולפי שמסר להם והאמינם על כן הרי הן כשלוחין ואם תרמו תרומתן תרומה ע"כ. ובהשגות אמר אברהם לשון המשנה כך הוא חוץ מן הדרוכות מפני שהן מטמאין את הגת מיד והפירוש מפני שהוא משקה והטומאה מצויה בו מיד משהלכו שתי וערב לפיכך הזריז לתקנו קודם שיקבלו טומאה ה"ז משובח ובודאי ניחא ליה לבעה"ב שיתרומו קודם שידרכו בה ע"כ. וכתב עליו הר"י קורקוס ז"ל ויש לסייע לפי' רבינו מלשון המשנה שאמרו מפני שהן מטמאין את הגת מיד דמשמע דה"ק שהן יכולין לטמאה מיד דלפי' הראב"ד ז"ל למה תלה הטומאה בפועלים ה"ל למתני מפני שהן מקבלין טומאה מיד ע"כ. ועיין בפי' הרמב"ם ז"ל למשנתנו וז"ל בטל הוא שיבטל לשלוחו משליחותו ובתנאי שיהיה עובר על דעתו כגון שצוהו לתרום דרך דמיון למזרחו של כרי והוא תרם למערבו אבל אם לא עבר על דעתו מה שעשה עשוי אע"פ שבטל כי העיקר אצלנו אין אדם מבטל שליחותו בדבר. ודרוכות הם דורכי הענבים בגתות ואין (נראה דצ"ל והן) רשאין לטמא הגת כשמתחילין לדרוך מפני שיהא מוכשר לטומאה וכיון ששכר אותם לדרוך ומסר להם גתו הנה הניחם במקומו וקבל עליו מעשיהם ע"כ. וכתב הר"מ דילונזאנו ז"ל הַדְרוֹכוֹת כך מצאתי נקוד בנכ"י ופירושו הדורכים ודוגמתו הלקוחות ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. מפני שהן מטמאין את הגת שהבעלים עמי הארץ. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל אין לשון המשנה משמע שהוא חוזר על הבעלים אלא על הפועלים שמטמאין את הגת מיד שהלכו בו שתי וערב ע"כ:

משנה ה

האומר תרומת הכרי הוה בתוכו ומעשרותיו בתוכו. פי' רש"י ז"ל ומעשרותיו בתוכו באמצעיתו תהא תרומתו כדי שיעור תרומה ומעכשיו תהא כדי להתיר סביביו. תרומת מעשר זה בתוכו. מילתא אחריתי הוא כלומר או אם היה כרי של מעשר ואמר תהא תרומה שלו בתוכו. קרא שם. ועד עכשיו אם אכל ממנו לא היה בו אלא איסור של טבל ומעכשיו אם אכלו לוקה עליו משום תרומה ומשום מעשר שני חוץ לחומה ואם נטמא ואכלו חייב משום אוכל תרומה בטומאה ע"כ. וברמב"ם שם מפרש שלא להתיר סביביו א"ר שמעון אלא לומר שאינו יכול עוד להוציא תרומה ומעשרות מכרי אחר על זה אלא ממנו יוציא אותן וה"ר שמשון ז"ל בשם הירוש' פי' דה"ק קרא שם. ותרומה וחולין מדומעין כאילו הפריש התרומה וחזרה ונפלה לאותו כרי וימכר הכל לכהן בדמי תרומה אם לא שישאל התרה על אותה הפרשה שכן הדין שיכול לשאול התרה על תרומתו כמו על נדרו:

ר' אלעזר הסמא. בויקרא רבה [ס' אחרי מות פכ"ג סי' ד'] מפ' אמאי קרו ליה הכי. ופי' רבינו שמשון ז"ל דר' אלעזר מוסיף על ר"ש דאפילו לא אמר בתוכו אלא ממנו עליו שאין שיריו נכרין אפ"ה קרא שם ולאו דוקא נקט תרומה אלא ה"ה למעשרות ועוד פי' אי נמי אתא ר' אלעזר למימר דתרומה דוקא לא בעינן מקום מסויים. אבל במעשר בעי' מקום מסויים ע"כ. ואית דגרסי ר' אלעזר חסמא אומר אף האומר וכו' וכן ג"כ במלתיה דראב"י גרסי אף האומר וכו'. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ור"א בן יעקב סבר דאפילו גבי כרי דמעשר ואמר תרומתו עליו מסויים הוי. וס"ל כאבא אלעזר בן גומל דבירושלמי פ"ק דמכלתין דאמר מה תרומה גדולה במחשבה אף תרומת מעשר במחשבה אפילו לכתחלה ע"כ. והבאתי דברי אבא אלעזר בן גומל לקמן פ' עשירי סי' ו' והביאה ג"כ ר"ע ז"ל בפ"ה דמס' דמאי סי' ב'. ובירוש' אמרי' דר"ש אתי כב"ש כמו דב"ש אמרין קדשו מדומעין כדתנן לעיל פ"ק בש"א תרומת עצמן בהן כן נמי ר"ש ס"ל קדשו מדומעין ובעינן התם עד כדון באומר בתוכו אמר בו מהו ופשטינן מברייתא דפלוגתא דאיכא באומר בתוכו היא נמי באומר בו ומפרש התם טעמא דרבנן דאמרי עד שיאמר בצפונו או בדרומו דכתיב ונחשב לכם תרומתכם והרמותם מה תורם במסויים אף מחשב במסויים והיינו

שיאמר בצפונו או בדרומו והתם מייתי ברייתא דמשמע דפליגי בה רבי ורבנן אחכמים דמתני' כמו שכתב החכם ה"ר אליעזר ז"ל. ע"ש בירושל':

משנה ו

עובר בל"ת. בירושל' אמר ר' יוחנן דאינו לוקה על לאו זה דאסמכתא בעלמא הוא דעיקר קרא למאחר מליתן אותו לכהן בזמן הביעור:

משנה ז

ומנין שיוקדמו כו' אלא יוקדמו כו' ותרומה לראשון שהיא ראשית. מה שא"כ במעשר ראשון דאע"ג דאשכחן דאיקרי תרומה דכתיב בפרשה קרח כי את מעשר ב"י אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים בנחלה. ראשית לא אשכחן דאיקרי. ובמכילתין מפ' טעמא והביאו רש"י ז"ל בריש תמורה דף ד' יוקדמו בכורים לתרומה משום דבכורים חמירי דאית להו ד' שמות ראשית ומלאה ותרומה ובכורים. ותרומה אין לה אלא שלשה שמות ראשית ודמע ותרומה. ויוקדם תרומה למעשר ראשון שאין לו אלא שני שמות כגון מעשר ותרומת מעשר. ויוקדם נמי מעשר ראשון דאית ליה שני שמות למע"ש דאין לו אלא שם אחד כגון מעשר שני ע"כ. ואית דגרסי שיקדמו היו"ד בחירי"ק והקו"ף בפת"ח והדל"ת בשב"א. והר"מ די לונזאנו ז"ל נקד היו"ד בחירי"ק והקו"ף והדל"ת בשב"א:

שהן בכורים לכל. מצאתי שנקד החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל בכרים בשם ספר כתיבת יד. הבי"ת בשב"א. ובציר"י הכ"ף. עוד כ' שהן בכרים לכל פי' האי לכל חוזר למעלה וה"ק אלא יקדמו הבכורי' לכל כי הם בכורים ועל זה הדרך מדברת כל המשנה שאמרה אח"כ ותרומה לראשון וכו' ומע"ר לשני וכו' גם כאן פירושו הבכורים קודמין לכל כי הם בכורים ע"כ. עוד כ' על מה שפי' ר"ע ז"ל ה"ק אע"פ שהוא עובר בל"ת וכו' כ' פי' זה דחוק ונרא' דמייתי ראי' ממה שאמר הפסוק לא תאחר ש"מ שמה שעש' עשוי שאל"כ אין שייך לומר איחור וצ"ע וכן יש בירושלמי בפירוש וכדומה לזה יש במס' תמורה פ"א ממירין מן הבקר על הצאן וכו' שנאמר לא יחליפנו וכו' ע"כ:

משנה ח

עולה ואמר שלמים לא אמר כלום. והוי חולין גמורים הן ומהימן לומר שכן היה בדעתו וטעה והוציא בענין אחר. שאני נהנה לזה ונהנה לזה קונם יהא מה שאני נהנה לראובן זה כלומר שלא אשא ואתן עמו ונתקל בדבורו ואמר לשמעון. לא אמר כלום. ושניהם מותרין דבעי' פיו ולבו שוין הר"ש שירילי"ו ז"ל. ואיכא מאן דס"ל בירושלמי דמתני' דלא כב"ש דתנן ברפ"ה דנזיר בש"א הקדש טעות הקדש. וכתב ה"ר משה פיזנטי ז"ל המתכוין לומר תרומה אפילו אי דברים שבלב לא הוו דברים גבי ההיא דזבין נכסי' אדעתא למיסק

לארעא דישראל ובעידנא דזבין לא אמר כלום התם אינו טועה בדבורו אבל הכא דברים שבלב הן ומה שהוציא בשפתיו אינו כלום לפי שטעה בדבורו ע"כ. והם דברי הר"ן ז"ל בפ' האיש מקדש דף תרמ"ג:

משנה ט

העובד כוכבים והכותי תרומתן תרומה. אית ספרים דגרסי שתרמו משלהן תרומתן תרומה. ופי' רש"י ז"ל תרומתן תרומה ליאסר לזרים דקסבר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות ומירוח העובד כוכבים אינו פוטר מן התרומה. ובמנחות יליף לה טעמא מדגנך דגנך תרי זימני למעוטי דיגון עובד כוכבים ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. מדמעת. אם נפלה לחולין אוסרת וחייבין עליה חומש האוכלה בשוגג. ור"ש פוטר דקסבר אין מירוח העובד כוכבים חייב בתרומה. ויליף לה מדגנך ולא דיגון עובד כוכבים במנחות ולדידיה ליכא מיעוט אחר מיעוט דמצריך להו צרוכי עכ"ל ז"ל. והתוס' ז"ל דחקו עצמן לומר דמיירי שגדל שליש ביד ישראל ולקחו העובד כוכבים הלכך חייב בתרומה וכתב עליהן הר"ש שירילי"ו ז"ל ואינו כן כדמשמע הכא בגמ' ירושלמית דבין בתרומת גרנו בין בעובד כוכבים שלקח פירות מישראל מיירי מתני' וטעמא דמתני' היינו דהוי קדשי הפה וכי היכי דבהמת חולין דשרייא אי אקדשה עובד כוכבים הוי הקדש כדתניא בפ"ק דחולין איש איש לרבות העובדי כוכבים שנודרין נדרים ונדבות כישראל והכא נמי אע"ג דפירותיו חולין הוו ושרו באכילה אם קרא עליהן שם אסירי לכולי עלמא ונתפסין הן דאפי' בחלת ח"ל אמרי' הכי כדאמרי' בפ"ק דיום טוב ות"ק דפליג אדר"ש היינו ר' יוסי דמייתי בירושלמי דפליג עליה בפ"ד דזבחים דתנינן תמן קדשי עובדי כוכבים אין חייבים עליהן משום פגול נותר וטמא והשוחטן בחוץ פטור דברי ר"ש ר' יוסי מחייב וכי פליגי ר"י ור"ש היינו אי חייבין עליהן חומש זרים שאכלוה או לא ואי אוסרת במאה או לא וכן בבהמת הקדש מחייב כרת השוחטה בחוץ או לא וכן בפגול וכו' אבל כ"ע מודו דקדשה עכ"ל ז"ל. וכן נראה קצת שפי' ג"כ הרמב"ם ז"ל וז"ל העובדי כוכבים הללו אע"פ שאינם חייבים במצות אם עשו מהם שום דבר יש להן קצת שכר וכיון שהם משתתפין עמנו בשכר מעשיהן במצוות קיימין כאשר הראה ע"כ:

ומעשרותן מעשר. אם קראו מעשר ראשון הוי טבל וחייבין להפריש ממנו תרומת מעשר ואי מעשר שני קרא חייבין לאכלו בירושלים ובעי פדיון: והקדשן הקדש. בהמה שהקדישו הוי קדש ואין נהנין בה ואי עבר ונהנה אי חייבין אשם מעילות בה או אם שחטה בחוץ אי חייבין כרת בה בהא פליגי ר"ש ור"י בפ' ב"ש בזבחים והתם מפ' טעמייהו ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ע"כ:

רבי יהודה אומר אין לעובד כוכבים כרם רבעי. משמע דסבר ר' יהודה יש קנין לעובד כוכבים בא"י וקשה דבמנחות פ' ר' ישמעאל שמעי' ליה לר' יהודה דאמר תורמין משל עובד כוכבים על של ישראל ומשל ישראל על של עובד כוכבים וי"ל דלא פטר ר' יהודה הכא אלא בסוריא כדתניא וכו' ה"ר שמשון ז"ל. והוא עצמו ז"ל כתב בפ"ה דדמאי דמן הירושל' מוכח ומן התוספתא משמע דכר' יוסי ור"ש ס"ל דיש קנין לעובד כוכבים וכו' וכתבתיו ספ"ד דפאה ובירושל' דפאה דף כ' ודמעשר שני דף נ"ו א"ר אלעזר כיני מתני' אין לעובד כוכבים כרם רבעי כל עיקר אפי' בארץ ישראל כיון שנשנית סתם ומתני' פליגא אברייי' ותרי תנאי אליבא דר' יהודה ויש שם אמוראים אשר הסכימו דלא גרסי' במשנה לשון כל עיקר אלא רבי יהודה אומר אין לעובד כוכבים כרם רבעי ולגרסא זו נוכל לומר שהברייי' באה לפרש המשנה דבסוריא לבד אמר ר' יהודה שאין לעובד כוכבים כרם רבעי ומינה אתה למד הא לישראל יש כרם רבעי בסוריא. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל בירושל' מפרש דמיירי בפירות שקנה העובד כוכבים מישראל ע"כ:

תרומת העובד כוככים מדמעת. ת"ק היינו ר' יוסי כדכתבינן:

ור"ש פוטר. פי' רש"י ז"ל שם בקדושין דקסבר אין מירוח העובד כוכבים חייב בתרומה ויליף לה מדגנך ולא דגון עובד כוכבים ולדידיה ליכא מיעוט אחר מיעוט דמצריך להו צרוכי ע"כ וכמו שכתבתי לעיל בסמיך והקשו עליו תוס' ז"ל שם דמשמע מפירושו דת"ק ור"ש פליגי ביש קנין לעובד כוכבים ובפ' השולח פליגי בה אמוראי ואין סברא לומר דפליגי תנאי בפלוגתא דאמוראי לכך פי' ר"י דת"ק סבר דאפי' יש קנין משכחת שפיר שתבואתם חייבת בתרומה כגון שגדלה שליש ביד ישראל ואי משום מירוח העובד כוכבים דפוטר י"ל דמיירי שמרחו ישראל ואי משום זרעך ולא לוקח י"ל דמיירי שלקחן קודם מרוח ואח"כ מירחם ישראל ופיטורא דלוקח אינו אלא אחר מרוח וקשה דא"כ דומיא דהכי פטר ר"ש ומ"ט. וי"ל דטעמא כדאמרי במנחות דאר"ש קדשי עובדי כוכבים אין בהם מעילה משום דילפי' חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים אלמא ממעט לי' קרא בהדיא עכ"ל ז"ל וכבר כתבתי לעיל בסמוך מה שהקשה עליהם הר"ש שירילי"ו ז"ל. ובירושלמי מייתי ברייתא דפליגי בה רבי ורשב"ג ונדשמעמינה דמתני' מיירי כשתרם העובד כוכבים לפנינו דוקא. ומסיק בירושל' דאשכח ברייתא דפליג ר"ש בין אחומש בין אדמוע דקדושה דעובד כוכבים קלה היא ואינה מדמעת וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ובגמ' דילן פ' ר' ישמעאל במנחות אסיקנא בדר"ש דאע"ג דסבר דמירוח העובד כוכבים פוטר אפ"ה כי מרחינהו עובד כוכבים

והפריש מהן תרומה מדמעת מדרבנן משום בעלי כיסין וכי קאמר הכא אינה מדמעת היינו מדאו' אבל מדרבנן מדמעת וכן כתבו התוס' שם ע"כ:

פרק ד

משנה א

מוציא ממנו תרומה עליו. י"ס דגרסי מוציא ממנו תרומה ומעשרות עליו:

אבל לא על מקום אחר ר' מאיר אומר אף מוציא הוא על מקום אחר וכו'. כן גרסת הר"ש ז"ל וכדפי' ר"ע ז"ל. וכתב הרא"ש ז"ל והיינו טעמא דכשאדם תורם כריו אי אפשר לו להוציא כל התרומה בבת אחת אלא מרים וחוזר ומרים הלכך אפי' הפסיק ביניהם יום או יומים אין לחוש דמה לי הפסק מועט ומה לי הפסק מרובה אבל מ"מ כיון שמקצתו מתוקן אין להפריש על טבל גמור ור"מ לא מפליג אבל הרמב"ם ז"ל גריס אבל לא ממקום אחר וז"ל פירושו כוונת התנא לומר כי אותו הקצת שהפריש אינו לא תרומה ולא מעשר אבל עדיין הוא טבל כמו שהי' אבל מוציא מאותו הקצת החק שהוא חייב בו ואם הפריש קצת מעשרות יוציא ממנו המעשר שחייב לאותו קצת ואין לו להוציא על אותו קצת שהוציא תרומות ומעשרות ממקום אחר כמו שהוא מותר עשותו בטבל כיון שזה שהוציאו הוציאו לדעת שהוא מקצת תרומה ומעשרות ור"מ מתיר שיוציא עליו ממקום אחר ואין הפרש אצלו בין מוציא קצת תרומה ומעשרות או שאר הטבלים ע"כ. והראב"ד ז"ל גריס כגרסת הר"ש ז"ל בהשגות שם בפ"ג דה' תרומות ובפ"א דה' מעשר סי' ט"ו וכן מוכח בירושלמי והקשה הראב"ד ז"ל דלפי' הרמב"ם ז"ל קשה דהו"ל למיתני מוציא ממנו תרומה עליה בל' נקבה ונלע"ד דלא קשיא ג"כ מלת עליו לפי' הרמב"ם ז"ל שהוא ז"ל יסבור דקאי אמלת מקצת שהוא ל' זכר:

משנה ב

במגורה גרסי' הבי"ת בפת"ח והמ"ם בשב"א ודגש והגימ"ל בשור"ק והרי"ש קמוצה:

ונתן סאה לבן לוי וסאה לעני. בירוש' דפ"ג דמס' מעשרות איכא מאן דיליף מהכא דהמעשרות ניטלות בבית ולא מן הגורן כתרומה:

וחכמים אומרים אינו מפריש אלא לפי חשבון. כתבו הר"ש והרא"ש ז"ל עוד פי' אחר מלבד השני פירושים שהביא ר"ע ז"ל. ועוד פי' אחר וז"ל ועוד יש לפרש דמיירי כגון שנתן סאה ללוי ולעני והלכו הלוי והעני ומדדום ונמצאו חסרים דר"מ סבר מהימנינן לי' לבעל הבית שהפריש שני סאין שלימין ונאבד מה שחסר או אכלוהו עכברים ורבנן סברי דלפי חשבון הנמצא מהימן ותו לא. והרמב"ם ז"ל פי' כפי' האחרון שלהם דהיינו

הפי' השני שהביא ר"ע ז"ל. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל מי שהיו פירותיו במגורה. פי' מי שהיו לו פירות הרבה באוצר ולא הפריש מהם כל המעשרות אלא נתן סאה אחד ללוי למעשר ראשון וסאה לעני למעשר עני והרי אלו הפירות מקצתן מתוקנין ומקצתן אינן מתוקנין וא"ר מאיר שרשאי הוא להפריש עוד ח' סאין ולאכלם דיש ברירה שעל אלה הח' סאין הפריש כל המעשרות ור"מ לטעמי' דלעיל קאמר גבי תרומה שמוציא ממנו למקום אחר ואנו אומרים הוברר הדבר שלא הפריש התרומה על מה שהוא נותן לתרומה על מקום אחר אלא על יתר הכרי וחכ"א אינו מפריש אלא המעשרות שנתן הן לפי חשבון כי לא הפרישן אלא על כל הכרי ולא נאמר שלא נתן אותן אלא על אלו הח' סאין בלבד ורבנן לטעמייהו שאמרו לעיל שמוציא ממנו תרומה עליו ולא למקום אחר כן נ"ל לפי דעת התלמוד ירושלמי ואלו הפירושים של המפרשים אינם נראים כלל עכ"ל ז"ל:

משנה ג

שיעור תרומה וכו'. בספר הפרפראות פ' שלח לך מראשית עריסותיכם הפסוק מתחיל במ"ם ומסיים במ"ם לומר לך עין יפה אחד מארבעים ע"כ. ובירוש' כתיב ששית האיפה מחומר החטים וששיתם את האיפה מחומר השעורים יכול יתרום בחטים א' מששים ובשעורים א' משלשים ת"ל וכל תרומה אשר ירימו שיהיו כל התרומות שוות וכו':

תרם ועלה בידו אחד מס'. תרם מאומד ונמצא אחד מששים תרומה ואינו צריך לתרום. ואפי' הי' למוד לתרום אחד ממ' או אחד מנ' כיון שעלה בידו אחד משעורי חכמים אין צריך להוסיף ואם חזר והוסיף תרומה אין שם תרומה עליו וחייב במעשרות אבל אם עלה בידו א' מששים ואחד שהוא פחות משעור הקטן שנתנו חכמים יחזור ויתרום ויוסיף כמות שהוא למוד ואותו המותר יכול לתרום במדה במשקל ובמנין דלא אמרן לתרום מאומד אלא כשתורם מתחלה אבל מן המוקף צריך לתרום ר' יהודה סבר דאף מוקף אין צריך אלא בתחלה:

משנה ד

תורם בבינונית אחד מחמשים. דאזלי' בתר רובא דעלמא ובדין הוא דלא לתני אלא בבינונית ולא בעי תו למתני אחד מחמשים אלא משום דבעי למתני פיחת אחד מעשרה או הוסיף עשרה דתני מניינא תני נמי מניינא הר"ש שירילי"ו ז"ל:

פיחת עשרה. ותרם ממ' או הוסיף עשרה ותרם מס' תרומתו תרומה אפי' אתא בעה"ב ואמר לא ניחא לי דכיון דבאחד משיעורי חכמים תרם יכול למימר לי' אנא להכי אמדתיך ה"ר שמשון ז"ל. וכן פי' רש"י ז"ל שם בקדושין אבל הרמב"ם ז"ל פי' הפך מזה פיחת עשרה אחד מששים הוסיף עשרה אחד ממ' וכן פי' תוס' ז"ל שם בקדושין בשם יש

מפרשים וק"ל שהכל עולה לסגנון אחד. לשון ה"ר יהוסף ז"ל פָּחַת עשרה או הוסיף עשרה פי' אם במה שרצה לתרום כדעתו של בעה"ב טעה והוסיף עשרה וכן כשתרם בבינונית כשלא ידע דעתו והוסיף או פיחת תרומתו תרומה ע"כ:

ואם נתכוין להוסיף אפי' אחת אין תרומתו תרומה. פי' הרמב"ם ז"ל כגון שנתכוין להוציא אחד ממ"ט מתחייב זה התוספת [הגה"ה וז"ל ואם נתכוין להוסיף אפי' אחת עניינו שנתכוין להוציא אחת ממ"ט שמחייב זה התוס' בתרומה וכצ"ל:] בתרומה ע"כ. וכתב ה"ר שמשון ז"ל פיחת עשרה או הוסיף עשרה תרומתו תרומה אבל יותר מעשרה אין תרומתו תרומה ודוקא גבי שליח אבל בעה"ב תנא בפרק אלמנה ניזונית תרם ועלה בידו אפי' אחד מעשרים תרומתו תרומה:

אם נתכוין [להוסיף] אפי' אחד. גרסי' לשון זכר כדתני נמי עשרה: אין תרומתו תרומה. לשון הרמב"ם ז"ל שם פ"ד ואם נתכוין להוסיף על הבינונית אפי' אחד מתשעים ותשעה אין תרומתו תרומה אלא שבספר מוגה מצאתי שהגיה אפילו אחד מארבעים ותשעה וכו'. ובירוש' פריך תמן בפ' בתרא דמעילה תנינן כולן מעלו ואפי' בעה"ב אלמא מוסיף על דבריו הוי ולא מעביר והכא קתני אין תרומתו תרומה אלמא מעביר על דבריו הוי ומשני דגבי מעילה משנטלו חתיכה ראשונה נעשית שליחותו של בעה"ב אבל במתני' הפרשתו בבת אחת עשוי' כשהוא פוחת או מוסיף ה"ל מעביר עכ"ל ז"ל. והתם בירוש' מפרש אי הוה יודע דעתו של בעה"ב ונתכוין לפחות אי הוי תרומה אי לא:

משנה ה

ר' אליעזר אומר אחד מעשרה כתרומת מעשר. ירוש' אתיא דר"א כב"ש דאמרו לעיל בפ"ק קדשו מדומעין דתנן בש"א תרומת עצמן בהן והוו להו הזיתים תרומה וחולין מעורבין כן ר' אליעזר אמר קדשו מדומעין פירות סאה עודפת דגם אם לא קרא שם למעשרות של הכרי מ"מ קדשה התרומה אע"ג דהיא מעורבת עם חולין הטבולין דר"א ס"ל כב"ש:

יותר מכאן יעשנה תרומת מעשר על מקום אחר. כך צ"ל במתני' אבל בפי' החכם ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל גריס [הגה"ה וה"ר יהוסף ז"ל כתב י"ס דגרסי אבל לא למקום אחר וצ"ע:] אבל לא על מקום אחר וז"ל אבל לא על מקום אחר כשיעשה אותה סאה עודפת תרומת מעשר תהי' על אותו כרי עצמו שבו ריבה לתרומה אבל לא על עשרה סאין של מעשר טבול אחרות דטעמא משום דדמי למן החיוב [הגה"ה טפי הוה ניחא אי הוה קאמר מן הפיטור על החיוב:] על הפיטור דאע"ג דריבה בתרומה וקדשה מ"מ אין טבל הזה טבול כשאר טבל בעלמא דהא כבר הפריש מן הכרי תרומה ומעשר כאחת דהא

י"א נתן. ובירוש' אמרי' דר' חייא פליג אדתני רבי במתני' וטבל גמור הוא דהוי ויעשנה תרומת מעשר על מקום אחר אליבא דר' אליעזר עכ"ל ז"ל וכל המפרשים היה להם גירסא אחרת בירוש' שהביא הוא ז"ל. ולשון ה"ר יהוסף ז"ל יעשנה תרומת מעשר על מקום אחר פי' שיצרפנה עם חולין אחרים דאמר אלו החולין שהן מעורבין בזו התרומה יהו מעשר עם ט' שיעורים כמותן על אלו החולין ואלו החולין המעורבין עם התרומה שעשיתי מעשר יהי' תרומת מעשר ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. לפי שאין תורמין שלא מן המוקף. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל. פי' זה קשה דלמה אינו יכול להקיפו ונראה דקסבר שאסור לעשותו תרומה כיון שאינו טבול לתרומה עכ"ל ז"ל:

משנה ו

בשלשה פרקים משערין את הכלכלה. פי' ה"ר שמשון ז"ל משערין את המדה כדי שלא יקח לעצמו בגדולה ויתן לכהן בקטנה א"נ לענין דינא דבשלשה זמנים אלו רשאי לשנות ולא יותר. א"נ לענין התאנים הנלקטות דבג' זמנים אלו הפירות יפות אלו מאלו שלא יתרום מן הרע על היפה ע"כ ור"ע ז"ל תפס פי' הרמב"ם ז"ל לעיקר. וה"ר יהוסף ז"ל כתב על הפי' שהעתיק ר"ע ז"ל פי' זה קשה מאוד דאין כאן מקומו כי כאן אינו מדבר אלא בתרומה על כן נראה דודאי בתרומה קמיירי ומודדין את הכלכלה כדי שיוכל לכוין וליתן באומד כמות שהוא למוד א' מחמשים או א' מארבעים או א' מששים כי כשמדד את הטבל ויודע כמה מדות הוא צריך להפריש הוא לוקח כלי שאינו של מדה דלא שיוכל לשער בו מדה אחת או שתי מדות בקירוב ומפריש בו תרומה כשיעור וכבר תנן לעיל אבל תורם הוא את המדוד אך זה אינו קושיא כל כך מה ענייננו לכאן כי כיון שכבר סיים כל דיני הפרשת תרומה בא לומר דיני תרומת מעשר וכן יש בירושלמי אך מה שפי' שמשערין את הכלכלה ר"ל הכלכלה שמודדין בה זה אינו נראה דמה צריך לשער הרי האחת כמו חברתה ויעשה את העשירית קדש אלא נראה לפרש שמשערין את הכלכלה שרוצה לתרום ממנה שלא יאמר כבר שיערתי אותה שאינה מקבלת אלא ק' תאנים וא"כ אין צריך ליתן אלא עשרה לתרומת מעשר שאע"פ ששיערה בזמן הבכורות בזמן הסיפות היא מקבלת יותר וצריך ליתן יותר וע"כ צריך לשער עכ"ל ז"ל. וכתב הרש"ש ז"ל פי' לפירושו של הרמב"ם ז"ל דאם אירע שמנה מה שמחזיק בסוף הקיץ והיו בה מאה לא יאמר בשנה הבאה בזמן הבכורות כך מדתה ומעשרה כלכלות שמלקט יתן למעשר מאה בכורות דמעשרותיו מקולקלות הן דל"ד מה שמחזיק בה עתה למה שמחזיק בה בסוף הקיץ וכן אילו ידע כמה היתה מחזקת באמצע. הקיץ והיו ק' כשילקוט י' כלכלות בסוף

הקיץ לא יתן מאה תאנים למעשר אלא צריך לשערה עכשיו דאינו שוה מה שמחזקת עכשיו בסוף הקיץ למה שהיתה באמצע הקיץ מחזקת ומ"ט משום דבעי לתרום תרומ"ע ומעשר בצמצום ע"כ:

בבכורות הבי"ת בחירק כדכתיב בס' הושע ט' כבכורה בתאנה ויותר נכון לגרוס הבי"ת בפתח וכדכתיב בס' ירמי' כ"ד כִּתְאֵנֵי הַבִּכּוּרוֹת הבי"ת בפתח והכ"ף בשורק והרי"ש בפת':

ובסיפות. היו"ד בקמץ נקד ה"ר יהוסף ז"ל:

והשוקל משובח משלשתן. ע' תי"ט מ"ש בשם הירושלמי ועיין מה שכתבתי בפרק ה' דדמאי סי' ב':

משנה ז

ר"א אומר תרומה עולה בא' ומאה. עיין במ"ש ר"פ שני דמס' ערלה:

ר' יהושע אומר במאה ועוד. ועוד זה אין לו שיעור. ר' יוסי בן משולם אומר ועוד קב למאה סאה וכו'. יתכן לפרש דר' יהושע לא אמר אלא סתם במאה ועוד ואח"כ תרי תנאי פליגי אליביה. וראיתי שיש מי ששונים מלת ועוד הראשונה דבמלתיה דר' יהושע הוי"ו בקמץ ואינו מוכרח בתוספתא קתני אמלתיה דר' יוסי בן משולם והלכה כדבריו ולא קיימא לן הכי:

שתות למדמע. פי' הרמב"ם ז"ל ומה שאמר שתות למדמע כו' ואלו אמר קב למאה ולא הי' מוסיף זו התוספת היינו אומרים כו' כיון שיש שם קב יותר על המאה והודיעך כי אין הדבר כן אלא צריך שיהיה זה הקב שתות למדמע וקב פחות חלק ממאה אינו שתות סאה אלא פחות מזה ותבין זה עכ"ל ז"ל מספר מוגה:

משנה ט

כיצד. מדברי ר' עקיבא הוא. הרא"ש ז"ל. ומדתנן נפלה שחורה שחורות אסורות בלבד נפלה לבנה לבנות אסורות בלבד. למד מכאן בעל ספר החסידים ז"ל בסימן תתנ"א וז"ל כיון ששחורות ולבנות שני מינים הם הרי גודגדניות אם בירך על האדומות קטנות שהחיינו ואח"כ שחורות צריך לברך עוד על השחורות שהחיינו אע"פ שטעמן שוה וכ"ש אדומים גדולים ואדומים קטנים או שחורים לפי שישנם שני מינים ע"כ בקיצור. וכן מצאתי שפסק ג"כ בספר לבוש תכלת סימן רכ"ה סעי' ד'. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דבירוש' מפרש דאיכא למ"ד דלר' יהושע אפילו בידוע מה נפל. מעלות ואיכא למ"ד דאין מעלות. ופליגי דלר' עקיבא אפי' ידע ולבסוף שכח אסורין דכיון דנאסרו נאסרו אבל אם אין ידוע אם שחורה נפלה או לבנה נפלה כיון דכולן בספק איסור הן מעלות זו את

זו דס"ל בירוש' דר"ע סברא דנפשיה קאמר ולא מפרש לדברי ר' יהושע וקשיא דהיכי תנא בסיפא דמילתיה ובזו ר' יהושע מקל והתם מפרש לה עכ"ל ז"ל. וסיפא דמתני' ר' יהודה אליבא דר"ע היא דלר"מ לא חלק ר' עקיבא כלל בזה דתניא נמצאת אומר בידוע לא תעלה שאינו ידוע תעלה דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר בין בידוע בין בשאינו ידוע תעלה דברי ר"מ ור' יהודה אומר בין בידוע בין בשאינו ידוע לא תעלה דברי ר"א ור' יהושע אומר בין בידוע בין בשאינו ידוע תעלה ור' עקיבא אומר בידוע לא תעלה בשאינו ידוע תעלה ע"כ:

ובזו ר"א מחמיר וכו'. נ"ל שהוצרך לומר זה כדי שלא נטעה לומר שאלה השני דינים שוין כי לפי הנראה לפום ריהטא משמע שהן שוין קמ"ל שאינם שוין עכ"ל ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה י

בדורם ליטרא קציעות. סתמא כר"מ דברייתא דריש ביצה ור' יהודה פליג התם והתם קתני חבית והיינו חבית היינו כד. ה"ר שמשון ז"ל. ועיין בירוש' אי משמע אפכא מדריש ביצה:

ור' יהושע אומר לא תעלה. דכיון דאינה מעורבת אין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות אבל אם אין ידוע באיזה מקום בעיגול דרסה מודה ר' יהושע דיעלו וצריך טעם בין לר' אליעזר בין לר' יהושע מ"ש לבנות ושחורות גדולות וקטנות מתחתונות לעליונות ה"ר שמשון ז"ל. ודומה דבירוש' פריך לה ומשני ר' יוחנן דפלוגתא דתנאי היא והא דתאנים שחורות דמשנתנו אמרה חד תנא וקבל כן המחלוקת של ר' אליעזר ור' יהושע ולדידי' גם בליטרא קציעות ר' אליעזר מחמיר ומצריך ק' פומין ור' יהושע מקל דתחתונות מעלות את העליונות וסיפא דליטרא קציעות תנא אחר אמרה שקבל כך המחלוקת של ר"א ור' יהושע ולדידי' גם בתאנים שחורות ולבנות ר' אליעזר אומר דמעלות זו את זו ור' יהושע אוסר וכך הוא פי' לשון המשנה בזו ר"א מחמיר ור' יהושע מקל כלומר חד תנא אמר הכי הכא וה"ה גבי ליטרא קציעות ובזו ר"א מקל ור"י מחמיר כלומר ואיכא תנא אחרינא דאמר בליטרא קציעות דר"א מקל ור"י מחמיר וה"ה שתנא זה יאמר גבי תאנים שחורות ר"א מקל ור' יהושע מחמיר ע"כ עם פי' החכם ה"ר אלעזר אזכרי ז"ל. והברייתא שהביא ר' יוחנן לפרושי דפלוגתא דתנאי. היא הברייתא שכתבתי לעיל בסמוך:

משנה יא

וקפאה. שב אל המגורה לא אל הסאה ונשאר עדיין מן התרומה במגורה כדאי' בירוש' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. וכתב ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל ופריך בירוש' מחלפא שיטתי'

דר' אליעזר תמן אמר התחתונות מעלות את העליונות וכאן אמר בקפוי אבל בארעייתא לא בתמיה ומשני שמעון בר אבא בשם כהנא דברי ר' אליעזר עשאוהו כמרבה במזיד כלומר דגרע משום דקפה דכיון דהסירה להתיר השאר ופשע לבטל איסור אין התחתון מסייעו לבטל ר' יוסי בשם ר' יוחנן עשאוה כסאה עולה מתוך מאה כלומר הא דקתני אם יש בקפוי היינו עם מה שלמטה ור"א ור' יהושע בטעמייהו וקמ"ל אע"ג דקפאה מסייע תחתון לבטל ע"כ ויש במלתי' דר' יוסי דרך אחרת להר"ש שירילי"ו ז"ל ולא העתקתיה מפני אהבת הקיצור. ומדברי הרמב"ם ז"ל בפירושו משמע דמסקנת התלמוד דמוחלפת שיטתו של ר"א וז"ל א"ר אליעזר כי כשנפלה סאה תרומה על פי מגורה ונתקבצה שם ונתעבית על פני אוצר גדול מחטים שנשער פי המגורה כולה אם יש בשטח העליון בלבד ק' סאה אז תעלה ואם לאו יהי' הכל מדומע וזה הפך ממה שאמר במה שקדם שאמר התחתונות מעלות את העליונות וכן אמרו בתלמוד מוחלפת שיטתי' דר"א ע"כ בקיצור. וז"ל ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שהביא ר"ע ז"ל אינו בירושלמי וכך הוא לשון הירוש' מחלפא שיטתי' דר"א תמן הוא אומר התחתונות מעלות והכא את אומר אם יש בקפוי דוקא ומשני עשאוה כסאה עולה מתוך מאה ופי' הדבר הוא כי זה הקפוי הוא כמו סאה תרומה שנפלה למאה סאה חולין שאותה סאה נשארה תרומה וע"כ גם בכאן נשאר אותו הקפוי תרומה אם אין בו מאה ואחד ע"כ. ומ"מ שָׁמְעַת ממה שכתבנו דלא גרסי' אם יש בקפוי מאה סאה אלא אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה ול"ג מלות מאה סאה. ואפשר שהיא גרסת ר"ע ז"ל ואי גרסי' לי' יתבאר דהיינו עם מה שלמטה כדכתיבנא לפי פי' שהביא ר"ע ז"ל. וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחק מלות מאה סאה ממשנתו וכתב כן מצאתי ונ"ל דה"פ אם יש בו כדי העלאה בקפוי תעלה וכך יש בירוש' ע"כ. עוד כתב ור' יהושע אומר לא תעלה נ"ל שטעמו של ר' יהושע שאומר לא תעלה הוא משום שהוא חושש שיבטלנה בידים שיקפה מן הכרי הרבה כדי להעלותה ע"כ:

יקפיאנה. שב אל הסאה שנוטל כל התרומה דרואין אותה כאילו הן חטים ע"ג שעורים ומוציא התרומה לעצמה שנפלה ע"ג המגורה עם מעט מהחולין שנפלה עליהן כמי שמאסף חטים מע"ג שעורים ותחתונים שרו אף אם אין בהן מאה כנגד התרומה והכי איתא בתוספת'. הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכן פי' הרמב"ם ז"ל:

משנה יב

ואין ירוע לאיזו מהן נפלה מעלות זו את זו. כתבו הר"ש והרא"ש ז"ל נראה דהאי מעלות זו את זו היינו דוקא בששתיהן של אדם אחד שדרכן להתפנות ולהתערב אבל שני ב"א לא. וכך הוא בטור סוף סי' קי"א. וכתב נמוקי יוסף בפ הערל דף ת"ל דמתני' מיירי

בתרומה בזמן הזה דהויא דרבנן ולפיכך הקלו בה לחשבן כאילו הן קופה אחת אע"ג דליכא שאני אומר שהרי שתי הקופות חולין משום טעמא דמתני' מיירי בששתיהן של אדם אחד ע"כ ועיין עוד שם:

אפי' הן בשתי עיירות וכו'. דס"ל לר"ש כיון דשל אדם אחד הם מצטרפין דלסוף יצרפם כאחת וראיתי מי שפירש עיירות קופות גדולות עשויות למדה. ושהיא מלה בלשון ערבי. וגם בספר כף נחת כן פי' ואין להם על מי לסמוך שאפי' ברמב"ם בפי"ד כתוב אבל אם היו שתי הקופות בשתי עיירות אינם מצטרפות ואם כדבריהם הל"ל שתי הקופות שתי עיירות בלתי בי"ת. וה"נ תנן בפ"ה דדמאי אפי' משתי קופות אפי' משתי עיירות:

משנה יג

א"ר יוסי מעשה וכו'. בא לאתויי ראיה לשתי קופות דרואין אותם כאילו הן מעורבות כדאשכחן באגודות דאמרי' תעלה אע"פ שאין האגודות מעורבות ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל. ועוד פי' ה"ר שמשון ז"ל דבירוש' פריך דר' יוסי אדר' יוסי דתניא ר' יוסי אומר בלול מעלה. שאינו בלול אינו מעלה. והכא קאמר ר' יוסי דאינו בלול דמעלה ומשני דס"ל לר' יוסי דבדבר בלול בין מקפיד על תערובתו בין אינו מקפיד עולה באחד ומאה אבל בדבר שאינו בלול אם מקפיד על תערובתו אינו מעלה ואם אינו מקפיד על תערובתו מעלה ע"כ:

שנפלה אחת מהן. בכל המפרשים לא גרסי' מלת מהן. אבל ר"ע ז"ל נראה דגריס לה. גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב ברוב הספרים גרסי' מהם ע"כ. ויש ספרים דגרסי שנפלה אחת לתוכן חצייה חולין וחצייה תרומה וכו':

ואמרתי לפניו תעלה. ושתק ר' עקיבא והודה לדברי:

פרק ה

משנה א

סאה תרומה טמאה. בספרי פ' קרח יליף מקל וחומר דתרומה טמאה נמי עולה באחד ומאה דתניא מכל חלבו את מקדשו ממנו שאם נפל לתוכו מקדשו מכאן אמרו תרומה עולה באחד ומאה אין לי אלא תרומה טהורה תרומה טמאה מנין קל וחומר אם יעלה איסור מן האיסור להיתר ק"ו האיסור מן המותר להיתר פי' הרא"ש ז"ל איסור מן האיסור היינו תרומה שעלתה מן הטבל דשתיהן אסורים לזרים ואותה עלייה היא תחלת התרת הטבל ק"ו תרומה טמאה שאסורה לכהן שנפלה למאה תרומה טהורה שמותרת לכהן שעולה ומתרת המותר. ולאו ק"ו הוא דעלייתה מן הטבל הפרשת תרומה היא ועליית

תרומה טמאה מטהורה בטול הוא ומן הדין אפי' הרמה לא צריך אלא כיון דכבר שמעי' דטהורה בטלה בקל ילפי' דטמאה נמי בטלה. ורבי קאמר ק"ו אם תעלה תרומה טהורה שהיא אסורה לזרים מן החולין המותרים לזרים ק"ו שתעלה תרומה טמאה שמותרת לכהן להסיק תחת תבשילו מן הטהורה שמותרת באכילה ובטלה הטמאה במיעוטה ונעשה הכל מותר ע"כ:

להקדש. בהקדש בדק הבית מיירי מדתני סיפא יפדו דאי בהקדש מזבח אין לו פדיון דקדוש קדושת הגוף וטעמא דאפי' בפדיון לא מהני משום תרומה טמאה ואע"ג דמן התורה בטל ברוב כיון דאסמכוה אקרא דאת מקדשו ממנו אחמירו בה ובפ' הנודר מן הירק פריך הא למאה תעלה כלומר יעלו סאה אחת והשאר מותר והא דבר שיש לו מתירין הוא דאי בעי מתשל עלה וחזרה היתר ואמאי בטלה במאה וכי תימא דמיירי דאתאי לידי כהן ולית בה שאלה והא מדקתני ואם היתה טהורה אותה סאה ימכרו לכהן מכלל דלאו ביד כהן היא וליכא למימר דבישראל שירשה מבית אבי אמו כהן מיירי דאי הכי אותה סאה אמאי לא ימכור והא ירשה ומסיק דתרומה מאי מצוה לאיתשולי עלה איכא וכדבר שאין לו מתירין דמי ולהכי בטילה במאה הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכתב הרא"ש ז"ל ובירוש' פריך אנפלה להקדש ולא כן סברינן למימר אין להקדש אלא מקומו ושעתו ומשנה היא בערכין ס"פ שום היתומים כלומר וזו היא שעתו דמי עציו ולתקלה לא חיישי' דהקדש בדילי אינשי מיני' ומשני א"ר חנינא תפתר שחרב אותו מקום ולא מצא למכרו אפי' בדמי עצים ע"כ:

ואם טמאים היו אותן החולין וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גרסי' יעלו ויאכלו ונ"ל דטעות הוא דהא לפחות ממאה נפלו וא"כ אינם עולין ותו דהאיך שייך לומר יעלו דקאי אחולין כי אין מעלין את החולין אלא את התרומה אלא ודאי לא גרסי' אלא אם טמאים היו אותן החולין יאכלו נקודים וכו' ע"כ:

נקודים. פי' הרמב"ם ז"ל ככרות קטנות כל אחת פחות מכביצה. והר"ש שירילי"ו ז"ל כתב נקודים ויזקוטו"ש בלע"ז שעושין עגולין קטנים שאין בהם כביצה ומנקדין אותן נקודות נקודות וכן תרגם יונתן יבש היה נקודים הוה ככסנין ופירשו הגאונים ז"ל פת יבשה מאוד שכוססין אותו בבית המשתה וכן פי' ר"י ז"ל נקודים טראל"י בלע"ז. ילושו במי פירות שאין מכשירין ואין מחברין ואין כאן אוכל וסתם לן כר' עקיבא דאמר במס' ט"י פ"ג לא פסל אלא מקום מגעו בלבד ע"כ. ובמחילה מכבודו ואני נושק ידו דמשמע מתוך דבריו ז"ל דמי פירות דמתני' היינו אפי' שמן דבי' מיירי התם ר"ע וא"כ כיצד אמר במי פירות שאין מכשירין ואין מחברין בשלמא אין מחברין משכחת לה אפי' בשמן כר'

עקיבא. אלא שאין מכשירין. השמן לכ"ע מכשיר כדתנן סתמא בפ' בתרא דמכשירין ולא ירדתי לסוף דעתו הנמרצת בע"ד. וכתב ה"ר משה פיזנטי ז"ל סאה תרומה טמאה. נקט טמאה לאשמועי' רבותא דדיוקא דהא למאה אע"ג דטמאה היא תעלה ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל. ויעשם הלוי תרומת מעשר על טבלו. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה דכי היאך הוא רשאי לעשר תרומת מעשר כיון שנדמע ונעשה תרומה גדולה. המשנה לא אמרה אם למעשר ראשון נפלה יעשנה תרומת מעשר כמו שאמר לעיל אלא אמרה יקרא שם וכו' ע"כ נראה דה"ק אם טהורה היתה אותה הסאה ונפלה לחולין ימכרו לכהנים בתורת תרומה ואח"כ אמר ואם למעשר ראשון נפלה והרי היא טבל ותרומה מעורבין שהרי מעשר ראשון אסור אפי' לכהנים בטבלו אלא הן מפרישין תרומה ומחזיקין אותה לעצמן א"כ גם כאן אסור לכהן לאכלו כך אפי' בתורת תרומה אלא יקרא שם לתרומת מעשר שבו תחלה ואח"כ הוא רשאי לאכלה בתורת תרומה וכן אם הוא מעשר או הקדש צריכין פדיון תחלה ואח"כ יאכלם בתורת תרומה עכ"ל ז"ל. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל ואם טמאים היו החולין והמעשר ראשון וכו' כתב קשה דלפי דבריו הי' לו לומר ואם טמאים היו החולין או המעשר ראשון או המעשר שני והקדש יאכלו ניקודים וכו' ותו דלפי דבריו מעשר ראשון לא הוי דינו כמו שאמר לעיל יקרא שם ומעשר שני או הקדש בין טמא בין טהור צריך פדיון כנזכר למעלה וכל זה הי' ראוי להתפרש במשנה והיאך שייך לכוללם בדבור אחד כשאינם שוין ותו דהיאך שייך דקאי גם אמעשר ראשון הלא הוא צריך קריאת שם לתרומת מעשר ואותה התרומת מעשר היא עצמה כבר טמאה וא"כ מה תועלת יש במה שיאכלנה ניקודים כדי שלא תוכשר לקבל טומאה הלא טמאה היא ואסורה היא באכילה דבשלמא התרומה הטהורה שנפלה לתוכה מותרת ליאכל ניקודים כי ממה נפשך אין בה חשש איסור דאם יאכל התרומה הרי טהורה היא ואם יאכל החולין הטמאים שנעשו תרומה הרי חולין הם אבל טמאה אסורה. על כן נראה דלא קאי אלא אחולין לחוד וממעשר ראשון לא קמשתעי משום שאינו בכל ענין דמשנטלה ממנו תרומת מעשר ע"כ מצאתי וחסר פה כמו שורה אחת:

בפי' ר"ע ז"ל. לשון המתחיל ואם טמאים. צריך להגיה שם על מקום אחר אלא מפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר וימכרנו וכו'. ומה שהקשה היא קושיתו של הרא"ש ז"ל ותירוצו וכתב עליו ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל והנה האריך למענית ולא הספיק ונ"ל הטעם ברור דרישא דהתרומה הויא טמאה אם נאמר תאכל קליות לא אהנינן ולא מידי דהא אוכלין שקבלו טומאה בכל שהוא יש בהן טומאה ול"מ דבכזית איכא איסור עשה לטהור ולטמא בלא תעשה אלא אפי' כל שהוא נמי אסור דקיי"ל כר' יוחנן דאמר חצי

שיעור אסור מן התורה בכל האסורין שבעולם ואפי' ריש לקיש מודה דמדרבנן אסור כדאי' בפ' בתרא דיומא הלכך ירקבו אבל סיפא מהניא תקנתא לאכול תרומה בטהרה דאין אוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה ונצטווינו לשמור את התרומה וליזהר בה שלא להפסידה דאכילה כתיבא בה כמו שביעית עכ"ל ז"ל. ובמה שכתב ר"ע ז"ל דאין אוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה דעת הרמב"ם ז"ל ברפ"ד דהלכות טומאת אוכלין דמקבלין טומאה בכל שהוא וכן משמע מפירושו ז"ל כאן במתני' ועיין בדעת רש"י ותוס' ז"ל בפ' המצניע (שבת דף צ"א) ובפ' כל שעה (פסחים דף ל"ג) וגם בפ' מרובה (בבא קמא דף ע"ז) ששם כתבו שרש"י ז"ל חזר בו ממה שהי' רגיל לפרש בכל מקום דאוכל פחות מכביצה מקבל טומאה מן התורה שהרי פי' בהדיא בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פ"ב) דלא מקבל האי בצק האי טומאה דלית בי' שיעורא ע"כ:

משנה ב

ר' אליעזר אומר תירום ותשרף. ירוש' א"ר סימון ר"א כדעתיה כמה דר' אליעזר אמר תמן בפ' התערובת אברי בעלי מומין שנתערבו באברי תמימין ר"א אומר אם קרב ראשו של אחד מהם יקרבו כל הראשין שאני תולה שהפסול עלה בידו והקריבו ומש"ה מקל להקריב כל שאר הראשין שנים שנים כדמפ' בזבחים וכה"ג א"ר אליעזר לקמן בפרקין סאה של תרומה שנפלה למאה והגביהה ונפלה למקום אחר ר"א אומר מדמעת כתרומה ודאי שאני רואה כאילו העלה סאה של תרומה. ומתני' דהכא מייתי לה בבכורות פ' הלוקח בהמה (בכורות דף כ"ב) ובכל הספרים כתיב שם ר' אליעזר אומר תירום ותרקב והי' אומר ר"ת דנקט בגמ' דידן תרקב לפרושי תשרף דמתני' דהיינו שריפה כעין רקבון בלא הנאה דאי שרית לי' בהנאה אתי למיכלה דסבור שהיא מותרת ע"י בטול כדאמרי' רבנן תעלה ותאכל וא"ת כיון דתרקב ואסורא בהנאה אמאי תירום הא מפ' בירוש' דהא דערלה וכלאים בטלין במאתים ואין צריך להרים ותרומה בא' ומאה וצריך להרים היינו משום גזל השבט והכא דכי קא מרים לה מיתסרא אין כאן גזל וצריך לומר דלא פלוג רבנן. ובפ' כל שעה (פסחים דף ל"ד) כתבו תוס' ז"ל ואומר ר"ת דבמאיסתא תשרף ויהנה ממנו בשעת שריפה ע"כ:

תעלה ותאכל. בפ' הלוקח בהמה פי' רש"י ז"ל בכתיבת יד תעלה לשון בטול הוא ולא הרמה מדקתני בדר' אליעזר תירום ובדרבנן תעלה והא דתנן בר"פ שני דמס' ערלה התרומה ותרומת מעשר וכו' עולין באחד ומאה וצריך להרים התם משום הפסד כהן ואי יהיב לי' דמי שפיר דמי ותדע דקתני סיפא הערלה וכלאי הכרם אין צריך להרים ואפ"ה קתני בהו לשון עלייה דתנן התם בפ' בתרא מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי

הכרם וקתני התם יעלו באחד ומאתים עכ"ל ז"ל והדין עמו שפי' משום הפסד כהן כדאי' בירושלמי מפני גזל השבט ומיהו אע"ג דעיקר התקנה היתה משום הפסד כהן נראה דלא מיפטר בדמי דעד כאן לא פליגי ר"א ורבנן בפרקין במדומע אחר שהורם אלא דלר"א מדמע כתרומה ודאי ולרבנן לפי חשבון אבל פשיטא דקדושת תרומה יש בה דאי לאו דקדשה מימנע ולא יהיב דמי. הלכך נראה לפרש תעלה עלייה ממש והאי דנקט תעלה משום שהיא בטלה בחולין מטומאה ותאכל גם היא כמו החולין ניקודים או קליות. אבל לר"א הסאה תירום ותשרף והחולין יאכלו נקודים כדמפרש בפרק הלוקח. שלא יהא במקום אחד כביצה. כלומר כביצה מן התרומה שהתרומה היא חלק אחד ממאה ואחד שלא יהא בעיסה מאה ואחד ביצים דאז הי' בה כביצה מתרומה טמאה ואין הטמאה יכולה ליבטל במאה של טהורים שהוכשרו שהרי היא מטמאה את הכל ומיהו אין חשש איסור בזה כיון שנתבטלה תרומה ומותרת לזרים גם טומאה אין בה אלא טעמא כדקאמר עולא בפ' הלוקח שמא יבטל קב חולין טמאה בקב ועוד מדמוע זה ואינו בטל בו כי אותו ועוד מן הטמא הוא. וא"ת חולין טמאין שנתערבו ברוב חולין טהורין ניחוש נמי להכי וי"ל כשנתבטלו מיעוט חולין טמאים ברוב חולין טהורין ליכא למיחש שמא יבטל קב חולין טמאין בקב ועוד מתערובת זה כי ידוע דשם טומאה לא פקע מחולין טמאין המעורבין בטהורין אלא דבטלי ברוב וכשיערב בקב ועוד קב טמאים מצא את מינו וטומאה ננערת אבל הכא סבור הוא דשם טומאה פקע ממנה לגמרי מאחר דשרינן לאכול לזרים הכל לרבנן ולר' אליעזר המאה סאין אע"פ שהתרומה מעורבת בהן עכ"ל הר"ש והרא"ש ז"ל. ותוס' פרק הלוקח בהמה בבכורות האריכו יותר מדאי בכתיבת יד שלא נמצא בדפוס אפי' מחצית לשונם. וכתבו בסוף לשונם דבכתיבת יד כי גם בבבא שאחרי כן דתנן [לקמן סי' ד'] לאחר שהודו ר' אליעזר אומר תירום ותשרף בתוספתא קתני תירום ותרקב ואפשר דאיכא דתני הכי ואיכא דתני הכי וכההיא דבפרק מצות חליצה גבי קטנה שחלצה דבספרים שלנו גרסי' חליצתה פסולה ובירוש' גרסי' כשרה ובפ' מקום שנהגו בראשו בההיא דכל הספיחין אסורין אין הגירסא כן בירוש' ובמשניות פ"ט דשביעית ע"כ. וכן כתב ג"כ הר"ש ז"ל. ופי' הר"ש שיריליו"ו ז"ל ואע"ג דקתני תעלה תאכל ותילוש ותתחלק בלשון נקבה לאו משום דאסאה לחודה קאי אלא דגם החולין יאכלו קליות או נקודים דתניא בפרק הלוקח בהמה דלר' אליעזר נמי אע"ג דהסאה תירום ותשרף מ"מ החולין יאכלו נקודים או קליות או ילושו במי פירות או יתחלקו ובלבד שלא יהי' במקום אחד כביצה וא"כ כ"ש לרבנן דהחולין נמי יאכלו הכי וכן פי' רש"י ז"ל שם בפ' הלוקח בהמה אלא משום דתני ר' אליעזר דינא דילי' גבי סאה תנו רבנן נמי

דינא גבי סאה. ובירושלמי מפ' טעמא אחרינא אמאי חולין ותרומה אוכלין אותן נקודים עכ"ל ז"ל:

או תתחלק לעיסות. פי' כי אבדה במיעוטה ונטהרה ואפילו הכי אינו רשאי להכשירה כיון שהיתה טמאה כבר. ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ג

תעלה ותאכל נקודים. בירושלמי מפרש אי החולין שאוכלין הזרים אי בעי למכלינהו נקודים אי לא. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ד

אם העלו החולין הקלין המותרים לזרים את הטהורה. שכן קולתן גדולה והיתרן חזקה דמותרים לזרים ומצו מפקיעין איסור תרומה טהורה אבל תרומה דלא שריא אלא לכהנים אין שריותה כל כך חזק כדי לבטל דהא כהנים נמי אכלי נבלה דהיינו מליקה ואין כאן טעם להפקיע ובירוש' מוכח לה מטעם אחר ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל:

תעלה תרומה החמורה. כ' ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים לא גרסי' תרומה ע"כ:

לאחר שהודו. ב"ש לב"ה. ולא מצינו בשום מקום שחזרו ב"ש לדברי ב"ה אלא כאן ומשתי הוכחות מפרש לה בירוש' כאן ובפ' הישן דב"ש הן שהודו לב"ה חדא מדתנן בפ' שני דמס' טבול יום המערה מכלי אל כלי ונגע טבול יום בקלוח אם יש בו יעלה באחד ומאה ואי ס"ד דב"ה הודו לב"ש שלא תעלה מאן תנא התם דתעלה לא ב"ש ולא ב"ה ואי תימא למדחי דההיא ב"ה שנו אותה קודם שהודו לב"ש ממתני' גופה איכא הוכחה דקתני סיפא ר"א אומר תירום ותשרף ור' אליעזר קיי"ל דשמותי הוא [כלומר מתלמידי ב"ש] ש"מ דב"ש הוא שהודו ומתניתא נמי אמרה כן אחר שהודו אלו לאלו תעלה. וכן פירשו תוס' ז"ל מלת שמותי בשבת ר"פ ר"א דמילה ובפ"ק דנדה דף ז' בשם ר"ת ורשב"ם ז"ל ושכן הוא באלפא ביתא דר' מכיר. אבל קשיא לי עלה דבירוש' פרק שני דערלה גמרא דאתרוג שוה פריך ור"ג ור"א לא מן דבית הלל אינון אבל יש לומר דיש לתרץ במה שכתבתי בספ"ט דמס' שביעית בשם הרמב"ם ז"ל והר"ן ז"ל ע"ש:

משנה ה

ר' אליעזר אומר מדמעת כתרומה ודאי. בריש פ' נוטל מפרש דקסבר ר"א תרומה בעינה מחתא ואינה מעורבת ואם נפלה למקום אחר שאין שם מאה חולין מדמעתן. והיינו דקאמר לעיל סי' ב' שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה וכמו שאכתוב בסמוך:

משנה ו

ר"א אומר מדמעת. ה"ר יהוסף ז"ל הגיה מדמע בלא תי"ו. ובפ"ק דתמורה קתני ר"א אומר מדמעת כתרומה ודאי שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה ע"כ ואפשר דהתם לפרושי טעמא דר' אליעזר הוסיפו שאני אומר וכו' ול"ג לה תוך המשנה הכא אלא כלומר ר"א אזיל לטעמי' דאמר נמי בריש פרקין שאני אומר וכו'. וכתבו שם תוס' ז"ל וה"ה דמילתא דר"א הויא אפי' אם יש בשניה מאה כדי לבטל מה שנפל בה כיון דלא עלתה אחת מהן קודם שנפל בשניה וצריך להעלותה מפני גזל השבט ע"כ. ובירוש' פליגי בה איכא מ"ד דוקא שנפל לחמש מקומות כל המדומע כגון שנפלה סאה תרומה לד' סאין של חולין דנדמעו ונפלו החמש סאין לתוך חמש מקומות כיון דאיכא למימר חד מן הסאין שנפלה לחד דוכתא הויא תרומה וכיון דלא ידעי מאי ניהו כל מקום ומקום בעי מאה של היתר כנגד הסאה שנפלה ורבנן פליגי דאין מדמע אלא לפי חשבון הלכך אין כאן תרומה אלא חמישית סאה וכנגד חמישית סאה הוא דבעי' מאה ואיכא מ"ד דאפי' כי נפלו כולן למקום אחד בעי ר"א מאה סאה כנגד כל סאה דהיינו ת"ק סאין של חולין ע"כ והוא לשון הר"ש שירילי"ו ז"ל. וז"ל הר"ש והרא"ש ז"ל לפי חשבון שיש תרומה בסאה זו של דמוע בעי' מאה שיעורין לבטלה בין מן החולין שנפלה בהן בין מן החולין המעורבין באותה סאה כגון אם נפל מתחלה סאה של תרומה לתוך כ"ג סאין של חולין ונדמעו נמצא כל סאה וסאה שיש שם הוי אחד מעשרים וארבע שבה תרומה והיינו לוג וכשחזר ונפל מאותו דמוע סאה לתוך חולין אחרים אם יש שם ע"ז לוגין מצטרפין עם כ"ג לוגין שבסאה זו ומבטלין לוג של תרומה שבה ובבא [הגה"ה פי' דהאי בבא לר' אליעזר לא אצטריך דמכ"ש דמתניתין דלעיל שמעת לה:] זו לרבנן אצטריכא ליה עכ"ל ז"ל והוא ג"כ לשון רש"י ז"ל שם בתמורה: אין המדומע וכו'. כתוב בספרי הפוסקים ז"ל דל"פ רבנן עליה דר"א אלא בדמוע שהוא מדרבנן וחמוץ שאין איסורו מטעם תערובת אלא מטעם גרם החמוץ והיא סברת ר"א ממיץ דאפילו חולין ותרומה שאין איסור אלא באחד מהן אמרי' חתיכה עצמה נעשית נבלה וכ"ש בבשר בחלב. (פשוט הוא שבפי' ר"ע ז"ל דבור המתחיל ואין המחומץ וכו' עד ולא מיתסרא ([לפניו הי' כתוב בר"ב ולא מיסתרא כמו שהוא בד"ו] כצ"ל). ועיין במ"ש שם פ"ק דתמורה סי' ד' בשם התוספת והגליון:

ואין המים שאובין פוסלין וכו'. דע כי לפי הפי' שפי' ר"ע ז"ל כאן מתני' ראב"י היא ולפי הפי' האחר שפי' ר"ע ז"ל בפ"ק דתמורה אתיא מתניתין אליבא דיוסי בן חוני:

עוד בפי' ר"ע ז"ל. בזה הלשון עצמו צריך להגיה כשהיא דרך המשכה והיה שם רוב שיעור וכו'. עוד שם אא"כ הם עשרים לוגין מים צריך להגיה עשרים סאין מים. וכתב

ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שהעתיק ר"ע ז"ל מגומגם הרבה ויותר היה נראה לפרש כגון שהיו מי גשמים מזלפין מעט בצנור ויורדין למקוה ושפך לתוכן מים שאובין פחות משלשה לוגין וירדו גם הם למקוה עם המי גשמים לא נאמר כבר נעשו גם המי גשמים שאובין כיון שנתערבו בצנור ויפסלו את המקוה אלא אינם פוסלין אלא לפי חשבון אך צ"ע על לשון הגמרא של מסכתא תמורה עכ"ל ז"ל:

משנה ז

ה"ז מותרת. גרסינן וכן לקמן גרסינן ה"ז אסורה וכן הוא בכל הספרים. ה"ר יהוזף ז"ל: **עד שתרבה תרומה על דחולין.** ובירוש' תניא רבתה התרומה נעשה כמרבה מזיד ופריך והא תנינן בפ"ז דמס' מקואות מקוה שיש בו מ' סאה דהוא כשר ונתן סאה מתמד או ממי פירות ונתבטלה דאין מקוה שלם נפסל אלא בשנוי מראה ואח"כ חזר ונטל סאה מן המקוה והשליכה לחוץ ונשארו מ' סאה מכוונות ואח"כ נתן סאה של מי פירות והדר נטל סאה וכן עד רובו עד שנתן כ"א סאה וכ"א נטל ואשמועי' דכי חזר ונטל איכא למימר הא חסר לי' מקוה שהסאה שנתן אינה משלימתו שאינה ראוי' למקוה אפ"ה כשר דמכי יהבה לגביה בטיל לי' והוו להו מ"א כולן ראויין וכי שקל סאה פשו להו מ' ודוקא כי נתן סאה תחלה דכי נתן ה"ל מקוה שלם אבל אפכא לא דכי נטל סאה ברישא חסר לי' וכי נתן משקין ה"ל מקוה חסר דמשקים הללו אין משלימין כדתנן התם ואתמר בשם ר' יוחנן דעד רובו של מקוה דהיינו עד כ"א סאה יכול ליתן כדאמרי' ומשמע דאפילו ברוב כשר מדלא קאמר אבל רובו פסול והכא תנינן דאילו רבתה התרומה כגון דנפלו עד חמשים ואחד סאה אסור ומשני תמן הוה בו רוב ואת מרבה עליו והוא כשר. דמעיקרא כי נתן המשקין הי' המקוה שלם וכשנתן המשקין בטל ברוב וחזרו מים וכי הדר ונטל מים הוא דנטל ונשארו מ' סאה מים וכי הדר נתן סאה משקין לתוך המים נתן וכן לעולם ברם הכא לא נתבטלה סאה הראשונה משום דממשה שם נשאר דדבר יבש הוא וכי הדר נפיל אידך חזרה ונעורה וכל סאה וסאה צריכה מאה הלכך כי רבתה התרומה אסירא ע"כ ויש עוד תירוץ אחר שם:

משנה ח

שנפלה למאה. ונתבטלה אלא שראוי להעלותה מפני גזל השבט: עד שנפלה אחרת. ונמצאו שתיהן לתוך מאה של חולין: ה"ז אסור. כדמפרש טעמא בירוש' דחוסר הרמתה מקדשתה כלומר מפני חיוב הרמתה שצריך להרימה ולא הרימה ונפלה שניה עליו קדשה דנמצאו שתי סאין לתוך מאה: ור"ש מתיר. מפרש טעמא בירוש' ר"ש סבר דחוסר ידיעתה מקדשתה כלומר אם לא נודע לו בין ראשונה לשניה נאסרה שאחר נפילת השניה

נודע לו מן הראשונה דכבת אחת דמי ואסור אבל כיון דנודע לו בין ראשונה לשניה כיון דסופו להרים כמורם דמי ומתני' דייקא דנודע לו בנתיים דתנן ולא הספיק לו להגביהה משמע מצד שהזמן היה לו דחוק לא הספיק להגביהה אבל כבר ידע ורוצה להגביהה אבל בגמ' דילן פ' נוטל מפ' טעמא דר"ש דס"ל דקמייתא למאה נפלה ואחרונה נפלה למאה ואחת ורבנן סברי דכבת אחת דמי והאי לחמשין נפלה והאי לחמשין נפלה ולפי דרך זה ר"ש סתם קאמר ל"ש נודע לו בנתים ל"ש לא נודע לו שרי דסוף סוף אחרונה למאה ואחד נפלה וא"כ הא דתניא בתוספתא א"ר אלעזר בר"ש בד"א בזמן שלא ידע ואח"כ נפלה אבל אם ידע ואח"כ נפלה מותרת שכבר עלתה על כרחך ר' אלעזר מכריע בין ר"ש ורבנן הוא וקיי"ל כל ששנים חולקין ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע וזה דעתו של הרמב"ם ז"ל בפי"ג שכתב סאה תרומה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת אם ידע בראשונה קודם שתפול השניה לא נדמעו אלא מפריש סאתים והשאר מותר הואיל והי' לה לעלות הרי הוא כאילו עלתה ואם לא ידע בסאה ראשונה אלא אחר שנפלה השניה ה"ז מדומע וכאילו נפלו שתיהן כאחת ע"כ אלא דקשיא דאשכחן במרובה דס"ל לר"ש דכל העומד לזרוק כזרוק דמי וא"כ ר"א בר"ש מפרש הוא לר"ש אביו והירוש' צריך נמי לפרשו על זה הדרך דחוסר ידיעתה ביו זו לזו הוא דאוסרתה ואיהו שרי משום שנודע לו בנתים דכיון דעומדת לתרום כמורם דמי וזהו דעתו של הראב"ד ז"ל ולכך השיג עליו ואמר א"א מה רב גובריה דעביד כיחידאה דר"ש הוא דמפליג הכי אבל ת"ק לא מפליג הכי אלא בין ידע בין לא ידע אסור ואשכחן בהדיא בההיא פירקא סאה תרומה שנפלה למאתים ידע בה ואח"כ נפלה אחרת ה"ז מותרת לפחות מכאן ה"ז אסורה הרי לצ"ט ומאה נפלו וידע בה ואסור וכ"ש למאה. בפ"ז דתוספתא תרומות עכ"ד ז"ל. וכבר בררתי דברי רבינו משה ז"ל וראוי להחמיר כדברי הראב"ד ז"ל. והלכתא כת"ק. ואיכא למידק דהכא משמע דהאיסור חוזר וניעור דאפי' בנודע לו בנתיים אסרי ואילו במס' ערלה תנן הערלה מעלה את הכלאים וכו' ותנן הערלה מעלה את התרומה והתרומה מעלה את הערלה משמע דהתרומה והערלה לאחר שנתבטלו נעשו היתר גמור אף לבטל איסור הבא עליהן לאחר מכאן והכא משמע דחוזר וניעור תירץ הראב"ד ז"ל דההיא בתרומה לגבי ערלה ולכהן שאינו צריך להרים אבל הך דהכא בתרומה לגבי חולין דישראל שצריך להרים עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכתוב בספר אגודה יש רוצין להוכיח מכאן דאם נתחבה כף של בשר בתוך קדרה של חלב ב' או ג' פעמים ויש ס' מכף אחת ואין בו ס' משנים או משלשה אם נודע בין כל אחד ואחד יש להתירה ואם לא נודע אסור כי הכא ויש לחלק דהתם יש שתי סאים של

איסור והכא אין כאן אלא כף אח' של איסור ממה נפשך והיכא שיש שתי כפות או שלש דמי למתני' דהכא ע"כ:

משנה ט

וטחנן ופחתו. אין תולין הפחת בחולין לבדן כדי לאסרן אלא כשם שפחתו החולין כך פיחתה התרומה ומותר וכן בסיפא אין תולין היתרון בחולין שבהן להתיר ומרישא שמעי' כיון דאין תולין הפחת בחולין לאסור כ"ש דאין תולין בהן היתרון להתיר אלא משום סיפא נקטי' דסמכי' ע"י חשיבות של חולין להתיר הרא"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ופחתו. פי' כגון שהיו החטים רעים שאכלו התולעים את תוכן ואין בהן קמח ע"כ. עוד כתב ז"ל כך פחתה התרומה מותר ברוב הספרים גרסי' מותר וכן לקמן גרסי' אסור ולא גרסי' וי"ו בשניהם ובס"א גרסי' ומותר ולקמן גרסי' ואסור ע"כ. וז"ל ה"ר שמשון ז"ל וטחנן כולו בבת אחת ופחתו לא אמרי' חולין פחתו ולא התרומה ואין כאן ק"א ואסור שאפי' הי' כך תו לא מיתסרי תדע מדלא קתני בהא רישא אם ידוע שהחטים של תרומה יפות אסור וק"ק למה לי' למימר פיחתה התרומה ע"כ. ועיין בהר"ן ז"ל פרק גיד הנשה דף תשי"ב והרמב"ם ז"ל כתב והעיקר אצלנו שטנופת של תרומה אין מצטרפת עם התרומה לאסור את החולין אבל טנופת של חולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה ע"כ. וכך הוא בריית' בירוש'. וה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל כתב וז"ל וטחנן ופחתו. שהוציא הטחון מהם הצרורות וחטים מרוקבות ופחתו. כך פחתה התרומה דכיון דנתבטלה נתבטלה ומש"ה לא תנא הכא ואם ידוע שהחטים של תרומה יפות אסור דצרורות פסולת שבחולין מצטרף למלאת המדה ולבטל התרומה הלכך כיון דנתבטלה שוב אינה נאסרת. הותירה התרומה ואין תולין היתרון בחולין לבדן להתיר ומשום סיפא נקטיה דסמכינן על חטים יפות של חולין להתיר דשל חולין הותירו ולא של תרומה ויש כאן א' ומאה ואע"ג דמעיקרא נאסרו חזרו והותרו ע"כ וגרסי' בירוש' ולא סוף דבר שפיחתה התרומה אלא אפי' פחתו החולין ותרומה בעינה טוחן ומתיר וזה פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל על ירוש' זה. לא סוף דבר שפיחתה התרומה שיכול לתלות שפיחתה דשרי אלא אפי' אינו יכול לתלות אלא דודאי פחתו החולין והתרומה בעינה וכגון שהתרומה קודם שנפלה מדדוה הרבה פעמים ועמדה על מדתה והחולין היו מדותיו טפופות ולא היו כבושות וכשחזרו ומדדום אחר שנפלה עמדו על מאה סאין שהדין נותן שהחולין פחתו או כגון שהיתה התרומה מנוקה מצרורות ונפלה לתוך החולין ואח"כ נטלו צרורות מן החולין וברורהו דהשתא ודאי חולין הן דפחתו והתרומה בעינה היא טוחן ומתיר ואולי אחר טחינה ימצאו מאה ואחת ע"כ ומשמע דהרא"ש ז"ל בדבריו לא פליג אה"ר שמשון ז"ל. עוד

מפרש בירוש' דאפי' לכתחלה נמי טוחן אם יודע שהחטים יפות כדי להתיר ואין כאן משום מרבה במזיד דמצינן למימר דכבושין הוו מעיקרא והשתא רווחו להו. עוד בירוש' ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור ולאו מתני' היא בשוגג מותר במזיד אסור מתני' בתרומה אתא למימר לך אפי' שאר כל הדברים א"ר אלעזר כשם שאסור לטהר את הטמא כך אסור לטמא את הטהור פי' שלא יחמיר אדם על עצמו מלצרף טנופת של חולין עם החולין כדי להעלות את התרומה דכיון שחכמים הקלו לא יזוז מדבריהם ע"כ. ואית' בתשובות הרשב"א ז"ל סי' תש"ל ובירוש' דחגיגה סוף פ"א:

ואם מזיד אסור. הא דאמרי' בריש ביצה ובכל דוכתא בתלמוד ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה אין לשון זה שנוי בשום מקום אלא ממתני' דהכא דייקינן לה. וכתבו תוס' ז"ל בפ' כל שעה (פסחים דף ל') דאפי' איסורא דרבנן אין מבטלין אם יש לו לאיסור שורש מן התורה אבל דבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה מבטלין והיינו דאמרי' בעלמא עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביו"ט מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקן לכתחלה ע"כ ועי' ג"כ ברב אלפס בפ"ק דביצה דף ר"ף ובפי' הר"ן ז"ל דבדרבנן מבטלין איסור לכתחילה ולא כל דרבנן אלא הנהו דקאמר התם מפני שיש להם טעם להתיר עי"ש. ובפ' גיד הנש' דף תשי"ג ע"א כתב הר"ן ז"ל בשם תוס' ז"ל דמדאורייתא מבטלין איסור לכתחילה וחדושיה דזרוע בשלה דקאמר בגמרא היינו שמצוה לבטלו אבל הראב"ד ז"ל כתב בספר איסור משהו שלו דמדקרי לי' תלמודא לזרוע בשלה חדוש ש"מ דמאי דאמרי' אין מבטלין איסור לכתחילה דאורייתא הוא ע"כ. ומיהו אע"ג דביטול איסור לכתחילה מדאורייתא הוא לדברי הרב ז"ל מ"מ אם עבר ובטלו מדאורייתא בטיל ואפי' במזיד ומדרבנן במזיד לא בטיל ובשוגג פליגי בה ר' יהודה ור' יוסי בגיטין בפרק הנזקין וקיימא לן כר' יוסי דאמר בשוגג בטל. ומזיד נמי כתב הרמב"ם ז"ל דדוקא למי שבטל אותו במזיד אסור אבל לאחרים מותר וכן דעת הראב"ד ז"ל עכ"ל ז"ל בקיצור. ובפרק אין מעמידין דף שס"א ע"ב העלה ז"ל דלא אמרו אין מבטלין איסור לכתחילה אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי ע"כ:

פרק ו

משנה א

משלם קרן וחומש. דכתיב בפרשת אמור אל הכהנים ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו ופליגי תנאי בפ' הזהב אי חומשא מלבר או מלגאו דתניא חמישיתו יוסף

עליו שיהא הוא וחומשו חמשה דהיינו מלבר דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר וחמישיתו חומשו של קרן דהיינו מלגאו:

אחד השותה. יין:

ואחד הסך שמן. ובת"כ מרבה סיכה מקרא ושתיה בכלל אכילה:

וחומש חומשה. אם אכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש והתשלומין נעשים תרומה כדקתני סיפא ואם חזר ואכל תשלומי החומש משלם חומש על אותו החומש ובפ' הזהב דריש לי' מדכתיב ויסף חמישיתו ושקלינן לוי"ו דויסף ושדינן לי' בסוף חמישיתו ויהי' חמישיתוו בשני ווי"ן לרבות חומשין הרבה ופליגי בת"כ ובירוש' אם משעת הפרשה קדשי כתרומה לחייב האוכלן או עד שעת נתינה והכי תניא ונתן לכהן את הקדש מתנתו מקדשתו לחייב עליו חומש דברי רבי ר' אלעזר בר"ש אומר אף הפרשתו מקדשתו לחייב עליו חומש:

נעשים תרומה. לענין דמוע וזולתו:

והתשלומין תרומה. בירוש' איכא פלוגתא אם כתרומה לכל דבר או לא דתניא התם תשלומי תרומה אין משלמין עליהם קרן וחומש ואינם חייבין בחלה ואין ידים וטבול יום פוסלות בהם כדרך שאין פוסלות בחולין ועוד איתא התם ר' זירא בשם רבי חנינא תשלומי תרומה הרי הן כתרומה לכל דבר אלא שגדוליהן חולין ואפשר דברייתא דהתם בת"כ פליגא אמתני' ור' חנינא כמתני':

בפי' ר"ע ז"ל. מה שחוזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשים תרומה. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אין נראה דהא לקמן גבי התשלומין חולין אין שייך לפרש כן וכן גבי זה הכלל דלקמן ואמר התשלומין תרומה אין שייך לפרש כן על כן נראה דקאי אתשלומין הראשונים וגרסי' התשלומין בלא וי"ו ואע"פ שאומר למעלה והן נעשין תרומה חזר לומר לשון זה התשלומין תרומה איידי דנקט לי' בכל מקום עכ"ל ז"ל:

אם רצה וכו'. כתבו התוס' ז"ל בפ' אלו נערות דהא דאין הכהן יכול למחול היינו לענין שלא יהיה צריך להפריש אבל לאחר שהפריש יכול למחול לו שיהא שלו שהכפרה תלויה בהפרשה ע"כ:

אינו מוחל. דכיון דגזרת הכתוב שחייב לשלם דבר הראוי להיות קדש ואין יכול ליפטר בדמים אין הדבר תלוי בבעלים אבל אין לומר משום דהוי כעין קרבן כיון דמחייב חומש דהא גוזל את חבירו ונשבע לו דמחייב חומש תנינן בהגוזל קמא דיכול למחול עכ"ל הרא"ש ז"ל:

משנה ב

משלמת קרן וחומש לעצמה. ברמב"ם פסק שאם לא הספיקה לשלם עד שנתגרשה בין כך ובין כך אינה משלמת לעצמה והרי היא כמי שלא נשאת לכהן מעולם והוא בירושלמי:

קרן לבעלים. דממון דכהן ויכול לקדש בו אשה כדתנן בקדושין:

וחומש לעצמה. כדתני סיפא חומש לכל כהן שירצה ונראה דנפקא לן מקרא דכתיב ונתן לכהן בפת"ח הכהן הידוע דהיינו הבעלים את הקדש קדש שאכל ולא החומש וכיון שנשאת כהנת היא. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ג

ואת אורחיו. כתב הר"ש שיריל"ו ז"ל מדקתני והוא משלם להם משמע דאורחיו שחייב להם קתני והיינו שעשה להם אכסניא שנתחייב לתת להם סעודה ע"כ. ומה שפי' ר"ע ז"ל הוא פי' הר"ש והרא"ש ז"ל וכתבו עוד דמתוך הירוש' משמע הוא משלם את הקרן דקאמר ר"מ היינו חולין מתוקנין שמוטל על הפועלים לשלם כדפריך הא ר"מ אומר משלמין ורבנן אמרין משלמין מה ביניהון ומשני א"ר יוחנן עיקר סעודה ביניהון ר"מ אומר עיקר סעודה לבעל הבית ורבנין אמרין לפועלים פי' עיקר סעודה על מי לטרוח ר"מ סבר על בעה"ב לטרוח הלכך משלם כל הקרן ורבנין סברי על הפועלין לטרוח ולקנות ובעה"ב נותן להם הדמים והיינו פחות מן הקרן ור"ל אמר טפלה ביניהון ר"מ אומר טפלה לבעה"ב ורבנין אמרין טפלה לפועלים פי' לר"מ מיחייב בעה"ב ליטפל ולקנות חולין מתוקנין לשלם התרומה שצריך לשלם דבר הראוי להיות קדש ופריך לר' יוחנן אליבא דר"מ דקאמר עיקר סעודה לבעה"ב ומש"ה משלם כל הקרן ואמאי והרי כבר טרח והאכילן ולא הי' לו לשלם אלא דמים ומשני דההוא טורח לא חשיב טורח לפי שנפשו של אדם חתה וקצה באכילת איסור והוי כאילו לא נהנו הלכך צריך ליתן להם כל הקרן והם לא יפסידו כלום בתשלום הקרן ע"כ והוקשה לו להר"ר שלמה שירילי"ו ז"ל לשון עיקר ולשון טפלה ולכך נראה לו ז"ל לפרש השמועה בלשון אחר דעיקר סעודה ביניהון מיירי באתרא דאיכא דיהבי לפועלים סעודה ואיכא דלא יהבי והוא פסק סתם ונתן להם סעודה של תרומה כגון אורז של תרומה בנדבת לבו וכן לאורחיו דלא נתחייב כלל בהדיא אלא סתם ותניא בפ' הפועלים השוכר ואמר לו כאחד וכשנים מבני העיר נותן לו כפחות שבשכירות דברי ר' יהושע וחכמים אומרים משמנין ביניהם. ופי' רש"י ז"ל וא"ל בעה"ב הרי עלי שכרך כאחד מפועלי העיר. משמנין ביניהם לא בפחות ולא ביותר אלא כמנהג המדינה בינוני ע"כ. ר"מ סבר אדעתא דפועלים אזלינן ואינהו סעודה חשובה בעו

ואיבעי לי' לבעה"ב לאתנויי ע"מ שאין עליכם עלי סעודה הלכך כיון דלא אתני עיקר סעודה לבעה"ב אית לי' למיהב ובעה"ב מיחייב לשלם קרן דפורע חובו הוא דהוי ורבנן סברי עיקר סעודה משל פועלים הוא ולא מיחייב בעה"ב מידי הלכך הן משלמין קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודה קלה דהיינו לפתן קל כגון בצל וצנון וכיוצא בו ואזלי לטעמייהו דאמרי משמנין ביניהם וריש לקיש אמר טפלה ביניהון כלומר בעיקר סעודה כ"ע לא פליגי דבעה"ב הוא דחייב אלא הכא בהא קמפלגי בלפתן שנתן להם שהיו פירות של תרומה הלפתן קרוי טפלה כדתנן כל שהוא עיקר ועמו טפלה ואיכא דיהבי ואיכא דלא יהבי והוא נתן להם נמי טפלה דומיא דאורחיו בנדבת לבו ר"מ סבר בעה"ב מיחייב נמי בטפלה הלכך הוא משלם את הקרן דהיינו עיקר וטפלה ורבנין אמרי לא מיחייב בעה"ב בטפלה הלכך הם משלמין דמי הטפלה הקרן והחומש והוא משלם דמי עיקר הסעודה וכי קתני והוא משלם וכו' אקרן הוא דקאי זכ"ל ז"ל:

משנה ד

דמי תרומה. שאין דמיה יקרין כחולין וגם יכול לשלם דמים ואין צריך לשלם פירות הראויין להיות קדש. ה"ר שמשון ז"ל:

אכלה משלם שני קרנים וחומש. אם הי' שוה ד' סלעים מה שאכל בשוגג משלם ט' סלעים. ושני חומשין וקרן דסיפא הם ששה סלעים. מהרמב"ם ז"ל. וכ' עוד ואיסור הקדש אינו מוסיף על איסור תרומה אלא מפני שהוא איסור מוסיף כי התרומה היתה אסורה לישראל ומותרת לכהנים וכיון שהקדיש אותה נאסרת לכהנים וכאשר אירע בה איסור לכהנים הוסיף ג"כ אותו האיסור לישראל ע"כ. כתב ה"ר יהוסף ז"ל משלם שני חומשין צ"ע אם החומש שהוא בעבור ההקדש הוא דמי תרומה או חומש של דמי חולין ע"כ:

משנה ה

ה"ג ולא ממעשר ראשון שניטלה תרומתו ולא ממעשר שני והקדש שנפדו. אבל בת"כ תני מנין שאין משלמין לא מן הלקט ולא מן השכחה ולא מן הפאה ולא ממעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא ממע"ש והקדש שלא נפדו ת"ל ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש. וכתבו ה"ר שמשון והרא"ש ז"ל דבמתני' לא יתכן לגרוס כן דבלא נטלה תרומתו ולא נפדו לא היו חכמים מתירין ע"כ. וכתב הרא"ש ז"ל ויש דוחקין ליישב גרסת תורת כהנים אף במתני' ולא ממעשר ראשון שהקדימו בשבלין ולא ניטלה הימנו תרומה גדולה ולא במע"ש שפדאו ע"ג אסימון וההקדש ע"ג קרקע ולא נהירא כיון דפטור מתרומה גדולה מ"ט דר"מ וכן במע"ש והקדש כיון דפדויין הן אע"פ שלא נפדו כהלכתן ע"כ. והרמב"ם ז"ל הי' נראה קצת דגריס בפי' המשנה כגרסת הת"כ וכפי' שהביא

הרא"ש ז"ל אכן כי דייקת שפיר משכחת דגריס שניטלה תרומתו ומע"ש והקדש שנפדו וכ"ה ג"כ ברמב"ם וכן גרסת הירושל'. ובספר קרבן אהרן פרשת אמור בפרק ששי כתב ואנחנו מצינו הגרסאות בהפך דבמשנה גריס שלא ניטלה תרומתו ושלא נפדו ובת"כ גריס שניטלה ושנפדו ואח"כ יישב ששתי הגרסאות כולן אחת ע"ש:

בפי' ר"ע ז"ל. ואע"ג דהשתא הוו כחולין המתוקנים וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה כלל דמנלן הא דאמרינן הואיל ולא הוי ראוי קודם וכו' הלא גם שאר חולין מתוקנים לא היו ראויין לכך בשעת טבלם ומ"ש האי טבל משאר טבל ותו דבכל הספרים גרסי' שלא ניטלה תרומתו וכן ומע"ש והקדש שלא נפדו ונ"ל לפרש דדוקא בשלא ניטלה תרומתו או כשלא נפדו אין משלמין משום דהוו חולין שאינם מתוקנים ע"כ. עוד כתב על מה שפי' ר"ע ז"ל וכיון דקודם שנפדו לא חזו תו לא חזו לאחר שנפדו כתב פי' זה אינו נראה כלל דהא במשנה לא קאמר טעם אלא משום שאין הקדש פודה את הקדש ואי נפדו אין שייך לומר בו קדש. ותו דמאיזה טעם נאמר באלו הואיל ולא חזו קודם. יותר מבשאר חולין מתוקנים שגם הם היו טבל קודם עכ"ל ז"ל. ומפרש ר' יוחנן שם בירוש' דוחכמים מתירין באלו. אכולהו דקתני מתני' קאי וכן פסק שם הרמב"ם ז"ל ודלא כריש לקיש אבל בפי' המשנה פי' וחכמים מתירין באלו ר"ל במע"ש והקדש שנפדו כריש לקיש אבל שם כתב הגירסא וחכמים אומרים משלמין מכולן ע"כ:

שאין הקדש פודה את הקדש. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל דכתיב ונתן לכהן את הקדש מי שאחר נתינה יהיה קדש יצאו אלו שכבר היו קדש קודם נתינה מדלא כתיב והקדש יתן לכהן ע"כ:

משנה ו

ימתין לקשואין של מוצאי שביעית. פי' לפי שאין משלמין מן ההפקר ושנוי' שם בת"כ:

כל שהוא ראוי להיות קדש. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל ליעשות קדש. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל כתב הראב"ד ז"ל בפי' ת"כ מיתחזי לי דר' עקיבא ור' אליעזר לא פליגי אלא במין על שאינו מינו אבל באוכל קשואין של ערב שביעית ורוצה לשלם קשואין של שביעית ד"ה אין תשלומיו תשלומין שהרי אף לר' אליעזר בעינן דבר שהוא ראוי ליעשות קדש וקשואין של שביעית אינם ראויין ליעשות תרומה על פירות אחרים ולא שייך בהו זיקת תרומה כלל דכי הוי בשעת לקיטה הוא דמיחייבי דירק בשעת לקיטתו ואז הוי שביעית והאי דקאמר הכא על מילתי' דר' עקיבא לפיכך אכל קשואין וכו' לאו למימרא דר' אליעזר פליג עלי' ולמימר שישלם לו פירות שביעית אלא כיון דאמר קרא ונתן לכהן את הקדש וסבר ר' עקיבא קדש שאכל אבל מין על שאינו מינו לא לפיכך אכל קשואין של

ערב שביעית וכלו ימתין לקשואין של מוצאי שביעית ואילו לר"א אינו צריך להמתין עד מוצאי שביעית כלל אלא ישלם לו מיד בערב שביעית ממין אחר ע"כ ודבריו נכונים. ובירוש' מפרש דקשואים של שביעית לאו דוקא דלאו משום איסור ספיחין בלחוד דלר' עקיבא מדאוריי' אסורין פסול להו אלא אפי' פירות היתר דשרו באכילה בשביעית כגון פירות האילן לא מצי נמי לשלומי מינייהו כדמפ' בירוש':

קדש שאכל. מין קדש שאכל אבל מן החדש על הישן מודה ר' עקיבא כדאי' בתוספתא עכ"ל ז"ל:

פרק ז

משנה א

האוכל תרומה מזיד וכו'. בירוש' פריך ממתני' דריש פרקין דלעיל ומהאי מתני' לריש לקיש דאמר בפרק אלו נערות חייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין פי' דא"כ אמאי תנן שאוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש ואוכל תרומה מזיד משלם קרן ומשני דכל הנך מתנייתא כר"מ דאמר לוקה ומשלם ברפ"ק דמס' מכות. והדר פריך אם יסבור ריש לקיש כל מתנייתא כר"מ. קראי מי נימא דר"מ דכתיב ואיש כי יאכל קדש. ומשני קסבר ריש לקיש שהחומש קרבן. והדר פריך אטו קרן מי הוו קרבן ומשני שהקרן קנס דתנן אינו משלם אלא חולין מתוקנים והן נעשין תרומה ותנן נמי אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורין ולא דמי עצים חייב לו הדא אמרה שהקרן קנס. ופריך וכמה דתימא קרן קנס ודכוותה חומש קנס בתמיה ומשני אלא ריש לקיש כדעתי' כמה דו אמר תמן הכל היו בכלל לא תענה יצא ועשיתם כאשר זמם לחייבו ממון וכאן הכל היו בכלל וכל זר לא יאכל יצא ואיש כי יאכל קדש בשגג' לחייבו ממון ע"כ. ומצאתי ג"כ בתוס' דפ' אלו נערות (כתובות דף ל' ע"ב) שכתבו דגלי רחמנא במיתה דתרומה בשוגג דלא אמרי' קים לי' בדרבה מיני' פי' אע"ג דבמזיד איכא מיתה:

משנה ב

כת כהן שנשאת לישראל. בסנהדרין בד' ס"ו איכא מ"ד דרבי ס"ל כר"מ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דבירוש' פריך והתנן לקמן רפ"ח האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מת בעלך ר' אליעזר מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר והה"נ בת כהן שאוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה אביך השיאך לזר דה"ה דפליגי בה ולר' יהושע פטורה בין מקרן בין מחומש דומיא דעבד מת רבך או מכרך וקיי"ל כר' יהושע ומתני' סתמא קתני דחייבת בקרן ומני לא ר' אליעזר ולא ר' יהושע ומשני הוון בענין למימר דר' יהושע

לא פטר אלא בחומש ולא בקרן ומתני' בקרן מיירי ומסיק מה פליגין לשעבר שחשב הוא או היא שאוכלין בהיתר אבל מתני' להבא שאחר שנשאת ויודעת שנשאת אכלה והתם אפי' ר' יהושע מודה דמיחייבא בקרן כי מתני' ע"כ:

נשאת לאחד מכל הפסולין. כגון חלל נתין וממזר או מצרי ואדומי עמוני ומואבי או אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט שהיא חללה (זונה). הרמב"ם ז"ל:

משלמת קרן וחומש. בקצת ספרי כתיבת יד גרסי' התם בכריתות משלמת קרן וחומש ואשם ושם כתב רש"י ז"ל דלא גרסי' אשם:

וחכמים אומרים זו וזו וכו'. חכמים הוא ר' יהודה כדמוכח בפרק קמא דכריתות:

משנה ג

בפי' ר"ע ז"ל. המאכיל את בניו קטנים דלאו בני חיובא נינהו כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל אין זה הטעם נראה עיקר דהא עבדים בני חיובא נינהו אלא הטעם הוא משום דאין להם מה לשלם אך כשיש להם מצד אחר ממון בודאי פטורין הן מטעם שאינם בני עונשין עכ"ל ז"ל:

תרומת חוצה לארץ. דמדרבנן היא באותן מקומות ששנינו בידים והן בבל ומצרים עמון ומואב. וה"ר יהוסף ז"ל הגיה תרומת חוץ לארץ בלא ה"א:

פחות מכזית. בפ' כל שעה מייתי לה ומפ' היכי דמי אי דלית בה שוה פרוטה אפי' אית בה כזית נמי ומסיק לעולם דאית בה ש"פ ואפ"ה דוקא אית בה כזית חייב ואי לא פטור מן החומש דכי יאכל כתיב ואין אכילה פחותה מכזית ואבא שאול פליג עלה כדאי' התם:

והתשלומין חולין. וקמ"ל דאע"ג דבן חומש הוא דהא בשוגג אכלה אלא דלית לי' ממון אפ"ה כיון דליכא חומש התשלומין חולין ויכול הכהן למחול דלא חייבי' רחמנא אלא משום מזיק ממון חבירו בעלמא וכיון דמחיל מחיל:

משנה ד

זה הכלל וכו'. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל סימנא יהיב למלתי'. למדו הרב ז"ל ממה שכתבתי במגילה ר"פ הקורא עומד. ודכוותייהו איכא טובא במשנה והביאם בתי"ט אע"פ שהוא עצמו פי' קצת ממה שהביא פה לסימנא במקומן פי' למאי אתו:

משנה ה

לתוך של תרומה נפלה. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דבירוש' פליגי אמוראי אי בעינן בקופה של חולין כפל מהתרומה וקסבר ריש לקיש דבעי' בקופה של חולין רוב כנגד התרומה דהשתא אפי' תמצא לומר שנפלה סאה תרומה בחולין מדאורייתא בטל ברוב כדין יבש

ביבש ור' יוחנן אמר אפי' שאין בשנייה רוב דסמכינן אשאני אומר דקסבר דתרומה בזה"ז דרבנן והכי אמרי' בפ' הערל ע"כ. אבל בבבלי שם דף פ"ב לא אפליגו רק אברייתא דתניא התם שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ולפניהם שתי סאין אחת של תרומה ואחת של חולין ונפלו אלו בתוך אלו מותר שאני אומר תרומה לתוך של תרומה נפלה וחולין לתוך של חולין נפלו וכתבו תוס' והר"ש ז"ל דלרבותא דר' יוחנן מייתי ברייתא דאפי' בשתי קופות ושתי סאים דאיכא תרתי שאני אומר אעפ"כ שרי בה ר' יוחנן בלא רבייה ואפשר דבסאה אחת אפי' ר"ל שרי בלא רבייה דסמכינן אחזקת חולין שבקופה ולהכי לא פליגי אמתני' אלא אברייתא ע"כ. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל לתוך ס"א בתוך בבי"ת ע"כ. עוד כתב אין ידוע איזוהי של תרומה ברוב הספרים גרסי' ואין בוי"ו. עוד כתב איזו היא של תרומה פי' לאו אנפלה קאי אלא אם יש בכאן שתי קופות ואין ידוע וכו' ועל כן נראה דלא גרסי' לעיל בריש מתני' שנפלה אלא גרסי' נפלה והפי' כשיש בכאן שתי קופות וכו' אם נפלה סאה וכו' ואין ידוע הריני אומר ואם יש בכאן ספק אחר שאין ידוע איזוהי וכו' של תרומה וכו' אכל אחת וכו' עכ"ל ז"ל:

ור' יוסי פוטר. דהוי כמו מדומע דפטור מן החלה כדתנן בפ"ק דחלה אכל אחר את השנייה פטור. דאמרי' חברו הראשון אכלה:

משלם. קרן וחומש:

כקטנה שבשתיהן. לקולא דאם אינם שוות נאמר הקטנה היתה של התרומה וישלם לכהנים דמי הקטנה דמי התרומה. ובירוש' א"ר יוחנן הא דתנן אכל אחד את שתיהן משלם כקטנה שבשתיהן דמשמע הא בא אחד לשאול עליו ועל חבירו פטורין ר' יהודה היא דתנינן בפ"ה דמס' טהרות שני שבילין וכו' ר"י אומר אם נשאלו בבת אחת טמאים בזה אחר זה טהורים ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טמאים ולרבי יהודה דמטהר התם הכא נמי פטורים ע"כ פי' דהתם נמי לא פליג ר' יהודה ור' יוסי רק בבא לישאל עליו ועל חברו וכדפי' התם כבר ר"ע ז"ל:

משנה ו

אינה מדמעתן. דשמא היתה אותה של חולין. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל וכל בבא זו דומיא דקמייתא וצריכא דאי תני רישא ה"א אכל אחר השנייה פטור משום דהמוציא וכו' ואינ' בעולם אבל סיפא דשני התערובות בעולם ה"א לידמע כקטנה שבשתיהן קמ"ל ואי תנא סיפא ה"א סיפא בדין הוא דאינה מדמעת דהא מעורבת היא השתא ומעיקרא נמי אינה ידועה אבל רישא דהא בעינה היא ואינה מעורבת אימא אכל השני את השנייה ליחייב קמ"ל ע"כ:

נוהג בה כתרומה. מלת כתרומה בכ"ף צ"ל בכולהו תלתא בבי:
נפלו שתיהן למקום אחד. מלת אחד בדל"ת צ"ל:

משנה ז

בפי' ר"ע ז"ל. בלשון המתחיל בדבר וכו' הי' נראה שצריך להגיה וחשבינן לי' כגדולי גדולי תרומה דתנן וכו' אבל הנכון שצריך להיות כך וחשבינן לי' כגידולי מדומע דתנן וכו' והכי מוכח מה"ר שמשון ז"ל. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ור' יוסי פוטר לר' יוסי אצטריך דהא כשזרע בטלה מדאורייתא ולא קנסינן לה אלא דרבנן גזור וכיון דאיכא למימר אין כאן תרומה בעולם וליחייב בחלה קמ"ל מ"מ ספק מדומע הוא. ובירוש' ר' זעירא בשם ר' חייא בר ווא כי אמרי' דדבר שאין זרעו כלה הגדולין מדומע היינו כי זרע השנייה עד שלא קצר הראשונה אבל אם קצר הראשונה עד שלא זרע השנייה וזרע השנייה אחר קצירת הראשונה אפי' בדבר שאין זרעו כלה הגדולין חולין מ"ט שאין תלוש ומחובר עושין הוכיח ולומר הבא ראיה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל דכל חדא באנפי נפשה היא ואין כאן איסור מוחזק דהוו להו כשני מינין ע"כ. וברמב"ם פי"ג סי' י"ג בדפוס כסף משנה כתוב שאין תלוש ומחובר נעשין חובה זה לזה במקום מלת הוכיח דבירושל' וכתב שם כסף משנה שיש בו טעות סופר ואולי שעל מלה זו כיון הרב ז"ל:
בדבר שזרעו כלה מותר. כתב ה"ר יהוסף ז"ל כאן לא אמר חייב כי כבר נודע ממה שלמעלן אלא שבא לחדש דין זה ולמעלה חדש שאינה מדמעת אלא כקטנה שבשתיהן ע"כ:

פרק ח

משנה א

באו ואמרו לה. ס"א לא גרסי' באו:
מת בעליך או גרשך. בירושלמי פריך מת בעליך ניחא אבל גירשך היכי דמי כו' ומשני רבנן אומרים כמשנה ראשונה שארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה ואביה מקבל גיטה ר' אלעזר אומר אפי' תימא כמשנה אחרונה תפתר בשאמרה לו הבא (ס"א זכה) לי גיטי למקום פלוני והי' דרכו להביאו לאותו מקום בעשרה ימים ומצא סוס רץ והביאו לשם בחמשה ימים והיא לא ידעה ונמצאת אוכלת בטעות ואפי' ר"א בן שמוע דפליג התם בכשאמרה לו התקבל לי גיטי למקום פלוני דאסורה מיד מודה הוא בכשאמרה לו לשון הבאה או זכייה ושלא יהא שליח קבלה עד הגיעו למקום ההוא דאוכלת בתרומה עד

שיגיע גט לאותו מקום דהא ודאי קפדא ואתי ר' אליעזר דמחייב קרן וחומש הכא אפי' כר"א בן שמוע דבהא מודה:

וכן העבד. כנעני דאילו עבד עברי אינו אוכל ואפי' נרצע:

ור' יהושע פוטר. בירוש' דפרקין דלעיל מפ' דר' יהושע פטר לי' בין מקרן בין מחומש והתם בפסחים מפ' טעמי' משום דטועה בדבר מצוה דהא עשה מצוה כל דהו שהקריב קרבן וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים ואף הנשחטין לשם פסח ר' יהושע מכשר להו בפ' תמיד נשחט ומתני' דהכא מוקמינן לה נמי בתרומה בערב הפסח דזמנה בהול. ועוד מפ' לה התם בכל ימות השנה ואכילת תרומה איקרי עבודה ועבודה של חלל בשוגג רחמנא אכשרה כדתנן לקמן הי' עומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה וכו' כל הקרבנות כולן שהקריב ר' יהושע מכשיר ותרומה דאכילתה מיקרייא עבודה מנלן דתניא מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לבהמ"ד לשחרית מצאו ר"ג א"ל מפני מה לא באת אמש לבהמ"ד א"ל עבודה עבדתי א"ל כל דבריך אינם אלא תימה עבודה בזה"ז מנין א"ל ה"ה אומר עבודת מתנה אתן את כהונתכם עשה אכילת תרומה כעבודת בהמ"ק ופירש"י ז"ל עבודת מתנה מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה ע"כ עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ונודע וכו'. בירושלמי מפרש שנודע בב"ד:

משנה ב

וכולן. אעבד ואשה קאי ומשום דהתחילו בהיתר מתיר ר"א לבלוע אבל ר' נתן פליג בירושלמי אמתני' ולא מפליג בין התחיל בהיתר להתחיל באיסור דתניא א"ר נתן לא שהי' ר"א אומר משום שהתחיל בו בהיתר אלא שהי' ר"א אומר הלעוס כבלוע אף בשבת ובפסח וביה"כ ובנזיר ובנבלה ובטריפה ובשקצים וברמשים פי' אף בשבת כגון פירות הנושרין שלעס בפיו והן מוקצין. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל לתוך פיהם בלמ"ד גרסי' וכן מצאתי בכל הספרים וגם בסיפא גרסי' בלמ"ד טעם פשפש לתוך פיו ע"כ. עוד כתב ונטמאת תרומה ברוב הספרים גרסי' ונטמאת אך בספר אחד גרסי' נטמאת ונ"ל דהכל אחד ואפי' לספרים דגרסי ונטמאת פירושו או נטמאת דהא לקמן גרסי' בכולן טמא היית וטמאה היתה וכו' אע"ג שגם שם ר"ל או טמאה מ"מ גרסי' וטמאה וא"כ גם הכא יש לגרוס ונטמאת אע"ג דפי' או ע"כ. עוד כתב נודע שהוא טבל ס"א שהיא ביו"ד ונ"ל לגרוס שהוא בוי"ו מפני שאינו חוזר על הכהן האוכל תרומה אלא על כל מי שיהי' אוכל איזה מאכל ונודע לו שהוא טבל וכו' ע"כ. עוד כתב ז"ל על מה שפי' ר"ע ז"ל וכולן עבד ואשה שאכלו מתחלה בהיתר כתב כמה קשים דברי המפרש הזה. זה כנגד זה שבכאן אמר

שטעמו של ר"א הוא משום שהתחיל בו בהיתר ולמטה הוא אומר לא שיגמור בחצר אלא יצא חוץ לחצר והיינו דברי ר' נתן שאומר שאין טעמו של ר"א משום שהתחיל בו בהיתר עכ"ל ז"ל:

אמרו לו נטמאת. ותרומה לא נטמאה כגון דלא הוכשרה אסורה לך בלא תעשה: ונטמאת התרומה. או נטמאה התרומה יאסור אפי' לטהור בעשה ובטומאה שאירעה אחר שהכניס התרומה לתוך פיו עסקי' למ"ד משום דאתחיל בהיתר:

טמא היית. קודם שתאכל התרומה:

וטמאה היתה התרומה. או טמאה היתה:

או נודע לו שהוא טבל. מה שהי' אוכל או לוי שהי' אוכל מעשר ואמרו לו שלא ניטלה תרומתו וטבל הוא או מעשר שני חוץ לירושלים וחשב שהי' פדוי ואמרו לו שלא נפדה:

או שטעם טעם פשפש. בנדה פרק הרואה כתם (נדה דף נ"ח) מפ' מנא ידע וקאמר דריחו כטעמו ובירוש' מפרש דלאו דוקא פשפש דה"ה כל דבר שנפשו של אדם חתה וקצה ממנו והי' תרומה לתוך פיו ה"ז יפלוט ואע"ג דפליגי לעיל גבי נטמא או נטמאת התרומה דר' אליעזר אומר יבלע ור' יהושע אומר יפלוט הכא כולהו מודו הואיל ועד שלא ניתנה לתוך פיו אירע בה פסול או שמעולם לא הותרה לא חיישי' להפסד תרומה ומשום דמאבד אוכלי תרומה נקט לה אבל כ"ש חולין דהא שרץ הוא. הר"ש שירילי"ו ז"ל והוא פי' רש"י ז"ל שם בנדה. ועיין במה שכתב בית יוסף בטוי"ד ססי' ק"ד בשם תשוב' הרשב"א ז"ל. והילך קיצור מה שמצאתי בתשוב' הרשב"א ז"ל סי' ק"א. דברים ברורים אני רואה כאן שאין הבריה אוסרת בכל מה שהיא מחמת פליטתה אלא מחמת ממשה והוא שתהא שלימה ושלא נפסדה צורתה הא אם נחתך ממנה אבר או אפי' היא שלימה ונתרסקה ונפסדה צורתה אבד שמה והרי היא כשאר האיסורין ובטלה ואלו דברים פשוטים לא ראיתי לכתוב ראיותיהן כי רבו וכו' עד ומה ששנינו הי' אוכל את התרומה וטעם טעם פשפש זורקה מסתברא לי משום דחיישי' שמא פשפש עומד בפני עצמו דאי אפשר לו לברור בתוך פיו ולפיכך זורקה ע"כ והב"י הביאה שם כולה בשלימות:

משנה ג

היה אוכל באשכול וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל ר"א אומר יגמור פי' יגמור אפי' בחצר ואפי' בשבת כיון שהתחיל בו בהיתר ומה שפי' המפרש לא שיאכל בחצר הועתק מלשון הירושלמי אך צ"ע בלשון הירוש' כי משמע שם שאין זה אלא דעת ר' נתן ואין נראה שזוהי דעת משנתינו פי' שאין סברא שר' יהושע יחלוק על זה וצ"ע שם דקאמר התם מ"ט דר"א משום שהתחיל בו בהיתר תני ר"נ אומר לא שהי' ר"א אומר משום שהתחיל

בו בהיתר אלא שהי' ר"א אומר הלעוס כבלוע וכו' ולקמן קאמר נמי הכי מ"ט וכו' תני ר' נתן אומר לא שהי' ר"א אומר משום וכו' אלא שר"א אומר ימתין עד מ"ש וכו' משמע שדוקא ר"נ אומר זה עכ"ל. והקשו התוס' בפ' הפועלים לר' יוחנן דס"ל התם דחצר קובעת מדאורייתא אמאי יגמור לר"א וי"ל דמיירי בחצר שאין הכלים נשמרים בתוכה דלא קבעה אלא מדרבנן ע"כ. ותני הכא הך פלוגתא משום דדמיא לדלעיל שהתחיל בהיתר. וביו"ט ס"פ המביא פי' רש"י ז"ל הי' אוכל באשכול וסתם אשכול לאו גמר מלאכה היא דסתם ענבים לדריכה קיימי הלכך מותרין דרך עראי. ונכנס מן הגנה לחצר שלקטו משם ובא לו לחצר וחצר קובעת למעשר כדמפרש בפ"ב דמעשרות. יגמור אם רצה לגמור בחצר אכילתו יגמור. לא יגמור דקסבר חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו ע"כ:

חשיכה לילי וכו'. יגמור למ"ש. ופי' הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות בפ' ערבי פסחים דף רמ"ט דחשכה לאו דוקא אלא ר"ל שקיעת החמה וכן נמי הא דתנן השום והבוסר והמלילות שרסקן מע"ש ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך וכן הא דתנן אין נותנין את הפת לתנור ע"ש עם חשיכה וכן הא דתנן משלשלין את הפסח לתנור ע"ש עם חשכה וכן הא דת"ר לא תמלא אשה קדרה עסיות ותורמוסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשכה וכן כי"ב פי' חשיכה בכולן שקיעת החמה כדתנן ובכולן ב"ה מתירין עם השמש ע"כ. וכן פי' ג"כ שם הר"ן ז"ל. והקשו תוס' ז"ל שם ביו"ט מ"ש מתינוקות שטמנו תאנים דלמ"ש לא יאכל וי"ל דהתם ייחדום לאכילת שבת אבל הכא לא ייחדום לשבת א"נ כפי' רש"י ז"ל שם דהתם מיירי בתאנים דנגמרה מלאכתן אבל הכא מיירי באשכול דלא נגמרה מלאכתן ע"כ. וכן פי' הר"ש ז"ל. ובירוש' מפרש טעמי' דר' אליעזר משום דהתחיל בה בהיתר ור' יהושע לית לי' טעמא דהתחיל בהיתר. תניא ר"נ אומר לא שאמר ר"א משום שהתחיל בו בהיתר אלא שר"א אומר ימתין עד למ"ש או עד שיצא חוץ לחצר ויגמור וכמו שפי' ר"ע ז"ל:

חשכה לילי שבת ר' יהושע אומר יגמור. כך נראה שהיא גרסת הרמב"ם ז"ל בהאי סיפא אבל גרסת רש"י ז"ל התם ביום טוב בתרי בבי ר' אליעזר אומר יגמור ור' יהושע אומר לא יגמור וכן משמע שהיא גרסת תוס' והר"ש ז"ל גם הר"ש שירילי"ו ז"ל וכן משמע מברייתא דר"נ וגם הרמב"ם ז"ל נראה שחזר בו בהלכות מעשר ס"פ חמישי שפסק לא יגמור כר' יהושע דקי"ל כותי' לגבי ר"א. גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב ברוב הספרים גרסי' בסיפא ר"א אומר לא יגמור ור"י אומר יגמור ונ"ל דטעות הוא דמ"ש הא מרישא דר"א לקולא ור"י לחומרא ע"כ. אחר זמן ראיתי פי' הרמב"ם ז"ל מוגה מסכים עם גרסת רש"י ותוס' ושאר המפרשים ז"ל גם עם מה שפסק בחבורו. וע"ש בכ"מ שנתן טעם למה גבי

שבת פסק שם ואם הניתן למו"ש ה"ז גומרן וגבי חצר שם בספ"ד פסק אע"פ שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר אלא שאני ראיתי בספר מדויק שם בספ"ה מוגה ואפי' הניחו לאחר השבת ה"ז לא יגמור:

משנה ד

ישפך. משום סכנה ואפי' לזילוף לא חזי דנכנס הארס ברגלים. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

שלשה משקין אסורין משום גלוי וכו'. בירוש' וגם שם בפ' אלו טרפות תניא חמשה אין בהן משום גלוי ציר וחומץ שמן ודבש ומורייס ר"ש אומר אף הן יש בהן משום גלוי. והקשו שם תוס' ז"ל מתני' דקתני ושאר כל המשקין מותרין מני הא אפי' רבנן דבריי' לא שרו אלא חמשה. ותרצו דה"ה לכולן והא דנקט חמשה משום דפליג ר"ש עלייהו אבל בשאר מודה ע"כ:

המים והיין והחלב. מדרש תהלים סימן קל"ו מים מנין לרוקע הארץ על המים חלב מנין שנאמר ותפתח את נאד החלב יין מנין דכתיב כל נבל ימלא יין. כתוב בטור א"ח סי' רע"ב וז"ל וכיון שנתן האור תחתיו והרתיח אין בו משום גלוי ולא משום יין נסך ע"כ:

כדי שיצא הרחש. בירוש' פריך ולא חמי לי' בתמיה והא כיון דלא שהה שיעור שיכול לחזור לחורו אלא לבא לשתות ולא יותר ודאי לא אתא דאי אתא הא קחזי לי' בחזירתו ומשני דמין קטן הוא ושפיפון שמו והוא כחוט השערה ואינו ניכר אבל בחולין בבבלי ד' יו"ד מתרץ כדי שישתה ויחזור לחורו כדפי' ר"ע ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל הרחש פי' כל דבר שיש בו ארס ולאו דוקא נחש כן נ"ל לדקדק ממאי דקתני רחש ולא קתני נחש כדקתני לקמן ונשכת הנחש אסורה ע"כ:

משנה ה

בפי' ר"ע ז"ל. צריך להגיה שיעור המים להיות מותרים משום גלוי וכו' או לכל הפחות צריך להיות כך שיעור המים מלהיות אסורין משום גלוי וכו':

כדי שתאבד בהם המרה. הארס ולא מפ' במתני' כמה שיעורן שתאבד בהן ותתבטל ופליגי בירושלמי תנאי בהא מילתא ומדקאמר ר' יוסי בקרקעות מ' סאה משמע דת"ק לא בעי כולי האי ור' נחמי' אמר כדי שתהא חבית של שייטין מתמלאת מהן ואפשר דת"ק דמתני' סבר כותי' ולא מפליג בין כלים לקרקע ור"י פליג עלי' וסבר דבעי' תרתי שהמים יהיו בקרקע ולא בכלי וארבעים סאה דוקא ולא בפחות מכאן דס"ל דקרירות הקרקע ורבוי המים הוא דמבטלי אכל בכלי אפי' מרובין אין המים בכחן ולא מבטלי הארס. הר"ש שירילי"ו ז"ל. וגם הרמב"ם ז"ל נראה שהוא סובר דר"י לחלוק בא אבל בית יוסף כתב בטוי"ד סי' קט"ז דהרי"ף והרא"ש ז"ל נראה שהם מפרשים דר"י לפרש

דברי ת"ק אתא וגם הר"י בעל הטורים ז"ל מאחר שהביא ב' הפירושים ע"כ. וז"ל הרי"ף והרא"ש ז"ל בפרק שני דע"ז אחר שהביאו דברי ת"ק ור"י כתבו יש שפירשו אם המים המגולים מרובין כדי שתאבד בהן המרה שהיא הסם של רחש אין חוששין להם שהסם בטל בהם ואינו מזיק ואם אין בהן זה השעור אסורין מפני הסכנה וי"א חלוף שאם אין בהם זה השעור והמים נראים צלולין מותרין שאלו הי' בהם סם הי' נראה אבל אם המים מרובין אסורין שחוששין שמא יש בהן סם ואינו ניכר ע"כ:

בכלים כ"ש. לאיסורא קתני לה. פי' אפי' מרובין וכן פירשו כל המפרשים גם הר"ן ז"ל בפ"ב דמס' ע"ז וכן פי' הר"ש ז"ל אלא שכתב הטעם דגזרינן אטו מועטין:

משנה ו

אפילו הם ככר. כלומר שהם גדולים הרבה עכ"ל ר"ע ז"ל. אמר המלקט נראה שהוא מלשון כר וכסת או מלשון כרי ואני היה נראה לע"ד דככר לשון קנטר כלומר אפי' הן מרובין וכולם נקורין אסורין והשתא אתי שפיר דקתני בתר הכי אחד גדול ואחד קטן. אבל ה"ר יהוסף ז"ל כתב על פי' ר"ע ז"ל פי' זה אין נראה דהא אח"כ קאמר אחד גדול וכו' אלא נראה שר"ל אפי' הן שלימין עדיין אלא שנקרו בהן מעט אפי' הכי אסור וכל דבר שלם הוא נקרא ככר כגון ככר דבילה או כגון הא דתנן בעירובין ככר כאיסר והוא שלם וכו' עכ"ל ז"ל. אבל הר"ש שירילי"ו ז"ל כתב ה"ג ואפי' הם ככד בדלי"ת כלומר גדולים כמו כד כדאמרי' נמי בפ"ק דר"ה דף ט"ו אפי' הי' האתרוג כזית ונעשה ככד ע"כ וגם שם נפל טעות ובערוך לא מצאתי לא זו ולא זו לא בערך כד בדלי"ת ולא בערך כר ברי"ש. ומ"מ גם ברב אלפס שם בפ' שני דע"ז איתא ככד בדלי"ת בשני הדפוסין וגם בדפוס שאלוניקי וגם הרב בצלאל אשכנזי ז"ל הגיה במתני' ככד בדלי"ת וכתב גם הוא ז"ל מה שהוקשה לי וז"ל קשה קצת דהאי בבא דאחד גדול וא' קטן מיותרת היא דהא קתני אפי' הם ככד ע"כ וגם בתוס' י"ט. ונראה ממתני' דאם דָרַך ענבים שהיו בהן נקורין אסורין:

כל שיש בו ליחה אסורה. כתב הרשב"א ז"ל דאפי' באבטיח אינו אסור עד שיגיע מקום נקורו למעיה ע"כ:

ונשושת הנחש וכו'. ללח מדמינן לה. וראיתי שהגיה ה"ר יהוסף ז"ל וּנְשַׁיכַת ביו"ד אחר השי"ן ובניקוד ציר"י בשי"ן. ובירושלמי א"ר יהודה בן פזי מאן תנא נקורין ר"ג הוא דתנן בפ"ט דמס' פרה ר"ג אומר אף הנחש מפני שהוא מקיא וקאמרי רבנן התם דחולדה פוסלת ולא נחש דס"ל דנחש אינו מקיא וא"כ מתני' דקאמרה ניקורין ר"ג שנאה וטעמא משום דמקיא הארס בשעה שהוא נוקר לאכול ודחי לה דאע"ג דלגבי מצות פליגי רבנן כגון גבי מי חטאת. לגבי סכנתא חשו כולהו לדרבן גמליאל דחמירא סכנתא מאיסורא:

משנה ז

המשמרת וכו'. ירוש' המשמרת של יין פי' שהוא כלי עשוי ככברה לסנן בו היין ע"ג פי חבית או כלי אחר ר' יהודה אומר אם היתה פקוקה מלמעלה אע"פ שהיא פתוחה מלמטן אין בו משום גלוי דכיון שמנטף מתירא הנחש לבוא ונבעת ר"נ אומר אם היתה התחתונה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה מותר מפני שארס נחש עומד בסבכה ועומד מלמעלה ואינו עובר. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דת"ק דמתני' לית לי' דר' יהודה:

ר' נחמי' מתיר. פי' הר"ן ז"ל בפ"ב דע"ז שמפני שהיא מנטפת שומע קולו ובורח. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים ל"ג זו המשנה ע"כ. עוד כתב המשמרת וכו' פי' כשהיין מגולה בתוך המשמרת כי הארס יוצא עם היין ע"כ:

משנה ח

שנולד בה ספק טומאה. הקשו תוס' חיצוניות וא"ת ה"ד אי ברה"ר ספיקו טהור ואי ברה"י ספיקו טמא וי"ל ברה"ר וכגון שטומאה הזאת באה מנגע ונדה דלא ילפי' מסוטה דכל טומאה הבאה מגוף האדם לא ילפי' ספיקה מסוטה כיון דא"א לברר ע"כ. אבל ה"ר גרשון מ"ה ז"ל פי' שנולד לה ספק טומאה שנמצא שרץ בצדה ספק נגע ספק לא נגע ע"כ. ובודאי דקשה על פירושו ז"ל מה שכתבתי וכן ג"כ הקשה ה"ר שמשון ז"ל ואסיק כדפי' ר"ע ז"ל וכ' דשתיהן תלויות מדאוריי' דאע"ג דס' טומאה ברה"י ספקו טמא מדאו' אין לטמא שתיהן מכח זה כיון דממ"נ כו':

יגלנה. כי היכי דלהוי בה ספק יין מגולה ותנן לעיל יין שנתגלה ישפך ואפי' של תרומה:

ר"ג אומר אל יחדש וכו'. ס"א רשב"ג אומר אל יחדש וכו':

אל יחדש בה כל דבר. אלא יניחנה כמות שהיא אם במקום תורפה אם במקום מוצנע דס"ל כר' אליעזר דשמא יבא אליהו ויטהרנה. ובירוש' א"ר יוסי ב"ר בון מדברי שלשתן נלמוד דתלויה אסור לשורפה דכולהו מודו דממתינין עד שיכול בה טומאה ודלא כר"מ דאמר רב הונא אומר הי' ר"מ דשורפין תלוי' אפי' בשאר ימות השנה וכ"ש בערב הפסח וטעמא דר"מ משום תקלה שמא יאכלנה ועוד דסוף סוף אזלא לאיבוד דאין יכול לאכלה. ועוד גרסי' בירושלמי תמן תנינן בפ"ה דבכורות בכור שאחזו דם אפי' מת אין מקיזין לו דם דבדי ר' יהודה וחכ"א יקיז ובלבד שלא יעשה בו מום ואם עשה בו מום ה"ז לא ישחט עליו ר"ש אומר יקיז ואע"פ שעושה בו מום ר' אבהו בשם ר' אלעזר אתיא דר' יהודה כר"ג פי' ר' יהוד' דאמר אע"ג דמית ואזיל לאיבוד לא יקלקלנו ולא יתקננו כר"ג דאמר אל יחדש בה כל דבר ודרבנן דאסרי לקלקלו ומתירין לתקנו אם יכול לעשות בלא מום יקיז שלא ימות כר"א דאסור לגרום לה טומאה אלא מצניעה שלא תטמא. ור"ש כר' יהושע פי'

ר"ש דשרי להטיל מום קודם שימות כדי שיראה לאכילה ובמום אחר כר' יהושע דאמר יגרום לה טומאה כדי שתראה לזילוף. והא דתניא בשם ר"ש יקיז ואע"פ שהוא מתכוין לעשות בו מום דס"ל דנשחט באותו מום ופליגא אמתני' אתיא כרבי יהושע אוחרא דס"ל דתלויה שרי לטמאה בידים ועיין במ"ש שם בפ' כל פסולי סי' ב':

משנה ט

חבית שנשברה בגת וכו'. אית דגרסי חבית של תרומה שנשברה והכי איתא שם בפסחים פ"ק דף ט"ו וסוף הפרק ותוס' פ' התערובת דף ע"ג ודפ' הקומץ רבא דף כ"ב אבל הרמב"ם ז"ל לא גריס של תרומה שפי' ז"ל החבית ר"ל בחבית של תרומה. ובירושלמי מפ' דמתני' מיירי שאין בבור שיעור כדי להעלות התרומה. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ואם לאו ר"א אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה בידיו. בפ' התכלת וגם שם בפסחים מסיים בה ור"י אומר אף יטמאנה ביד וכתב הר"ש ז"ל דהיינו דתני סיפא ועל זו ועל זו וכו' אלא שהתלמוד מקצר בלשון ותני ר"י אומר אף יטמאנה ביד. ושם בפסחים פ"ק דף כ' רמי ר"א תרומה אתרומה ומשני מי אמר ר' יהושע גרמא אין. בידים לא. דקאמר לעיל במתני' אם היתה מכוסה יגלנה ותו לא ורמינהו חבית שנשברה בגת העליונה וכו' ומשני שאני התם דאיכא הפסד חולין והא דלא חייש ר' יוסי אליבא דר' יהושע במתני' דספ"ק דפסחים דאין שורפין אותן ביחד ואע"ג דאיכא הפסד עצים משני התם אביי עלה וקאמר דלהפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו כדתניא וכו' ומייתי התם הך מתני' דחבית של שמן בלשון ברייתא ובלשון אחר ע"ש דקתני התם חבית של שמן של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין מודה ר"א לר"י שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל וא"ל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד וקתני מלת לר' יהושע בלמ"ד ופריך עלה התם מודה ר"י לר"א מיבעי ליה ומשני רבא איפוך ורב הונא ברי' דר' יהושע אמר לעולם לא תיפוך והאי מודה לאו אסיפא קאי או אם לאו אלא אירשא דקתני אם יכול להציל רביעית וכו' ובכלי שתוכו טהור וגבו טמא דמהו דתימא נגזור ר' אליעזר דלא יציל בתוכו דילמא נגע גבו בתרומה ומטמא לה בידים קמ"ל:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. ולהכי קתני גבי שמן נשפכה ולא נקט כמו גבי יין משום דבחבית של שמן שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאים מודה ר"א ור"י שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד בטהרה ואל יטמאנה ביד וכו' ע"כ אמר המלקט הוא פי' הר"ש ז"ל ופשוט הוא דמאי דקאמר ואם לאו תרד בטהרה ואל יטמאנה ביד וכו' ר"ל דבהא לדברי הכל תרד בטהרה ואפי' לר"י וכדמפ' ואזיל לא נחלקו וכו' והוא פי' בנוי על הקדמת הברייתא דבספ"ק דפסחים שכתבתיה בסמוך. ובירוש'

חברייא בשם ר"א חבית הראשונה דהיינו פלוגתא דלעיל ברישא דתנן אליבא דר"י דאפי' בתלוי' לא שרי ר' יהושע אלא גרמא היינו אליבא דר' יוסי וה"נ אמרי' התם דהך רישא ר' יוסי ואליבא דר' יהושע וחבית שנייה דהיינו מתני' דחבית שנשברה ר' יהושע אליבא דר' מאיר דשרי לטמאות תרומה טהורה בידים היכא דאזלא לאיבוד ע"כ ואיכא התם מאן דפליג עלייהו ע"ש:

משנה י

ואל יבלענה. גרסינן וכן הוא במשניות מדויקות. ופירש הר"ש שירילי"ו ז"ל ואל יבלענה בידיו ואל יבלענה בסמרטוט בידים שאינם טהורות ובירושלמי מפרש דבנתגלגלה בבית הפרס ושם נשפכה מיירי שהיא טמאה מדרבנן ומשום הכי קתני ואל יבלענה דמשחיתה כולה אבל אם אינו משחיתה כולה כגון בכלי שתוכו טהור ואחוריו טמאים שרי ר' אליעזר ואף על גב דגבי שמן כי מקבל לה בכלי טמא לא מפסיד כהן דיכול להדליקה אפילו הכי פליג ר' אליעזר אר' יהושע ע"כ. אכן ה"ר יהוסף ז"ל הגיה ואל יטמאנה בידיו וכתב פי' כדי להציל השמן שלא יבלע ויוכל להדליקו בטומאה ע"כ. ועל מה שפי' ר"ע ז"ל ואם לאו תרד בטהרה ואל יטמאנה ביד משום דשמן ראוי להדליק וכו' כתב קשה לפי' זה דהא ותבלע תנן ע"כ:

משנה יא

ועל זו ועל זו. כך צ"ל. וכ' הר"ש ז"ל בפסחים ספ"ק גרסי' בשני מקומות ר' יהושע אומר יטמאנה ביד והיינו הא דתני סיפא ועל זו ועל זו וכו' ע"כ וכבר כתבתיו לעיל סי' ט':

ובל תטמאה. פי' הרמב"ם ז"ל עניינו שאל יכוין לטומאה אבל לסייע בזה אחר שנשפכה מותר עכ"ל ז"ל נראה מתוך פירושו ז"ל שהוא סובר דובל תטמאה חוזר על האמור למעלה וקשה לפירושו מאי כיצד דקתני ושמא לא הי' גורס כיצד וכן כתב ה"ר יהוסף ז"ל דבכל הספרים לא גרסי כיצד. וז"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל ובל תטמאנה כיצד. ר' יהושע דרישא קאמר לה מה שאני מוזהר שלא לטמאות התרומה אע"ג דאיכא דוחקא כגון זה דאני מוזהר כיצד הי' עובר וכו' והאזהרה שלא לטמא את התרומה פי' רש"י ז"ל בפ"ק דפסחים דכתיב את משמרת תרומתי ע"כ וזהו עשה דמשמרת ולאו נמי איכא ופלוגתא דאמוראי היא בהדיא בפ' אלו הן הלוקין ע"כ בקיצור:

ואל יתן לו אחת מהן ויטמא. י"ס דלא גרסי ויטמא:

אחת מהן על הסלע. יש ספרים דלא גרסי מלת מהן:

בפי' ר"ע ז"ל. ועל זו ועל זו שנולד לה ספק טומאה ועל זו שהולכת לאבוד וכו' כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה כלל כי ר' יהושע כבר אמר דבריו על אותה המשנה.

אך האי על זו ועל זו קאי על אלה השתי בבות שלפניו דהיינו חבית שנשברה וחבית שנשפכה כי בשתיהן הזכיר דברי ר"א לבד והשתא אשמועי' על זו ועל זו שעל שתיהן אמר ר' יהושע וכו' וכן פי' הוא בעצמו לעיל על משנה דחבית שנשברה אך בתלמוד ירוש' יש מחלוקת בדבר וצ"ע שם עכ"ל ז"ל. עוד כתב ואם לאו הרי אני מטמא את כולם פי' אע"פ שגם בזה יש מחלוקת מ"מ כ"ע מודו שלא יתננה בידו ויטמאנה בידים ובעבור שהזכיר הדין הזכיר המחלוקת ע"כ:

משנה יב

תנו אחת מכם. ס"א תנו לנו אחת מכם:

יטמא את כולן. כלומר ימסור נפשו עליהן וימות ויטמא העובד כוכבים את כולן. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ואל ימסרו להם נפש אחת. פי' ה"ר יהוסף ז"ל וכאן כ"ע מודו משום דמאי חזית למסור בידים את זו שמא אחרת ע"כ. ובירוש' מוכח דאם ייחדו להם אחת מוסרין אותה וכן נמי תני התם דאם אמרו תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג את כולכם יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל ואם ייחדו להם אחד כשבע בן בכרי ימסרוהו להם ואל יהרגו ומ"מ אינה משנת חסידים כדמוכח התם בעובדא דר"י בן לוי והביאו ב"י בי"ד סי' קנ"ז:

פרק ט

משנה א

הזורע תרומה וכו'. הר"ש שירילי"ו ז"ל דחה הפי' שפי' רבינו שמשון ז"ל במתני' דשוגג יופך מזיד יקיים משום דהחמירו בשוגג יותר מבמזיד וכתב והנכון כפי' הרמב"ם ז"ל שכתב יופך מותר לו לאדם להפוך הארץ ויפסד הזרע שזרע ואם הוא מזיד יקיים ענייני שחייב להניחן כדי שיצמחו ויהיו הגדולין הצומחין תרומה ע"כ. ור"ע ז"ל נראה שמפרש כפי' הרמב"ם ז"ל אע"פ שרוב לשונו מועתק מהר"ש ז"ל דוק:

ובפשתן מזיד יופך. מפ' טעמא בירוש' כדי שלא יהנה בקסמין והיינו משום דעיקר פשתן לאדם היינו משום קסמין ולא משום זרע דסתם זרע פשתן לא קאי לאכילה כדאי' בריש המוכר פירות וכדי לבטל שלא תהנה מחשבתו הוא דגזור והשתא לא דמי יופך דסיפא ליופך דרישא דיופך דרישא היינו אם רצה שתהנה לו שדהו יהפך וימותו הזרעים כדי שיוכל לזרעה אבל אה"נ אם רצה לקיים יקיים והכא על כרחו יופך וכי תימא ה"נ נימא יקיים ולימרו דהקסמין להוו לכהן לסדינין וללבוש וי"ל דלא מצינו שם תרומה אלא

באוכל כדתנן כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל. ואין שם תרומה נקרא על השדה כיון דעיקר זרע משום קסמין הוא עכ"ל הרש"ש ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ובפשתן מזיד יופך נ"ל לפרש מדלא קאמר אפי' מזיד משמע שדוקא מזיד אבל שוגג אם הביאה שליש יקיים וצ"ע ע"כ:

משנה ב

ועניי כהנים. ואפי' טמאים:

בדמי תרומה. והדמים שלהם שמוכרין אותה בזול דגדולי תרומה הן ותקינו דאסורין לזרים ולא חיישי רבנן לומר דילמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם דמשלך נתנו לך דכי נמי ישכחו חולין הוא דקא אכלי:

שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם. כלומר משום טעם דיאמרו דישכחו והן יתנו לתוך פיהם מזיד והוו מילי דרבנן חוכא ואטלולא:

ה"ג א"ל ר' עקיבא א"כ לא ילקטו אלא טהורים. ול"ג א"ר עקיבא לא ילקטו אלא טהורים דמשמע דמודה לר"ט ומחמיר מיניה אלא גרסי' כגירסא קמייתא וכן מוכח בירוש' דלחלוק בא הר"ש שירילי"ו ז"ל. ונראה דר"ל דלחלוק בא וס"ל כת"ק מאחר שאני רואה שבפי' המשנה פסק הרמב"ם ז"ל כר' עקיבא ושם בחיבורו ספי"א לא הביא דברי ר"ע אלא דברי ת"ק משמע דר"ע אתא לסייעי לת"ק:

משנה ג

וחייבת במעשרות. מעשר ראשון ושני. וה"ה בתרומה ותרומת מעשר ולא חש להזכיר אלא דברים הניתנים אף לזרים כדי למכרם לכהן בדמי תרומה ומיהו מעשר שני אינו נמכר ולא קתני ליה הר"ש ז"ל. ונלע"ד שאפשר שר"ל דלא קתני לי' בהדיא אע"ג דהא קתני מעשרו' לשון רבים. ושם ברמב"ם ספי"א אני רואה כתוב שני ואין כתוב מעשר עני ונראה שהוא טעות שהרי בדפוס הגדול שבמגדל עוז כתוב מעשר עני אע"פ שבא לידי ספר מוגה וזה לא הגיהו אלא הניחו שני כמו שהוא בדפוס. וכבר יתכן לומר דאינו טעות רק קאמר מעשר שני שנוהג ברוב השנים וה"ה למעשר עני של שנה שלישית וששית ושניהם נקראים מעשר שני אלא שהאחד שני והוא לבעה"ב לאכלו בקדושה בירושלים והאחר מעשר שני ג"כ אלא שהוא לעניים לאכלו בתורת חולין אלא דק"ק דהא קאמר התם ברישא מעשרות לשון רבים וודאי דהיינו ראשון ושני והדר קאמר מעשר עני וכלישנא דמתני':

בפי' ר"ע ז"ל. וה"נ לתרומה. כתב ה"ר יהוסף ז"ל וכן יש בירוש' בפירוש שהיא כחולין לכל דבר אלא שאסורה לזרים ונ"ל דבכלל זה שאמר וחייבת במעשרות הוי נמי תרומה

וכך יש כדומה לזה בכמה מקומות דקאמרי' אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל או יש קנין להפקיע מן המעשרות וכן נמי תנן במס' פאה ונותן משום פאה ופטור מן המעשרות ונותן משום הפקר וכו' ובכל המקומות האלו צ"ל שהתרומה היא ג"כ בכלל ע"כ. עוד כתב ועניי כהנים נוטלים. נ"ל דר' טרפון אינו חולק ע"ז כי דוקא באלה שלמעלה שהן מתעסקין בלקיטתם אנו חוששין שמא ישכחו אבל בכאן אינו כן ועל כן אין לחוש עכ"ל ז"ל:

החובט משובח. יותר מן הדש:

נותן לתוכן. ס"א בתוכן ה"ר יהוסף ז"ל:

משנה ד

גדולי תרומה תרומה. היא גזירה אחת מי"ח דבר. ובירוש' דמכלתין לעיל בפ"ז דייק גדולי תרומה תרומה הא גדולי תשלומי תרומה חולין. ופסק הרמב"ם ז"ל שם בפי"א דהלכות תרומות כמ"ד התם בירוש' דהא דגדולי תרומה תרומה הרי הן כחולין לכל דבר אלא שאסורין לזרים וגדולי גדולין חולין היינו אפי' לזרים. וכתב ה"ר שמשון ז"ל והקשה במגילת סתרים דהא תניא בפ"ק דטהרות גדולי תרומה חולין ודחק לתרץ דהתם מיירי לענין לחייבו בלקט שכחה ופאה ולחייבו בתרומה ומעשרות כדתנן לעיל ועל חנם דחק דהתם מיירי לענין טומאה וטהרה שהגדולין חולין ואין בהן שלישי אע"ג דבירוש' משמע כפירושו וכו' ע"ש ותוס' הביאו דברי רבינו נסים גאון בעל מגילת סתרים בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ד.) וכתב ה"ר יהוסף ז"ל גדולי תרומה תרומה פי' אפי' בדבר שזרעו כלה דהא טבל אינו מדבר אלא בדבר שזרעו כלה כדתנן לקמן ע"כ:

ותרומת חוץ לארץ. כך הגיה החכם הנז':

עוד כתב גדוליהן חולין. פי' שהטבל הוי גדוליו חולין לענין שמותר לאכול ממנו עראי בלא מעשר אע"פ שהטבל הי' אסור ע"כ:

והבכורים גדוליהן חולין. בירוש' רמי האי מתני' אההיא דתנן בר"פ שני דבכורים וגדוליהן אסורין ומסיק הא דתימא גדוליהן אסורין איסור מחיצה והא דתימא גדוליהן מותרין היתר זרות ע"כ מלשון כסף משנה דבפ"ד דהלכות בכורים ובתוי"ט כתוב דמתני' דהכא בזורע חוץ לירושלים והכי מוקי לה בירוש' ע"כ ואני כתבתי כל זה שם באורך:

בזמן שזרען. יש ספרים כזמן שזרען בכ"ף ורוב ספרים זרען בלא שי"ן. ופי' כזמן שזרען כשער הראשון וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל ור' יוחנן מפ' פודה כל האוצר בדמי אותה סאה ודמי הסאה הם כשער שעומד בו ולא כשער הראשון וקמ"ל דאפי' אם לא פדה אותן הגדולין חולין הן וכשבא לפדות אינו חייב לפדות אלא סאה אחת אותה שזרע

והיינו כזמן זרען דלא הי' אלא סאה וכפי השער שעומד בו דיינינן דבזרעו כלה קמיירי ע"כ ובירוש' מסיק הפרש בין הקדש למ"ש דמעשר שני בין בדבר שזרעו כלה בין בדבר שאין זרעו כלה נפדה כשער הזול כמבואר ברפ"ד דמס' מע"ש אלא דבר שזרעו כלה נפדה בזול של השער שהוא עומד בו דבר שאין זרעו כלה נפדה בזול של השער הא' והקדש בין בדבר שזרעו כלה בין אינו כלה אין לו אלא מקומו ושעתו אלא דבר שזרעו כלה פודה כל האוצר בדמי אותה סאה שזרע ודבר שאין זרעו כלה פודה כל האוצר ע"כ. ובספר האגודה מצאתי כתוב ופודה אותן בדמיו של זרעים פי' בדמי אותו שזרע ע"כ. והחכם ה"ר יהוסף ז"ל כתב בזמן זרען יש ס"א שהגיהו בו כזמן בכ"ף ופי' ופודה כפי מה שהיו שוין בזמן שזרען ולא כפי מה שהן שוין עכשיו שגדלו ואי גרסינן בזמן צ"ע ונ"ל דה"פ שמותר לפדותן בזמן זרען ואינו צריך להמתין עד שיגדלו ויפדה אותם אז בשוויים כיון שעתה אינם בפנינו שהרי כבר נזרעו וצ"ע ע"כ. וברמב"ם פ"ה דה' מעילה סי' י"א הלשון כך פודה אותן בשעת זרען בכל הדפוסים גם בהלכות מע"ש ס"פ ששי הלשון ופודה אותו בשעת זריעתו:

משנה ה

מאה לגינה. פי' בערוך לגינה לשון לגין ובתוספתא קתני מאה לוג משמע דלגינה לשון לוג ע"כ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ולי נראה שהוא לשון ערוגה שתרגם יונתן בפסוק הלוא אם שוה פניה (ישעי' כ"ח כ"ה). ויקרב יתהון זרעיין זרעיין לשבטין הא כזרעי חטין על לגינין [לפנינו הגי' בתרגום חטין על ביר] שערין על שומנין וכונתין על תחומין. לגנה לשון דבר פרוץ ורחב ע"כ:

אפי' מאה של חולין ואחת של תרומה כולן אסורין. אפי' מאה לגינין של הזרע חולין ואחת של הזרע תרומה ולא ידוע הי מינייהו תרומה הכל אסור ואע"ג דתרומה עולה באחד ומאה הכא דזרועין אין הקרקע עולה דהרי הקרקע עומד במקומו והלגינה עומדת במקומה והכי תניא בתוספתא אבל דבר שאין זרעו כלה לא יעלה שאין הקרקע עולה באחד ומאה תלש יעלה ובלבד שלא יתכוין לתלוש ר' יוסי אומר אף יתכוין וילקוט ויעלה באחד ומאה ע"כ. ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה אפשר לומר דס"ל דבמילתא דלא שכיחא לא גזור ואזיל לטעמיה דתנן נמי בפ"ק דערלה ר"י אומר אף יתכוין וילקוט ויעלה באחד ומאתים:

משנה ו

הטבל גדוליו מותרין וכו'. בנדרים ס"פ הנודר מן הירק מצאתי מוגה בתלמודו של הרב בצלאל אשכנזי ז"ל והתנן הטבל גדולי גדולין מותרין בדבר שזרעו כלה אבל דבר שאין

זרעו כלה גדולי גדולין אסורין ולא משמע כן מן המפרשים ז"ל אשר שם רק משמע כן קצת מפי' המכונה שם לרש"י ז"ל ע"ש:

אבל בדבר שאין זרעו כלה גדולי גדולין אסורין. מפ' התם בס"פ הנודר מו הירק אליבא דר' ינאי דהא דקתני גבי טבל גדולי גדולין אסורין מיירי בשלא רבו גדולי גדולין על העיקר דהיינו גדולין אבל אם רבו גדולי גדולין על הגדולין אפי' גבי תרומה מותר. ומפ' בירוש' דעד שלש גרנות אסורין והרביעית מותרת ובתרומה דחמירא טפי מטבל דתנן גדולי תרומה תרומה ואפי' זרעו כלה כי אין זרעו כלה גרן הרביעית נמי אסורה והחמישית מותרת כדתנן גדולי גדולין חולין. ומה אית לך שלא יהו רבין גדולין על עיקרו דבההוא רביעית הוא דשריא בטבל וחמישית בתרומה בבצלים לא מצית לאוקמה דהא רבו גדולין על עיקרו ואפי' גדולין ראשונים שרו ומוקי לה בכליסין פי' מין קטניות. וי"ס דגרסי בלשון מתני' אפי' גדולי גדולין אסירין וכ"ה בכסף משנה פ"ו דה' מעשר סי' ו':

איזהו דבר שאין זרעו כלה וכו'. גרסי' ואע"פ שכתב ה"ר יהוסף ז"ל כי ברוב ספרים גרסי' איזהו דבר שזרעו כלה וכו' כבר הוא עצמו הכריח שהוא טעות דהא חסיות ר"ל שום ובצלים כדקאמר לקמן כל הנכבשים זה עם זה וכו' ותנן בסמוך המנכש עם העובד כוכבים בחסיות אע"פ שפירותיו טבל וכו' ואי ס"ד שום ובצל זרעם כלה פשיטא שמותר אפי' בשל ישראל מכ"ש בפירות של עובד כוכבים שיש להם היתר אחר שהוא מירוח עובד כוכבים שפוטר אותן מן המעשרות ואינם טבל עכ"ל ז"ל ופשוט הוא:

השום כשעורה. גרסי' אבל בפי' הרמב"ם ז"ל כשעורים וכדפי' ר"ע ז"ל בלשון ראשון. אכן ה"ר יהוסף ז"ל כתב על פי' ר"ע ז"ל קשה לפי' זה האחרון דהא לא גרסי' כשעורה אלא כשעורים וזה אין שייך לפרש דבשעורה קמשתעי ע"כ. ותמהתי שראיתי בפי' רש"י ז"ל בפ' כ"ש דף ל"ד דבר שזרעו כלה כגון חטין או צלעות שומין ע"כ כדעת ר' יהודה וכבר תמהו עליו ג"כ תוס' ז"ל שם:

משנה ז

המנכש כו'. בפ' הנודר מן הירק קתני מנכש עם הכותי שהוא ודאי לא הפריש מעשר כלל ופירותיו אינם כדין דמאי אלא ודאי טבל ונראה שאותה היא ברייתא אף הרישא כמו שאכתוב בסמוך. וכתב הרש"ש ז"ל ומוקי לה בירוש' כר"ש דפ' הלוקח מן הנחתום דס"ל יש קנין לעובד כוכבים בא"י להפקיע מידי מעשר ולא הוי טבל דאורייתא ופריך אי כר"ש למה לי עראי אפילו קבע נמי ומשני מודה ר"ש שהוא מפריש מעשרותיו מהלכה פי' מתקנתא דרבנן משום בעלי כיסין שהעשירים יתנו שדותיהם לעובדי כוכבים כיון דמירוח העובד כוכבים פוטר ומפקיעין אותן מן המעשרות ויפה מתפרשת כר"ש. וכתב

ה"ר משה פיזנטי ז"ל ואית דגרסי עם הכותי ע"כ. ובברייתא תניא המנכש עם הכותי בחסיות אוכל מהם אכילת עראי ומעשרן ודאי ר"ש בן אלעזר אומר אם ישראל חשוד על השביעית למוצאי שביעית מותר ע"כ ואיתא התם בנדרים ופי' הרא"ש ז"ל המנכש עם הכותי בחסיות ברייתא היא בתרומות פ' הזורע פשתן עוקר ותולש מהן כדי להרחיב לנותרים כדי שיגדלו היטב: אוכל מהן עראי. כדין פועל שאוכל במלאכתו שהוא עושה ומותר לאכול עראי מדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולא חיישי' שמא כותי זרע טבל גמור וקיי"ל דגדולי טבל טבל ואסור אף באכילת עראי. ומעשרן ודאי אם בא לאכול מהם קבע. אם הי' ישראל חשוד על השביעית ויש לחוש שמא פירות אלו גדלו בשביעית. למוצאי שביעית מותרין כי נתבטלו ברוב גדולי היתר ולאו דוקא חשוד דהה"נ אם היו פירות שביעית ודאי אלא אורחא דמילתא נקט שביד חשוד נמצאים פירות שביעית ע"כ. ופי' הרמב"ם ז"ל וזכר זה הדין של חסיות בכאן למה שקדם לו זכרו והוא הלוף והשום והבצלים ע"כ:

ואסורין מלאכול. משום טומאה ובפ' כל שעה (פסחים דף ל"ד) פריך וכי מאחר דטהורים מליטמא אמאי אסורין מלאכול ומסיק דמעלה בעלמא כדי שלא יזרעו תרומה דאין זריעה מועלת לתרומה לטהרה כי היכי דלא מהניא להקדש לטהרו וברמב"ם שם פסק כר' יהודה:

פרק י

משנה א

בצל שנתנו לתוך העדשים. מפרש בירוש' דבבצל יבש עסיקינן שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות ובבצל של חולין ובעדשים של תרומה עסיקי' ואוקמוה הכי משום דקתני אם שלם מותר משמע דקאי אבצל דאי אעדשים הו"ל למיתני מותרות ומש"ה נמי קתני לתוך העדשים ולא קתני לתוך עדשים ונראה דמודו נמי דכשהבצל של תרומה והעדשים של חולין דשרו דסבירא לן דכשם שהעדשים צופדות אותו שלא יבלע ה"נ צופדות אותו שלא יתן והשתא אתיא סיפא דצחנה שפיר וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה: ושאר כל התבשיל בין שלם בין מחותך בנ"ט. ואע"ג דקיי"ל דתרומה עולה באחד ומאה ה"מ דהוי מין במינו אבל מין בשאינו מינו אע"ג דליכא אלא ששים סגי דהיינו שאינו נ"ט עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל. והר"ש ז"ל פי' בצל של תרומה שנתנו לתוך תבשיל של עדשים של חולין שלם אינו נ"ט מחותך נ"ט ובצונן איירי ע"כ וכתב יה"ר יהוסף ז"ל על פי' זה בירוש' לא קאמר הכי אלא קאמר דמתני' מיירי בבצל של חולין דוקא וע"ש והא דקאמר בתר

הכי ור"י מתיר בצחנה וכו' ר"ל ר"י מתיר בצחנה אע"פ שאינו עדשים ואע"פ שהבצל הוי של תרומה כי אין שייך לומר בצחנה שהן תרומה כי הם דגים ואין שייך בם דין תרומה אך קשה אם כן יהא אסור ליתן את הבצל של תרומה בצחנה כיון שהוא מפסידו שהרי אינו אלא ליטול את הזוהמא ותנן אין נותנין דבלה וגרוגרות לתוך המורייס וצ"ע ע"כ:

ר"י מתיר בצחנה. ירושלמי ומודה ר"י בבצל של הקדש ושל ע"ז דחוששין לטעמן דלא פליג בנתינת טעם של הבצל אלא דמיקל גבי תרומה:

משנה ב

תפוח שרסקו וכו'. בפ' כל המנחות אמרי' דאפי' לרבנן דפליגי התם בברייתא אר' חנינא בן גמליאל ואמרי דאין מחמיצין לשתי הלחם וללחמי תודה בתפוחים משום דלא הוי חמוץ מעליא דמי פירות אין מחמיצין הכא לענין תרומה מודו דאסור דאע"ג דלא הוי חמץ גמור חמץ נוקשא מיהא הוי. ובירוש' דפרקין ודרפ"ק דחלה ודשבת פ' כירה ודפסחים פ' כל שעה תניא תפוח שרסקו ונתנו לתוך עיסה וחמצה ה"ז אסורה ור"י מתיר פי' דלא חשיב לי' חמוץ. ר' אחא ר' אבהו בשם ר"י בר חנינא מה פליגין במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו מותר כמה דר' יוסי אמר תמן בפ"ג דשבת ולא יפקיענה בסודרין ור"י מתיר דבשול חמי חמה אין בשולו תבשיל ברור כן הוא אומר הכא אין חמוצו חמוץ ברור:

שעורים שנפלו וכו'. תניא כל נותני טעם בין לשבח בין לפגם אסורין דברי ר"מ ר"ש אומר לשבת אסור לפגם מותר ומתני' ר' יוחנן אמר במחלוקת ור"ש בן לקיש אמר דברי הכל ואי' נמי בירוש' פ' בתרא דע"ז:

משנה ג

הרודה פת חמה וכו'. עיין במה שכתבתי בשם הר"ש ז"ל פ"ג דמס' מכשירין סי' ג':

ר' יוסי מתיר. ירוש' חטים מלמטן ושעורים מלמעלן כשם שאין חטים שואבות כך אין השעורים שואבות שעורים מלמטן וחטים מלמעלן כשם שהשעורים שואבות כך החטים שואבות:

משנה ד

תנור שהסיקו בכמון. ראיתי שה"ר יהוסף ז"ל הגיה בכולן כמן בלא וי"ו:

שאין בה טעם כמון. פי' רש"י בע"ז ואי משום דהוסק לא איכפת לן דתרומה אין איסורה איסור הנאה ובפ' כלל גדול זוטא אמרינן דהנאת תרומה מותרת לזרים. ותוס' ז"ל ג"כ כתבו דלא אמרי' יש שבח בפת אלא דוקא באסורי הנאה כגון קליפי ערלה ודומיהם וכתב עליהם הר"ן ז"ל דראי' מכרחת היא ממתני' לומר דלא שייך לומר יש שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הנאה כגון קליפי ערלה ודומיהן אבל מה שהביאו ג"כ ראיה

ממאי דתנן לעיל פרק שני המבשל בשבת בשוגג יאכל אע"פ שהתבשיל נתבשל בעצים וודאי שכל העצים מוקצים הם בשבת אפי' אותן שנתלשו מאתמול ומדהתבשיל שרי ש"מ דלא אמרי' יש שבח עצים בפת רק באיסורי הנאה ומוקצה מותר בהנאה כתב עליהם דזאת הראיה אינה מכרחת לפי שלא שמענו שבת עצים בתבשיל ע"כ בקצור:

משנה ה

לתוך הבור של מים. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל:

בשביעית. בירוש' דשביעית פרק הפיגם מוקי לה ר' מנא דאיסור דקתני הכא בעץ היינו שעבר זמן הביעור ויש קדושת שביעית במאכל בהמה דבעיא ביעור ואוסר בנותן טעם:

ובכלאי הכרם. כתב הר"מ פיזנטי ז"ל דהא דלא נקט ערלה משום דערלה וכלאי הכרם שוין בשיעורן ואסורין בהנאה ככלאי הכרם ולינקוט ערלה ולא כלאי הכרם איכא למימר דערלה דעולה ועולה במאתים ילפי' לה מכלאי הכרם דכלאי הכרם אשכחן דעולין דיליף מתרומה נאמר בתרומה מלאה ונאמר בכלאים מלאה פן תוקדש המלאה מה מלאה האמורה לגבי תרומה עולה אף מלאה האמורה לגבי כלאים עולה וכיון דכפל איסורו כפלינן עלייתו וערלה ילפי' מה כלאים אסורין בהנאה ועולין אף ערלה שאסורה בהנאה עולה ותרומה גופה דעולה מנלן דריש לה בספרי פרשת קרח מדכתיב גבי תרומת מעשר מכל חלבו את מקדשו ממנו שאם נפל לתוכו הרי הוא מקדשו דהיינו אחד ממאה דמאה סאין של טבל שיעור תרומת מעשר שבו היינו סאה ע"כ. וכ' בתי"ט והא דבמשנה ו' ז' פ"ז דשביעית כו'. ומובן הוא מפי' ה"ר שמשון ז"ל המוגה:

בפי' ר"ע ז"ל. לפי שאין העץ קדוש בתרומה. כתב ה"ר יהוסף ז"ל אע"פ שאמרו לקמן אם הפריש לא יאמר וכו' מ"מ אין לעץ דין קדושת תרומה ע"כ:

משנה ו

חבילי תלתן של כלאי הכרם. מפרש בירוש' אין חבילה פחותה מעשרים וחמשה קלחים ובעינן נמי דארבע חבילין מהן יהיו גדולים כל כך שראויין לעשות מהם מטה וכהאי שיעורא הוא דס"ל לר"מ בפ"ג דערלה דאינם בטלים אפי' באלף:

היו לו חבילי תלתן של טבל. בפ"ק דביצה מוקי לה אביי במעשר שהקדימו בשבלים והטבל טבול לתרומת מעשר ג"כ ומתני' אבא אלעזר בן גומל דאמר תרומת מעשר נמי ניטלת באומד ויליף לה מקרא דכתיב גבי לוים ונחשב לכם תרומתכם בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר פי' רש"י ז"ל כדגן מן הגורן זו תרומה גדולה תרומתכם זו תרומת מעשר. והא דקאמר כותש קנס לפי שלקח המעשר קודם הכחישה והפסיד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר ודייקי מדקתני חבילי

תלתן ולא קתני תלתן סתם ש"מ איסורייתא טבלא ואסור לאכול מהן עראי וכן פי' הרמב"ם ז"ל וגם בחבורו פ"ג דה' תרומה סי' י"ד אלא שלקח הדמיון בתבואה שקדם בן לוי ולקח המעשרות בשבלים קונסין אותו לדוש ולזרות וליתן לו מעשר מן המעשר מן הדגן ואינו חייב ליתן לו מעשר מן התבן ומן העצים ואם הפריש תמ"ע שבלים כמו שנתנו לו ה"ז כותש ונותן לכהן את הזרע ואת התבן ומפני מה קנסוהו לכתוש מפני שלקח המעשר שבלים והפקיע ממנו ת"ג ע"כ:

ומפריש על הזרע ואינו צריך להפריש על העץ. כך כתוב במשניות מדויקות:

אלא נותן העץ עם הזרע. פי' הר"ש ז"ל ומפריש מן העץ על העץ ומן הזרע על הזרע:

משנה ז

פצועי חולין כו' [הגהה זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה. פי' המשנה כן. הכובש זיתים של חולין עם זיתים של תרומה אם כבש פצועי חולין עם פצועי תרומה וכו' אסור אבל אם כבש שלימי חולין עם פצועי תרומה וכ"ש אם כבש עם שלימי תרומה מותר. ה"ר יהוסף ז"ל:]. פי' הר"ש ז"ל אותן זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה אם זיתי חולין נפצעו אסורין ואם שלימין מותרין:

או במי תרומה. ואע"ג דמי כבש זיתים אין בהם טעם לשבח דמוחל זיתים מתערב בהן והוא מר אלא שמתבטלת מרירותו מחמת המלח מכל מקום אוסר ובירוש' מוקי לה כר"ש דאמר בסמוך כרוב של שקיא דהיינו של בית השלחין עם כרוב של בעל של תרומה אסור הכרוב של שקיא מפני שהוא בולע מפני שהוא רך וטעמו יפה ע"י השקאה פעמים רבות אלמא דשל תרומה הוא דגריע ואפ"ה אסור. ועוד מפ' התם דדוקא כשכבשן כאחת אבל זה אחר זה אפי' שלימין בשלימין אסירי והוא דהוו שלימין חולין לבסוף וטעמא דכיון דשלימין בולעין ופולטין ושוב אינם בולעין שלימין בתראי כי בלעי ברישא איסור בלעי:

משנה ח

דג טמא שכבשו עם דג טהור וכו'. כתב מהר"י קולון ז"ל בשרש ע"א ועל ששנינו בפ"י דמס' תרומות דג טמא שכבשו עם דג טהור אסור וכו' ומחלק עלה בירוש' בין כבשו זה עם זה לכבשו בזה אחר זה ודוקא בזה אחר זה אסור וקשיא לך דהא קיי"ל דכבוש הרי הוא כמבושל ומבושל אין חילוק בין בב"א לזה אח"ז עוד קשיא לך ההיא דלעיל מינה דזיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה פצועי חולין עם פצועי תרומה אסור אבל שלימי חולין עם פצועי תרומה מותר ואילו במבושל אין חילוק בין פצועין לשלימין עוד קשיא לך כיון דמיירי במליח טמא וטהור תפל כדאי' בירוש' למ"ל כבשן לא כבשן נמי

ליתסר יודע לך כי שלשה המה נפלאו מרבינו שמשון משנ"ץ בפי' משנת זרעים שלו וז"ל ובירוש' תני ר' יהודה בן פזי דברדליין דג טהור תפל שכבשו עם דג טמא מליח אסור תני ר' חייא מדיחו ומותר א"ר מנא מ"ד מותר כשכבשן שניהם כאחת מ"ד אסור כשכבשן זה אחר זה תדע לך שהוא כן דתנינן או במי תרומה אסור ולאו בשכבשן זה אח"ז כלומר דמי תרומה קרוי מקום שכבשו בו זיתי תרומה ודבר תימה הוא דקיי"ל בפ' כל הבשר כבוש הרי הוא כמבושל ומבושל אין חילוק בין ב"א ובין לזאח"ז וכו' עד ועוד קשיא מתני' דלעיל דמשמע דשלימי חולין לא בלעי ובמבושל אין חילוק בין שלימין לפצועין וה"נ בכבושים ועוד כיון דמיירי בטמא מליח וטהור תפל למה לי כבשן בלא כבשן נמי ליתסר כדקיי"ל בפ' כל הבשר. מיהו בזה י"ל משום דאינו אלא כרותח דצלי ולקמן אמתני' דחגבים טמאים שכבשן גרסי' בירוש' א"ר יוחנן לית נכבשין אלא נשלקין דכבוש הרי הוא כרותח משמע דאכולהי מתני' קאי כל היכא דתנן כבישא תניא שליקא במקומה וצ"ל דשלוק פחות מבשול אע"ג דנקט סוף בהמה המקשה עור חמור ששלקו לאו משום דאין מתרכך בבישול דאדרבה הבשול טפי משליקה ומתרכך יותר ומיהו פרק כל הבשר משמע בהדיא דשליקה טפי מבשול גבי כבד אוסרת ואינה נאסרת דפליג עלה ר"י בנו של ריב"ב וכו' שלוקה אוסרת ונאסרת עכ"ל ר' שמשון משנ"ץ ואם כי תירוצו נראה בדוחק מי אשר יבא אחר המלך בשכבר נתפרסם בכל התלמוד מעשה תקפו וגבורתו הלא הם כתובים על ספר דברי התורה אשר יסד עכ"ל ז"ל. ופי' ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל ומשנה חסרה דלא פירשה אם מותר אם אסור דהא האי בבא מושכת עד בגליל ודקתני דג טמא צירו אסור היינו בבא אחריתי דפליגי בה ר' יהודה ור' יוסי. ובירוש' תני ר' יהודה בן פזי דג טהור טפל שכבשו עם דג טמא מליח אסור תני רבי חייא מדיחו ומותר. וגם בספר הליכות עולם בשם ספר כריתות כתב שבירוש' הוא שנחלקו בפירושה אבל המשנה לא פירשה בה לא איסור ולא היתר ע"כ בקיצור ועי' עוד במ"ש בסוף מתני':

עשרה זין גרסי'. ולא גרסי' זוז. הראב"ד ז"ל בת"כ. והזין משקל ידוע הוא אצלם מענין טרטא ואוזיא. וכן הוא הנוסח של הגרסא רפ"ח דתוספתא דתרומות. גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב שכן מצא בכל הספרים זין. גם כתב דיש ספרים דל"ג אם יש אלא ויש. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ואית דגרסי עשרה זוז והכל עולה לטעם אחד דעשרה זוז הם שני סלעים וחצי דהרי הזוז הוא דינר והוו חמש סלעים בגליל דמשקל של יהודה הוי כפלים כשל גליל כדאמרי' בכתובות בפ' אע"פ ע"כ. וה"ג בגמרא בפ' יש בכור (בכורות דף מ"ח) בגמרות כתיבת יד לענין חמש סלעים של בן דחציים עשרה זין שהם עשרה זוזים קתני התם בברייתא ר' יהודה אומר האחין שחלקו אם יש עשרה זין לזה ועשרה זין

לזה חייבין ואם לאו פטורים פי' ואם לאו דבין הכל ליכא חמש סלעים מעזבון אביהם פטורין דחמש ולא חצי חמש ע"כ. וממה שפי' שם בת"כ הראב"ד ז"ל משמע דמושך הדין הראשון עד צירו אסור וסובר דהדין הראשון בנתערב ציר בציר נמי איירי וכתב נמי דר' יהודה לא פליג ומושך הלשון כן. דג טמא שכבשו עם דג טהור כל גרב שמחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זין ביהודה שהן חמש סלעים בגליל דג טמא צירו אסור. ר' יהודה אומר וכו'. וקשה לפירושו ז"ל דהא בחולין פ' גיד הנשה (חולין דף צ"ט) אר"י ב"ח לא כל השיעורין שוין שהרי ציר שיעורו קרוב למאתים דתנן דג טמא צירו אסור וכו'. ואם איתא היכי אתחילו מהתם לשון המשנה לא ה"ל למימר אלא דתנן ר' יהודה אומר רביעית בסאתים אלא ודאי דמהתם מתחיל דינא דציר ורישא בעירוב גופו של דג מיירי ועוד דבירוש' מפ' דלת"ק עולה החשבון לתתק"ס ובר' יהודה פירשו שהוא קרוב למאתים וא"כ כיצד אפשר לפרש דר' יהודה לא פליג וכן הכריח הר"ש שירילי"ו ז"ל מכח קושיות אלו גם מכח קושיות אחרות שהקשה עוד לפי' הראב"ד ז"ל והביא ראיה לדבריו מן התוספתא. ואי קשיא דג טמא אפי' באלף ליתסר דהא קיי"ל דבריה לא בטלה תירץ הוא ז"ל וז"ל ונראה בעיני דהאי תנא סבר דשאני בריה טמאה דמים. מן בריה טמאה דיבשה. דבריה טמאה דמים הותרה מכללה דהא בריות דכלים או דבורות שיחין ומערות אע"ג דלית בהו סנפיר וקשקשת שרו וכיון דהותרה מכללה קילא ועוד דנברא מטהור דחזי לאכילה דהיינו מים ומשו"ה אצטריך קרא דשקץ יהיו לאסור עירוביהן דכיון דהותר מכללו ה"א נתערבו ואינם נכרין שרו קמ"ל והיינו טעמא דאקילו בהו רבנן בתתק"ס אבל גיד הנשה חשיב בריה ולא בטיל משום דלא הותר מכללו דאפי' בעולה איכא מ"ד דחולצו לתפוח ומש"ה אחמירו ביה ובירוש' גרסי' אתא ר' בון והורה בעכברא שנתערב דג טמא עם דגים טהורין ואסרן אפי' באלף ואשכחן הוראה לאיסור כדאי' בפ"ק דכתובות ולא רצה להקל אלא ששוין בריה טמאה דמים לבריה טמאה דיבשה וכן דעת הרמב"ם ז"ל לפסוק כר' בון ולא פסק המשנה הזו בהלכותיו עכ"ל ז"ל. ועיין בס' קרבן אהרן פרשת שמיני סוף פרשה ג' ובהר"ן ז"ל פ' גיד הנשה דף תשי"ד. וחשבון תתק"ס מפרש בירוש' דסאה עבדא כ"ד לוגין ולוגא עביד תרתין ליטרין וליטרא עבדא ק' זינין. ופי' הר"ש ז"ל נמצא דסאתים כו' [כמ"ש בתי"ט]. אבל רש"י ז"ל פי' בפ' בכל מערבין (עירובין דף כ"ט) עוכלא שמינית שבליטרא וליטרא הוא לוג ע"כ. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"א דה' עירובין ליטרא האמורה בכל מקום מלא שתי רביעיות ועוכלא חצי רביעית ע"כ ועי' עוד שם. ופי' הרמב"ם ז"ל בפ' גיד הנשה רביעית של ציר טמא אוסר סאתים של ציר טהור וסאתים הוו להו מאתים רביעיות נכי תמניא דהא קב ד' לוגין ולוג ד' רביעיות

ט"ז לקב וסאה ו' קבין לשלשת קבין מ"ח רביעיות שהן חמשים סלעים. אמר המלקט נלע"ד שאם אין צריך להיות שהן כ"ה סלעים צריך לפרש שהם חמשים סלעים בגליל. **דג טמא צירו אסור**. ולא דמי לציר חגבים טמאים ובת"כ ילפי לה מדכתיב שקץ תשקצום לאסור צירן ורוטבן והיינו הזיעה היוצאה מהם דחשיבא לאסור וכיון דציר דגים טמאי בעיניה אסור מן התורה כשנתערב ציר טמא בציר דגים טהורים פליגי בה ר' יהודה ור' יוסי עד כמה יהא אוסר ורבי יהודה סבר רביעית לסאתים ופי' רש"י ז"ל בפ' גיד הנשה רביעית של ציר טמא אוסר סאתים של ציר טהור וסאתים הוו להו מאתים רביעית נכי תמניא דהא קב ד' לוגין ולוג ד' רביעיות ט"ז לקב וסאה ו' קב ין לשלשת קבין מ"ח רביעיות וכן ד' פעמים הרי קצ"ב ואסור אלא דצריך תוספת להיתרא על שיעור קצ"ב ונקט סאתים דהוי יותר ממא' ותשעי' ור' יוסי סבר דאינו אוסר אלא חלק אחד מציר תוך י"ו כגון לוג ציר טמא תוך י"ו לוגין דהיתרא אבל יותר מי"ו דהיתרא שרי ובטל. הר"ש שירילי"ו ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל אחד מי"ו בו הוא שש רביעיות לסאה והיינו ג"כ מה שפי' הר"ש שירילי"ו ז"ל דהרי שש רביעיות הם לוג וחצי מכ"ד לוגין שהיא הסאה וע' במ"ש בספ"ק דר"ה על מלת גרב. וראיתי להביא הנה רוב תשובת הרשב"א ז"ל דבסימן ע"ר וז"ל ואולי נתכוונת לומר דכולה מתני' לענין ביטול ציר וכדקתני בהדיא ולא לגופן של דגים שמא מפני ששנינו בהדיא באותה משנה מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי בביטול הציר כדקתני דג טמא צירו אסור ר' יהודה אומר רביעית בסאתים ר' יוסי אומר אחד מי"ו בו על זה באת לומר דכל אותה משנה אינה אלא בבטול הציר ורישא נמי דקתני דג טמא שכבשו עם דג טהור דאלמא משום כבישה לבד היא ומשום בטולו של ציר דאי משום בטולו של דג למה לי שכבשו לימא שנתערב ואם על זה באת לסמוך אגב חורפך לא עיינת בה דעל כרחי' סיפא דרישא לאו משום בטול ציר דא"כ ה"ל מחלוקת ת"ק ור' יהודה ור' יוסי דת"ק סבר בתתק"ס ור' יהודה ברביעית בסאתים ור' יוסי אחד מי"ו בו. וזה אינו חדא דאי אפשר שיהא בין ת"ק לר' יהודה ור' יוסי כולי האי. ועוד שיחמיר ת"ק בציר דרבנן דאינו אלא זיעה בעלמא כולי האי ועוד דא"כ מאי קאמר בתר רישא דג טמא צירו אסור והא עד השתא בצירו עסיקי' באיסורו ובבטולו. אלא רישא באיסור כבישתו שאוסר את הטהור במליחתו עמו והדר איירי בבטול גופו וסיפא באיסור צירו וביטולו ושלש משניות הן רישא בנתינת טעם כשכבש דג טמא עם דג טהור דבנתינת טעם כדג טהור שמלחו עם דג טמא דמייתי' בפ' כל הבשר והכא משנה חסרה היא והכי קתני דג טהור שכבשו עם דג טמא ולא פירש אם אסור אם מותר. וסיפא כל גרב בבטול גופו. וסיפא דסיפא בבטול צירו ובירושלמי פריש רישא לאסור דגרסי' עלה דג

טמא ר' יהודה בן פזי דבר דלייה דג טהור תפל שכבשו עם דג טמא מליח אסור וכל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל של עשרה זוז ביהודה שהן חמש סלעים בגליל זו משנה אחרת דמיירי בבטול גופו וכן פי' רבינו שמשון זה השתא לא מיירי באיסו' נתינת טעם דשיעורו בס' אלא בדג טמא שנתערב בתוך דגים טהורים דמיתסרי כולהו משום דבריה לא בטלה עכ"ל ע"כ לשון התשובה. גם בתשובת סי' ר"פ כתב וז"ל כבר כתבתי לך בתשובתי הראשונה כי ג' משניות הן רישא דג טמא שכבשו עם דג טהור והיא חסרה שלא נתפרש בה אם להתיר אם לאסור ובירוש' פרישו דתני ר' יהודה בן פזי וכו' ומציעתא כל גרב שהוא מחזיק סאתים אם יש בו משקל עשרה זוזים ביהודה שהן ה' סלעים בגליל זו היא לבטול גופו. וזו ת"ק היא ולא ידענו אם יודה בה ר' יהודה שאינו מחמיר אפי' במין במינו יותר משיעור זה כמו שאין ת"ק מחמיר יותר משיעור זה בבריה החמורה לבטלה בשיעור זה או שמא ת"ק היא ור' יהודה לא מודה בה ולא מיירי בה וסיפא בבטול ציר ר' יהודה מחמיר עד רביעית בסאתים ור' יוסי מיקל ואמר א' מי"ו ומה שאמרת אם בבטול גופו היאך אפשר דבטול גופו לא חמיר מבטול ציר עכ"ל הוא תימה בעיני והיכן הוא חומרו של ציר כאן והיכן הוא קולו של גוף והלא ציר בטל אפי' לר' יהודה שהוא המחמיר רביעית בסאתים שהוא אחד בקצ"ב ואילו גופו בעינן סאתים לעשרה זוז שהוא תתק"ס זוז והיכן הוא החומרא והקולא שאמרת עכ"ל ז"ל. עוד כתב בתשובת רפ"א וז"ל. תשובה. איברא של שיעורו של עשרה זוז בסאתיים כך הוא עולה לכל זוז תתק"ס זוז ומפורש הוא בירושלמי ולשון הירושלמי כך הוא סאה עבדא כ"ד לוגין לוגא עבדא ב' ליטרין ליטרא עבדא ק' זוז הרי כל זוז עבד תתק"ס ע"כ והנה חשבון זה לפניך נמצא גרב של סאתים עושים ט' אלפים ות"ר זוז חלקם לעשרה זוזים נמצאו תתק"ס לכל זוז וזוז ואני כתבתי לך פי' המשנה כולה בתשובתי הראשונה כמו שפירשה רש"י ז"ל כל שצריך לך לפי' חילוק כל המשנה שהן כעין ג' משניות. רישא דג טמא שכבשו עם דג טהור ופירשו בירוש' שהוא אסור. ומציעתא כל גרב שהיא לענין בטול גופו. וסיפא דג טמא צירו אסור. ואם באת לשאול למה לי כבשו דכבוש הרי הוא כמבושל לתני שמלחו לבד דהא קיי"ל דמליח הרי הוא כרותח ואפילו לא כבשו ליתסר כדקיי"ל בפ' כל הבשר (חולין דף קי"ג) דמייתי התם דג טמא שמלחו עם דג טהור וכו' כדאי' התם יש לומר דהכא נקט כבשו כדי לאסור את כולו ואפילו בדגים כחושים לפי שמליח אינו אלא כרותח דצלי ואינו אוסר אלא כדי קליפה בדברים הכחושים שאינם מפעפעין וכדאמרי' בפ' גיד הנשה (חולין דף צ"ו) מדשמואל דאמר מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל וקא פריש התם מר בר רב אשי מדכבוש הרי הוא כמבושל מליח הרי הוא

כרותח דצלי ע"כ. ועיין עוד בתשובת שצ"ב ושצ"ג ושצ"ד ותמ"ג. ובתשובת סי' תכ"ו כתב צריכין אנו למודעי בהאי מתני' דמה ראו להתיר כאן בשעור זה דתתק"ס משא"כ בשאר הדברים החשובים וגם שבפי' הרמב"ם ז"ל יש קושיות וכבר טרחנו הרבה ונלאינו למצוא פתח לדבר זה ולא מצאנו. ע"כ וכן כתב ג"כ בסוף סי' תרע"ח:

משנה ט

העיד ר' צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור. ירושלמי מהו טהור טהור מלהכשיר הא לטמא אפי' כל שהוא טמא ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל משום דתנן בפרק בתרא דמכשירין ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא ומפ' לה בבכורות פ' הלוקח בהמה דציר לאו בר קבולי טומאה דזיע' בעלמא הוא אלא משום דנחשדו עמי הארץ לערב בציר מחצה מים וכשנתן בו מעט מים (טמא) טהרה עוררת טומאה ונעשו המים רוב וטמאים הלכך גבי ציר חגבים טהורים דחזק הוא דבלאו (דגים) [המים] שבתוכו מציר ומתחזק כדמוכח בירוש' לעיל בסמוך הוא דאמור דנחשדו בו לערב מחצה מים משום דהציר של טהורים סובל כל כך אבל דטמאים דחלש הוא בכל שהוא מים טמא דכולו הוא מים. וחדוש הוא לומר דבלא מים דלא יכשיר דבלא מים הוא מים. א"נ דכיון דקיי"ל דלגבי איסורי אכיל' נבלה שאינה ראוי' לגר אינה נבלה. לדעת הראב"ד ז"ל דסובר דמטעם משקה סרוח הוא דאכשיר רבי צדוק כ"ש דשרי לגבי איסור ולדידן דטעמא הוא משום מיעוטא דהוא דכתיב שקץ הוא לכם פרט לעירוביו וכ"ש צירן כדתניא בת"כ החדוש הוא דדמי לציר טהור שיש בו רוב מים דבכל דהו מים שיטמא ואינו בטל ברוב ור' צדוק לא בא להשמיענו טהור דכיון דאינו מציר כ"ש דאינו מכשיר דזיעה בעלמא הוא ותו דרחמנא שרייה ולהא לא אצטריך עדות ר' צדוק דמק"ו דציר דגים טהורים ילפי'. אלא היינו דאשמועי' דלטמא בכל שהוא מים שנופל לתוכו מטמא כמו ציר דגים טהורים ואפי' ידעינן ביה דלא נפל בו מים אלא האי כ"ש ולא בעי' הכא טהרה עוררת טומאה כי התם עכ"ל ז"ל. ועיין בפ' הלוקח בהמה (בכורות דף כ"ג.) וכתוב בתשובת הרשב"א ז"ל סי' רפ"ו וז"ל תשובה. מסתברא לי דת"ק מיירי לענין איסור דאי לענין הכשר מאי שייכא הכא ליתניה במס' מכשירין ולפיכך נ"ל דת"ק מיירי לענין איסור ור' צדוק לענין הכשר ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והכי איתא בירוש' דגרסי' התם מהו טהור מלהכשיר הא ליטמא אפי' כל שהוא מטמא ופי' דמתני' הכי חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את צירן בתערובתן משום דזיעה בעלמא הוא וגריעה אפי' מציר דגים טמאים אבל הציר בפני עצמו אסור ור' צדוק נמי לא פליג בהא אלא מודה הוא דהציר של חגבים טמאים אסור הוא בפני עצמו וכן כל ציר הוא עצמו טהור מליטמא

וכדאמרי' בבכורות פ' הלוקח בהמה ציר לאו בר קבולי טומא' הוא ולא עוד אלא נחשדו עמי הארץ לערב מחצה מים בצירן ואע"פ שהמים שלהם טמאין אותו ציר אינו מיטמא לפי שטומאת עם הארץ דרבנן וטומאת משקין נמי דרבנן וכי גזור רבנן ברובא בפלגא לא גזור אבל אם הוסיף בו מים כל שהוא ואפי' מים טהורין. משקין טמאים שהיו מעיקרא נתעוררו ונצטרפו אל משהו מים טהורין שנפלו בו עכשיו והוו להו מים רובא ומיטמא ואף על פי שמים אלו שנפלו לבסוף טהורין אין אומרין טומאה ראשונה כיון שבטלה בטלה ושוב לא תתעורר להצטרף אל אלו שהן טהורין אלא אומרין דטהרה מעוררת את הטומאה וכדאי' התם בפ' הלוקח בהמה והיינו דקאמר הכא ר' צדוק דאפי' של חגבים טמאים טהור מלהכשיר אע"פ שיש בתוכו מחצה מים [ואם הוסיף בו מים] כל שהוא מיטמא ע"כ:

משנה י

כל הנכבשין וכו'. פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל כל הנכבשין כגון לפתות שנותנין בחרדל וחומץ בין שלימין בין חתוכין או שרשי תרדים או קנרסין. וכבש של תרומ' עם של חולין ל"ש כאחת ל"ש זה אח"ז ואשמועי' מתני' דדוקא מי זיתים דלעיל דחריפי מיבלעי אבל מי כבשים דשאר ירקות דעלמא לא חשיבי ולא מידי אלא עם החסיות:

חסית של חולין וכו'. אשמועי' גוונין כדאשמועי' גבי שלימין ופצועין דבעינן דפצועין להוו דחולין דוקא וה"נ בעינן חסיות דתרומה כי היכי דלהוי איסור:

חסית של חולין עם ירק של תרומה מותר. דפועל טעמו באחרי' ואחרים לא מיבלעי בי' ע"כ:

בסוף פי' ר"ע ז"ל. צריך להיות או נשלקין אוסרין:

משנה יא

ר"ש אומר וכו' ר' עקיבא אומר כל המתבשלין וכו'. כך נראה שצ"ל לפי הפי' של הרמב"ם ור"ע ז"ל אלא שבפי' הר"ש ז"ל מצאתי רשום על מלת ר' עקיבא אשר שם. ופי' הרמב"ם ז"ל ר"ש נטה לדעתו דר' יוסי ואמר שאם שלק כרובים של שקיא והוו הכרובים של בעל תרומה שאסור לאכול הכרובים של שקיא שהן חולין לפי שקלחי הכרוב רפים ובולעין לחלוחית הכרובים האחרים שהן תרומה והוסיף ר' עקיבא ואמר אפי' המבושלין כמו הזרעים וזולתן כשמבשלין תרומה עם חולין לא יאסרו החולין אלא אם נתבשלו בשר עם ירק של תרומה אז יאסר הבשר לזרים לפי שהוא מושך את הירק ומתקן טעמו וזה ברור והוסיף ריב"נ ע"ז ואמר הכבד כשיתבשל בירק של תרומה אינו נאסר לפי שהוא פולט ואינו מושך כלל ודבריהם כולם בדיעבד אבל לכתחלה כולן אסורין עכ"ל ז"ל והביא

כל פירושו ז"ל הר"ן ז"ל בפ' גיד הנשה דף תשי"ח וכתב שם שרב אלפס והרמב"ם ז"ל סוברין דכולה סוגיא דהתם בפ' גיד הנשה אליבא דר"י בן נורי אתמר אבל רבנן פליגי עליה וסברי דכבד נאסרת ולפיכך לרבנן אין הכבד מותרת בבשול אפי' בפני עצמה אלא בחליטה בחומץ או ברותחין ולדידן דלא בקיאינן בחליטה לית להו תקנתא אלא בצלי ע"כ. וכתב עוד שם דלמאי דמוקמינן לה בגמ' בכבדא דאיסורא דהוה קשה דהיכי תני עלה ואינה נאסרת לומר שלא תהא בולעת שמנינות דאיסורא האי כבד דהיתרא והדבר נראה לעין בהפך שהכבד בולעת שמנינות ביותר אע"פ שטרוד למיפלט עם פי' הרמב"ם ז"ל לא קשה מידי דה"ק כבד דאיסורא אוסרת ירקות של תרומה ואין כבד של היתר נאסרת מחמתן ע"כ כוונת לשונו לפי מה שהשיגה דעתי. ותימה בעיני דממתני' משמע דשקיא הוי לשון יובש ואילו אנן מתרגמי' את גולות עליות ואת גולות תחתיות ית בית שקיא עלאה וית בית שקיא תתאה וה"ר יהוסף ז"ל הגיה שקי ומחק האל"ף ונקד ציר"י וחירי"ק. וביושו' ר' אבהו בשם ר' יוחנן מודה ר' עקיבא לחכמים בבשר שהוא אסור פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל כגון בשר שנתבשל בירק חסית של תרומה והדר נפל האי בשר שבלע טעם התרומה בקדרה רותחת שיש בה בשר של חולין אפי' הבשר הזה השני אסור וכי תנן אלא עם הבשר לאו בשר הראשון עם הירק קאמר דההוא פשיטא דאסור לזרים אלא בשר שני קאמר ואע"ג דבר בר נ"ט הוא ע"כ. ועוד אמרי' התם אפי' חסית בחסית דמין במינו הוא וליכא למיקם אטעמא ר' עקיבא מתיר דבטל ברוב מן התורה ועוד דתרומה של ירק לכ"ע מדרבנן והקלו:

הכבד אוסרת. בפ' כל הבשר (חולין דף ק"י) קאמר אביי בדחייה בעלמא דדילמא דכבד אוסרת דקתני בכבד של טריפה ומשום טעם שומן של טריפה אוסרת את כל המתבשל עמה וכדפי' ר"ע ז"ל. ומשום דמא מבעיא לן. ואיתא נמי התם ברייתא ר' אליעזר אומר הכבד אוסרת ואינה נאסרת מפני שפולטת ואינה בולעת ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אומר מתובלת אוסרת ונאסרת שלוקה אוסרת ונאסרת ופי' רש"י ז"ל מתובלת התבלין מרככין אותה שלוקה הרבה מאד נאסרת לפי שלאחר שנגמרה פליטתה חוזרת ובולעת ע"כ ופי' שם הר"ן ז"ל בדף תשי"ז דה"ק לי' ר"י לת"ק כשם שמתובלת אוסרת ונאסרת דבהא ודאי את גופך מודית כך שלוקה אוסרת ונאסרת ומש"ה פלגינהו ר' ישמעאל בתרתי ולא ערבינהו למתני מתובלת או שלוקה אוסרת ונאסרת ומשמע דקיי"ל דשלוקה אינה נאסרת וריב"נ נמי סתמא קתני אוסרת ואינה נאסרת ומשמע אפילו בשלוקה ומיהו במתובלת לכ"ע נאסרת עכ"ל ז"ל ועי' עוד שם בהר"ן ז"ל כי האריך והביא עוד שם שני פירושים במאי דתנן כבד אוסרת ואינה נאסרת והשני הוא להרא"ה ז"ל:

ואינה נאסרת. אם היא של בהמה כשרה ונתבשלה עם דבר אסור וכדפי' ר"ע ז"ל. ועיין בר"פ כיצד צולין שנתנו טעם שם התוס' ז"ל אמאי לא קתני גבי לב אוסר ואינו נאסר כדקתני גבי כבד:

משנה יב

ביצה שנתבלה כו' אפי' הלמון שלה. הלמון בה"א גרסינן בקצת ספרים והכי מייתי לה נמי בערוך. ובירוש' משמע דלא גרסי' במתני' "אפילו" אלא ה"ג ביצה שנתבלה בתבלין אסורין הלמון שלה אסור מפני שהוא בולע וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ובירוש' מפ' דכש"כ החלבון שהוא מבחוץ דאסור ע"כ:

מי שלקות ומי כבשים של תרומה אסורין לזרים. במשניות דוקניות גרסי' מי כבשים ומי שלקות אסורין וכן הוא בפי' רבינו שמשון ור"ע ז"ל וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל. ובירוש' פריך עלה דמתני' מההיא דתנן בפ"ז דמס' מקואות אלו פוסלין ולא מעלין המים בין טמאים בין טהורים ומי כבשים ומי שלקות והכי פריך הכא את עביד לה אוכל דקתני אסורין לזרים אלמא דמי כבשים נהפכו למיץ של הזיתים הכבושים בהם דקרוי אוכל דהא אין קרוי משקה אלא ז' משקין והתם גבי מקוה את עביד להו כמים בעלמא דאילו הוו מי פירות הא קתני דלא פוסלין ולא מעלין ומשני כאן בקשין כאן ברכין כלומר כששהו הזיתים או הירקות בתוך מי הכבישה עד שנתרככו כלומר שנפצעו בהנהו אמרי' דפעל בהן הכבישה ואסירי גבי תרומה וגבי מקוה נמי חשיבי מי פירות ולא פוסלין ולא מעלין וכי קתני גבי מקוה דפוסלין בקשין שעדיין עומדין הזיתים בקשיין ובחזקן בענין שלא פעל בהן הכבש ואז הוי כמו מים בעלמא. ומאי דהדר קאמר בירושלמי כאן באוכל כאן במשקה פרושי קא מפרש כלומר מאי נפקא לן דהוו רכין דהוו להו אוכל ובקשין הוו להו משקה כמו שהיה. ורבינו שמשון ז"ל פי' התם במס' מקואות קשין כלומר שנתעכרו המים מראיתן מחמת הכבש רכין צלולין מים בעלמא. ור' יוסי ב"ר בון משני דתרומה תליא איסור דילה בנתינת טעם דאוסר באכילה לזרים. אבל מש"ה לא נפקי מתורת מים לענין מקוה הלכך לענין תרומה ל"ש קשין ול"ש רכין אסירי ולענין מקוה ל"ש קשין ול"ש רכין דינם כמים ופסלו דלא אזלי' התם בתר טעמא ואזלינן הכא לחומרא והכא לחומרא ורבינו מאיר ז"ל פי' דגבי מקוה עיקר המים פוסלין לא מפני נתינת טעם. וגבי תרומה לאו אוכלין נינהו אלא משקה שיש בו טעם תרומה ע"כ. עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל:

פרק יא

משנה א

לתוך המורייס. ס"א בתוך:

אבל נותנין את היין למורייס. בירוש' מוקי לה ר' יוחנן דרבי היא דתניא יין למורייס רבי מתיר דלמתוקי טעמא יהבי לי' ור"א בר"ש אוסר דלעבורי זוהמא יהבי לי' וקא מפסיד אוכלי תרומה לפיכך אם עבר ונתנו רבי אוסר לזרים ור"א בר"ש מתיר לזרים דלא הויא אכילה ומ"מ אפי' מאן דמתיר הכא גבי תרומה אוסר מורייס של עובדי כוכבים במס' ע"ז פרק שני משום חומרא דע"ז דאפי' הנאתה אסורה דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם:

מפטמין. מרקחין את הבשמים תרגום רוקח בירושלמי מפטם:

יינומלין. יין דבש ופלפלין ונלע"ד שהוא נוטריקון יין מילי דהיינו דבש. לין ר"ל פלפלין ע"כ ואית דגרסי יינמלין. והוא נקרא ג"כ קונדיטון כדאי' במדרש בפרשת בחדש השלישי נמשלה תורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף ד"ת כן ע"כ. והביאו הר"ן ז"ל בפ' אין מעמידין דף שנ"ח ע"ב. ובתשובות הרשב"א ז"ל סי' תשס"ו:

אין מבשלין וכו'. פי' הר"ש ז"ל אין מבשלין יין של תרומה דרך לבשלו כשהוא תירוש ונותנין בו דבש ומתעלה ע"כ:

ור' יהודה מתיר מפני וכו'. נראה דקאי נמי אירישא דאין מפטמין כדמשמע בירוש' שהעתקתי פ"ח דמס' שביעית סי' ב' ומה דקשה דר' יהודה אדר' יהודה מההיא דס"פ שני דמכילתין נכתב שם. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סי' כ"ד וז"ל והלכך מבושל נמי דמשביחו אומר עליו קדוש היום ומנלן דבשולו משביחו דתנן ור' יהודה מתיר מפני שמשביחו אלמא לכ"ע אשבוחי משבח ואפי' לת"ק דהא לא אסר אלא מפני שממעיטו. והא דתנן בפ"ב דתרומות ולא מן המבושל על שאינו מבושל דאלמא מבושל רע דאשתני לגריעותא תרצו בירוש' בשם ר' יוחנן דההיא ר' יהודה היא דסבר שהוא משתנה לגריעותא והא דתנן בפ' בתרא ר"י מתיר מפני שמשביחו מוחלפת השיטה היא והכי תנינן אין מבשלין יין של תרומה דברי ר' יהודה וחכמים מתירין מפני שמשביחו ור"א תירץ תמן בכהן וכאן בבעלים כלומר אין מחליפין את השיטה דלכ"ע אשבוחי משבח ומתני' דבפ' בתרא בכהן שבא לבשלו אחר שנתנוהו לו הבעלים חי ובההוא אמרי רבנן דאין מבשלין מפני שממעיטו ממדתו ואע"פ שמשביחו ור"י מתיר הואיל ומשביחו אבל ההוא דפ"ב ששנינו שאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל ההוא בבעלים פי' לפי שהבעלים מפרישין אותו לפי מדתו שהי' קודם שנתבשל ולפיכך אסור לפי שנותן לכהן

פחות מן הראוי לפי מדתו של עכשיו נמצא כי לדברי ר"א אשבוחי משבח לכ"ע ולדברי ר"י דמחליף השיטה משביחו לכה"פ לרבנן וקי"ל כוותייהו עכ"ל ז"ל:

משנה ב

דבש תמרים. בין שהפריש תמרים וזב מהם דבש בין שהפריש דבש לתרומה:

סַתְוָנִיוֹת. הגיה ה"ר יהוסף ז"ל סתְוָנִיוֹת בשני ויו"ן. והויו הראשונה קמוצה וכן בכל מקום שנזכר במשנה. ירוש' הוו בעיי מימר מה פליגין בחומש אבל בקרן אף ר' יהושע מודה דהא גזל הוא ביד הזר מה פליגין לשעבר הא בתחלה פי' משקין שזבו מן התמרים בעודם טבל אף ר' יהושע מודה דאסורין באכילה עד שיתרום והתניא דבש תמרים ר' אליעזר מחייב במעשרות ור' יהושע פוטר לא קשיא כאן שזבו משנטבלו דהיינו כשראו פני הבית כשהן פרי וזבו משקין מהם אסורין לכתחלה וחייבין בקרן דמשקין היוצאין מן הטבל כטבל כאן כשזבו עד שלא נטבלו מותר לאכול מהן בלי הפרשת תרומה ומעשרות. ומודה ר"א שאם עשר על התמרים כאן וכבר זבו משקין מהם אפי' באספמיא מותר ולא אמרי' דהוי טבל דהא לא עשר על הדבש מילתי' אמרה שהוא מעשר מן התמרים על הדבש לפי תמרים. תניא ר"נ אומר לא שר' אליעזר מחייב במעשרות אלא שר"א אומר שלא יאכל מן התמרים עד שיעשר על הדבש מילתי' אמרה שהוא מעשר מן התמרים לפי דבש ולפי תמרים ע"כ. אבל בפי' הר"ש ז"ל הלשון כך תניא דבש תמרים ר"א מחייב במעשרות אר"נ מודה היה שזה פטור מן המעשר אבל הי' אומר ר"א לא יאכל מן הדבש עד שיתקן התמרים ע"כ וכ"ה ג"כ בתוספתא פ"ח דתרומות:

וחומץ סתווניות. יש גורסין וחומץ ספוניות לשון סופי ענבים:

ר"א מטמא משום משקה. תניא ר"נ אומר לא שר"א מטמא משום משקה על מה נחלקו על שנפל לתוכו משקה שר"א מטמא משום משקה וחכמים אומרים הולכין אחר הרוב. על דעתיה דר"נ ר"מ וראב"י ור"א שלשתן אמרו דבר אחד ר"מ דו אמר אין מי פירות בטלין לעולם ראב"י דתנן בפ' בתרא דמכשירין ראב"י אומר ציר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא והדין ר"א דהכא. מ"ט דר"א דכתיב וכל משקה מ"ט דרבנן דכתיב אשר ישתה ור"א ס"ל דאשר ישתה מיבעי לי' פרט למשקה סרוח א"ל חכמים משקה סרוח אין הפרות והעופות נמנעין מלשתות מהן והלכך נמי מכשירין ומודה ר"א לחכמים במי ים הגדול שאפי' הם סרוחים מכשירין דהכתוב קורא אותם מים שנאמר ולמקוה המים קרא ימים. ומודה ר"א לחכמים במי תרדים ובמי שלקות שאינם מכשירין דהנהו אפי' לבהמה לא חזו ע"כ. ובפ' כ"מ אמר מר בר רב אשי דאין מברכין על דבש תמרים רק

שהנ"ב דזיעה בעלמא הוא דאין לך פרי הניתן למשקה אלא זיתים וענבים בלבד כדעת ר' יהושע:

כמוני פטמים. נראה דפטמים בשב"א הפ"א גרסי' לה דקאי אמיני בשמים ומוני דנקט ביו"ד לשון רבים אפטמים הרבה דבעלמא. ר"ל מוכרי הבשמים או רוקחי המרקחת. אבל בתוי"ט כתוב כמוני פטמים מוסב על חכמים כו'. אמנם לא משמע מתוך לשון רש"י ז"ל דמוני דהוי לשון רבים קאי אחכמים כדפי' הוא יצ"ו אלא דה"פ חכמים שמנו בקצרה ובדקדוק מנו ולא כדרך הרוכלים והפטמים שמונים הבשמים שלהם בקול רם להשמיעם לקונים שפעמים מוסיפין ופעמים גורעין ופעמים מזכירין בהכרזתם שם בשמים אחרים שלא הזכירו עדיין כלל במבוי זה. ובירוש' ר' יוחנן בשם ר' שמעון ב"י אם יאמר לך אדם שמונה משקים הם אמור לו הרי טל ומים מין אחד הם ומנו אותם חכמים שנים אילו הוה לון חורן לא הוון מנוניה:

ושאר כל המשקין טהורין. משמע אפי' מלקבל טומאת עצמן:

משנה ג

אין עושין תמרים דבש. דמפסידן הוא:

ובמעשר שני. דגבי מע"ש כתיב ואכלת ודרשי' ולא להפסד. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

אין סופגין ארבעים משום ערלה וכו'. ה"ר יהוסף ז"ל הגיה משם ערלה בלא וי"ו. ובפ' העור והרוטב מוקמי' דפלוגתא דר"א במתני' דלעיל בדון מינה ומינה דר"א ס"ל דון מינה ומינה דון מינה דמה בכורים משקין היוצאים מהם כמותם לענין שאם הביא ענבים ודרכן הוו בכורים דילפי' לה מרבויא דתביא מארצך אף תרומה משקה היוצא מהן כמותן. ומינה דמה בכורים אפי' שאר מינין אף תרומה נמי אפי' שאר מינין ור' יהושע סבר דון מינה ואוקי באתרה. דון מינה דמה בכורים המשקין היוצאין מהם כמותם אף תרומה משקין היוצאים מהם כמותם ואוקי באתרה דמה משקה דתרומה תירוש ויצהר אין מידי אחריני לא אף משקין היוצאין מהן כמותן תירוש ויצהר אין מידי אחרינא לא ומתני' דקתני אין סופגין מ' משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים ואין מביאין בכורים וכו' ר' יהושע היא דאמר בתרומה לא מיתסרי ואתו בכורים וגמרי מתרומה בהיקשא דאיקרו תרומה ואתיא ערלה וגמרה מבכורים מג"ש דפרי פרי ע"כ:

אין מביאין בכורים משקין וכו'. בירוש' מפ' דה"ק אין עושים בכורים משקין ומיירי בכהן שניתנו לו וע"ש. ה"ר יהוסף ז"ל:

ואין מטמא משום משקה. גם פה מחק הויי"ו ה"ר יהוסף ז"ל. והפי' משקה היוצא מן הפירות והא נמי ר' יהושע היא כדלעיל. ובירוש' דפרקין ודס"פ בתרא דחלה מפ' דהא

דתנן ואין מביאין בכורים משקין אבל אם לקטן משעה ראשונה ע"מ להביאן משקין ודרכן יכול להביאן ומרבי לי' מקרא דתביא. תניא זיתים של תרומה טהורים יעשו שמן. טמאים לא יעשו שמן. וענבים בין טמאות בין טהורות לא יעשו דברי ר"מ ר' יעקב אומר משמו לא נחלקו ר"א ור"י על זיתים טהורים שיעשו על מה נחלקו על הטמאים שר"א אומר לא יעשו ור"י אומר יעשו וענבים טהורות יעשו טמאות לא יעשו א"ר יהודה מודים ר"א ור' יהושע בזיתים טהורים שיעשו על מה נחלקו על הטמאים שר"א אומר לא יעשו ור' יהושע אומר יעשו וענבים בין טהורות בין טמאות שיעשו אמר רבי מודים ר"א ור"י בזיתים טהורים שיעשו וענבים טמאות וזיתים טמאות שלא יעשו ועל מה נחלקו על ענבים טהורות שר"א אומר לא יעשו ור' יהושע אומר יעשו:

משנה ד

עוקצי תאנים וכו'. כתב ה"ר יהוסף ז"ל הכי פירושא דהאי מתני' עוקצי תאנים ועוקצי גרוגרות ועוקצי כליסין ועוקצי חרובין שהן תרומה כולן אסורין לזרים כן נ"ל אך קצת קשה דה"ל למימר וכליסין וחרובין וצ"ע ע"כ. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ובערוך גריס כאן בליסין בבי"ת. וכתב רבינו מאיר דגרסי' הכא והלובסין כי ההיא דלקמן פ"ב דמעשרות הי' עושה בלובסין והן מין תאנים והעוקץ הוא העץ שתלוי בו הפרי ויש בו קצת מתיקות ומפ' בירוש' במובלעות באוכל דהיינו מן הקשר ולפנים וכתב רמב"ש ז"ל דמשום עוקצי חרובין הוא דאצטריך שהיוצא חוץ לעומת האוכל הוא קשה ואפי' הניית מציצה אין בו ואינו כן דלכך דקדקו במובלעות באוכל כלומר שנידונין כאוכל שיש בהן קצת טעם ולכך פירשתי מן הקשר ולפנים דהיינו לצד האוכל דכל אלו לצד האוכל משפעין וחזו לאכילה ע"כ אבל הרמב"ם ז"ל כתב אע"פ שאין בהן אוכל. אמר המלקט אבל כליסין בכ"ף הם מין קטניות כדמשמע בירוש' פ' האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובבבלי ס"פ אלו טריפות:

משנה ה

גרעיני תרומה. ס"א גלעיני בלמ"ד:

וכן עצמות הקדשים וכו'. כתבו תוס' ז"ל בפ' המזבח מקדש דפי' ר"ת דהכא מיירי לאחר זריקת הדם דאי קודם זריקה אפי' מעילה איכא בקדשי קדשים דאין כאן שעת היתר לכהנים ובעצמות קדשים הנאכלין מיירי דומיא דתרומה ויש עליהן עדיין בשר וקאמר דאם מכניסן ומצניען א"כ הוא מחשבן ואכתי שם קדשים עליהם ואסורין אבל משליכן בטל שם אוכל מינייהו וכן גרעיני תרומה מיירי שיש עליהן אוכל ומיפרשא בענין זה ע"כ וכן נראה שפי' ה"ר שמשון ז"ל ומשום נותר הם אסורין ושכן משמע מן הירושלמי:

המורסן מותר. פירש"י ז"ל בפ' בתרא דכתובות מורסן הן סובין היוצאין באחרונה סובין שהמכתשת מוציאה כשלותתין חטים לסולת כותשין אותן במכתשת. ובמתני' משמע דמורסן גרוע מסובין הלכך נראה כפי' רבינו מאיר ז"ל שפי' המורסן הוא הקליפה הגסה היוצאת קודם טחינה ולא חשיבא אוכל אבל בסובין שהוא לאחר טחינה יש חילוק בין חדשות לישנות של חדשות אסורות. והרמב"ם ז"ל פי' כאן ומורסן הוא העולה מן הסובין וסובין ידוע ע"כ:

המסלת קב או קביים לסאה. שמוציא מסאה קמח של תרומה קב או קביים סלת מצניע את השאר ואינו מאבדו ודריש לה בת"כ מדכתיב כי לחמו מסלת את החטים כל שהוא רוצה ומקנב את הירק כל שהוא רוצה יכול תהא קניבתו חול ת"ל הוא הרי הוא בקדושתו ע"כ ופי' הראב"ד ז"ל לחמו ולא קאמר לחם ש"מ לחמו הראוי לו שאם הוא מפונק ואינו אוכל את החטים כי אם סלת גמור יכול הוא לעשות כן לאוכלי תרומה ואינו חושש להפסד תרומה ואע"פ שהמורסן והקמח יאכילם לבהמתו כמו הכרשינין ע"כ:

משנה ו

אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין כצ"ל. וכתב הר"ש ז"ל דיש ללמוד ממתני' דהני גתות שדרך בהן העובד כוכבים כשבא ישראל לנגבן מכבד כדרכן ואין מחייבין אותו ללקט החרצנים שבין הגתות. [כדאשכחן במתני' המפנה חטים של תרומה מן המגורה] ונותן לתוכה חולין ונוהג בהן מנהג חולין לאכול הזרים ושלא לשמרן בטהרה דאין זה מבטל איסור לכתחלה שלא נתכוון לבטל ע"כ ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סימן רכ"ב:

משנה ז

ומטפח. כי ההיא דתנן בפ' החובל והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה מלשון טופח ע"מ להטפיח. ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ופי' ה"ר שמשון ז"ל דמדלא קתני חבית של שמן שנשברה משמע דלא מיירי שנשפכה לארץ וגם לא איירי ברוצה לתת לתוכה חולין ולהאכיל לזרים מדלא קתני ונותן לתוכה חולין כדקתני בבבא דמגורה שפינה ובבבא דמערה אלא לענין איסור תרומה מיירי דלא חיישי' במה שמתייבש השמן והולך וכלה ע"כ אלא שתקנתי הלשון כפי עניות דעתי:

משנה ח

המערה מכד לכד וניטף שלש טפים נותן לתוכה חולין. כך צ"ל. אבל בספר יראים סימן קמ"ו מצאתי כתוב ואין לטעות ולהביא ראיה שאין להקפיד ולבטל איסור לכתחלה בבטול טפיחת הדם דתנן בשלהי תרומות המערה מכד לכד ניטף שלש טפים ונותן לתוכה חולין דהתם בתרומה גדולה איירי שאין קדושה תלוי' אלא בדעת התורם ואמור

רבנן שאין דעת התורם על טפיחת כלי אחר נטיפת שלש טפים ע"כ. בסוף הלכות תרומות כתב הרמב"ם ז"ל קדרה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין ואם בשל בנותן טעם ואם שטף הקדרה במים או ביין ה"ז מותר לבשל בה בשל במקצת הכלי אין צריך לשטוף את כולו אלא שיטף את מקום הבשול בלבד ע"כ. וכתב בתשובה לחכמי לוניל שמזו המשנה דייק שאין צריך הגעלה לכלי של תרומה כדי לבשל בו חולין אלא שטיפה בלבד וק"ו הדברים אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אע"פ שאילו הרכין הכד על צדו היה מתמצה תרומה המדמעת וכל הצחצוחין הנשארים שם הן עצמן של תרומה ק"ו הדברים לקדרה שנבלעה התרומה בחרסיה שאין בו ממש ודאי ולא הוא עין תרומה אלא המים שנתבשלה בהן התרומה הם הנבלעים בקדרה ואין לאותו היוצא אם יצא לא ממש ולא טעם ולפיכך אני אומר שאין הקדירה צריכה אלא רחיצה בלבד ולא הצרכתי רחיצה אלא מפני שהיא ע"י האור להחמיר אבל ליתן לה חולין ע"י צונן אינה צריכה רחיצה כמו המערה מכד אל כד ע"כ בקצור מופלג וראיתיה בכתיבת יד באורך. ובכסף משנה העתיקה שם בקצור מעט. ובחדושי הרשב"א ז"ל פ' הספינה דף פ"ז כתוב בסוף דבריו למדנו מענין המשנה שמאחר שעירה החבית וניטף ג' טפים השאר בטל הוא בדופני החבית לענין זה שמותר להרבות עליו חולין והוא בטל בהן ואינו מדמע קל הוא שהקלו חכמים בדבר מפני שאי אפשר להטריח על הצבור יותר מדאי ע"כ. ועי' בפי' הר"ש ז"ל שכתב דיש ללמוד ממתני' דלעיל דקתני מגורה שפינה ממנה וכו' אין מחייבין אותו וכו' יש ללמוד דהני גתות שדרך בהן עובד כוכבים כשבא ישראל לנגבן מכבד כדרכו ואין מחייבין אותו ללקט חרצנים שבין הגתות ומיהו כוס שפינו ממנו יין נסך לא שרי למרמי בי' חמרא אע"ג דתנן גבי חבית תרומה דלא חייבוהו לטפח ל"ד דההיא לא איירי ברוצה לתת לתוכה חולין ולהאכיל לזרים אלא לענין איסור תרומה איירי וכו' כדכתיבנא לכולה מלתא לעיל:

הרכינה ומיצתה. מאי דקשה אמתני' מההיא דהרכינה ומיצת הרי היא של מוכר דתנן בפ' המוכר את הספינה נכתב שם דטעמא דהוי התם של מוכר מפני שמתייאש הלוקח ממנו שטורח לו להמתין עד שיתמצה אבל הכא גבי תרומה דלא שייך יאוש תנן דהוי תרומה ואסורה לזרים ע"כ אבל אי לאו משום טעם יאוש התם נמי המצוי היה ראוי לתתו ללוקח כמו הכא שניתן לכהן וה"נ משני הכא בירושלמי:

כמה תהא בתרומת מעשר של דמאי. מפרש בירוש' דקאי אהרכינה ומיצתה כמה תהא תרומת המצוי ויחזירנה אחד משמונה וכו' הר"ש שירילי"ו ז"ל. ואית דגרסי כמה יהא וכו':

תרומת מעשר של דמאי. מש"ה תני תרומת מעשר דמצי למתני בה של דמאי דאילו תרומה גדולה ליתה בדמאי דלא נחשדו עמי הארץ עליה:

משנה ט

כרשיני תרומה. אע"ג דשריא בהנאה לישראל מדתנן מערבין לישראל בתרומה אומר ר"ת דהנאת כלוי אסורא כשנעשית בשביל ישראל כגון אכילה והדלקה וכדאסרינן בסמוך להדליק במבואות האפלין שלא ברשות כהן ה"ר שמשון ז"ל. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ומקשו הכא דכיון דסיפא דרישא תני אע"פ שמזונותיה עליו וכו' משמע דברישא דרישא סתמא קתני בין מזונותיה על השוכר בין אין מזונותיה עליו ותימה דכיון דמזונותיה על השוכר דרא דממונא איכא ואמאי מאכילה תרומה שהיא ממונו של כהן והיה נראה לתרץ דמתני' בדיני תרומה הוא דקא מיירי בדרא דממונא לא קא מיירי. אבל רש"י ז"ל כתב בפ"ק דע"ז וז"ל יאכילנה כרשיני תרומה ואע"פ שמזונותיה על השוכר אינו גזלן אם האכילה תרומה לפי שתרומה ממון שאין לו תובעין היא שהרי נותנה לכל כהן שירצה ואם רצה היה יכול ליתנה לכהן זה שהשכיר לו פרתו ואותו כהן מסתמא ניחא ליה ומחיל אם האכילה כרשיני תרומה הרבה דמה לו להקפיד והלא אינה המיוחדת לו לפיכך שריא שיודע שנותן לבהמתו מאותן כרשינין בעין יפה יותר משאילו הויא שלו וניחא ליה ואינו גזלן א"נ שנפלו לו מבית אבי אמו כהן והשתא הויא ממונו מאכילה ע"כ. ששם פרה מכהן. ששאלה ממנו ושם אותה בדמים שאם תאנס או תמות משלם דמיה וכשישראל שם אותה מכהן קיימא ברשות ישראל וכשהכהן שם אותה קיימא ברשות כהן וכן פי' רש"י ז"ל ביבמות בפ' אלמנה לכהן גדול עכ"ל ז"ל. וכן הכריח ה"ר שמשון ז"ל דצריך להעמידה בשואל וכן הכריח ר"י בעל התוס' שם ר"פ אלמנה לכה"ג. ומלת ששם השי"ן השנייה ג"כ בשבלת שִׁשָּׁם שהוא לשון שומא ולא לשון שימה. וכתבו תוס' ז"ל שם בפ"ק דע"ז ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה נראה לר"י דמיירי באין מזונותיה על ישראל אלא על כהן מדלא קתני אע"פ שמזונותיה עליו כדקתני בסיפא ועוד וכו' ע"כ. ובירושׁ' פריך אסיפא דמתני' דקתני וכהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה דאמאי מאכילה בתרומה הא אילו רצה שואל לתת לו דמיה ולקחתה לעצמו אינו רשאי דהא שלשה שבועות משביעין אותו וחדא מנייהו שמא עיניו נתן בה ותני מנין לכהן שקנה עבד ולישראל בו שותפות אפי' אחד ממאה שבו שאינו מאכילו בתרומה ת"ל וכהן כי יקנה נפש קנין כספי שיהא קנוי לו לגמרי משמע ומסיק דבר קפרא תני לא שנא שם ל"ש שכר כהן מישראל אין מאכילה בתרומה ומגיה בר קפרא למתני' ותנא דידן סבר כיון דבכולי' תלמודא אמרי' דכי קם לי'

ברשותיה כדידיה דמי ה"נ כדידיה דמי ולא חשיב ההוא דאינו יכול לעכבה לעצמו שיור ע"כ וכפי פי' ה"ר שלמה שירי"ו ז"ל:

משנה י

מדליקין שמן שריפה וכו'. הקשה ה"ר שמשון ז"ל תימה דבמס' שביעית פ"ח תני בירוש' אין מדליקין שמן שריפה לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות ושמא פליגא אמתני' ע"כ: **ברשות כהן**. פי' עניינו במאמרו ובמצותו שירשה לנו זה. הרמב"ם ז"ל. וה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל נראה דארכבה אתרי רכשי וז"ל אביה מדליק ברשותה בדיעה שלה וברצונה ואפי' שנהנה אביה בנר דנר לאחד נר למאה ע"כ. ובירוש' מפ' ר' יוחנן דברשות כהן לא קאי רק אחולין דסליק מיניה הא קמייתא אפי' שלא ברשות כהן וכ"ה שם ברמב"ם ונראה דטעמא הוי דכיון דתלתא קמייתא מצוה דרבים ניחא לי' לאינש לקיומי מצוה בין בגופי' בין בממוניה. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ועל גבי החולין ברשות כהן וכגון דאין בהם סכנה ע"כ ובירוש' פליגי אמוראי אי האי שמן שריפה הוי דוקא כגון שנפל לו לישראל בירושה מבית אבי אמו כהן או אפילו הוי ממונו של ישראל מגרנו ולא מסרו לכהן:

והיא למודה. ס"א והיא למודה לבוא אצל אביה ומביאה שמן שריפה עמה לבית אביה. וכתוב בספר הלבוש סי' של"א דיורה דעה סעי' י"ט וז"ל וכהן שאוכל אצל ישראל נותן שמן של תרומה שהוכשרה לקבל טומאה יכול לתתה בנר שנהנה הוא עם הכהן ואע"פ שאח"כ עומד הכהן והולך לו אין צריך לכבותו עד שיכבה מעצמו הואיל ובהיתר הודלק ע"כ. והוא מהרמב"ם ז"ל שם פי"א ומסיים שם עלה וטובל הישראל פתילה בנר הכהן ומדליק לילך בה ע"כ:

מדליקין בבית המשתה. פי' שמן שריפה בבית המשתה של ישראל דכהנים אוכלים במשתה. ה"ר שמשון ז"ל. ובגדים נקיים דמפ' בירושלמי פירש הוא ז"ל דרוצה לומר נקיים מטומאה וירא הוא שלא יטמא השמן הטמא את בגדיו הטהורין ע"כ. ירושלמי תני בת ישראל שנכנסה להדליק מכהנת טובלת פתילה בשמן שריפה ומדלקת:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת תרומות ובעה"י בעל גבורות יוצר המאורות עזרה בעת צרות נתחיל מסכת מעשרות